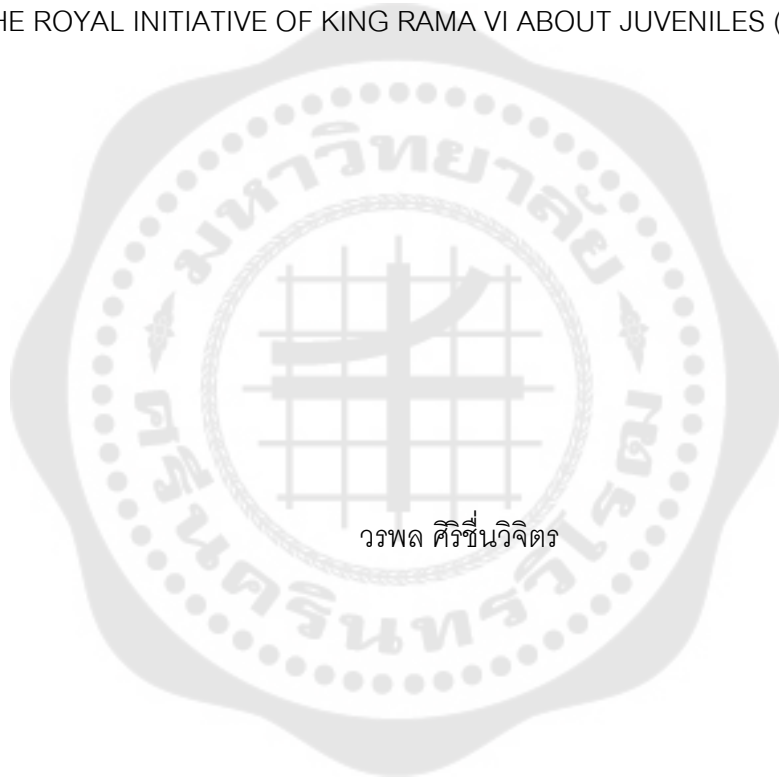

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468)
THE ROYAL INITIATIVE OF KING RAMA VI ABOUT JUVENILES (1910 – 1925)

วรพล ศิริชื่นวิจิตร

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 –
2468)

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE ROYAL INITIATIVE OF KING RAMA VI ABOUT JUVENILES (1910 – 1925)

WORAPON SIRICHUENVICHIT

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for MASTER OF ARTS (History)
Faculty of Social Sciences Srinakharinwirot University

2018

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468)

ของ

วรพล ศิริชื่นวิจิตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มวลศิลป์)

ชื่อเรื่อง	พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468)
ผู้วิจัย	วรพล ศิริชื่นวิจิตร
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร ดาบเพชร
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	

งานวิจัยนี้ศึกษาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงดำเนินพระราชบรมราโชบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็ก โดยศึกษากระบวนการที่ทรงใช้ในการปลูกฝังเด็ก ตลอดจนศึกษาผลสืบเนื่องจากการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยนี้ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในเวลาต่อมาผลการศึกษาพบว่าการดำเนินพระราชบรมราโชบายในการปลูกฝังเด็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผลมาจากประสบการณ์ส่วนพระองค์ที่ได้ไปศึกษาที่อังกฤษและสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ทั้งการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ การเข้ามาของแนวคิดการเมืองแบบสังคมนิยมและความจำเป็นในการพัฒนาพลเมืองเพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศ การปลูกฝังเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือเด็กหลวง และเด็กราษฎร ซึ่งเด็กทั้ง 2 กลุ่มได้รับการปลูกฝังต่างกัน โดยกลุ่มเด็กหลวงถูกฝึกฝนเพื่อให้มีภาวะผู้นำ มีความเป็นผู้ดี และเป็นสุภาพบุรุษ ส่วนกลุ่มเด็กราษฎรถูกปลูกฝังให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดี มีความรักสามัคคีและเสียสละเพื่อชาติและส่วนรวม อีกทั้งเด็ก 2 กลุ่มนี้ได้รับการปลูกฝังที่เหมือนกันในเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่พระองค์ทรงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับคนทั้งชาติตามแนวพระราชดำริเรื่องชาตินิยมของพระองค์ ผลจากการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดระยะเวลา 15 ปี ปრაภาฏให้เห็นผ่านชีวประวัติของบุคคลที่เติบโตมาในสมัยนั้น ซึ่งพบว่ากลุ่มเด็กหลวงเป็นกลุ่มที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ดี มีความเป็นผู้นำ ได้รับราชการและมีตำแหน่งสำคัญในหน่วยงานต่างๆ ส่วนกลุ่มเด็กราษฎรที่ได้รับความก้าวหน้าในอาชีพมาจากการได้รับโอกาสทางการศึกษา ส่งผลให้เด็กราษฎรมีความก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งสะท้อนภาพสังคมไทยในเรื่องโอกาสและความก้าวหน้าทางการศึกษาในสมัยนั้นของเด็กราษฎรได้มากขึ้น

คำสำคัญ : เด็ก, เด็กหลวง, เด็กราษฎร, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

Title	THE ROYAL INITIATIVE OF KING RAMA VI ABOUT JUVENILES (1910 – 1925)
Author	WORAPON SIRICHUENVICHIT
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2018
Thesis Advisor	Assistant Professor Siriporn Dabphet , Ph.D.
Thesis Co-Advisor	

This thesis examined the Royal Initiative of King Rama VI about Juveniles by studying the process used in cultivating juveniles. Also, study the effect of the implantation of children in this reign, which affected the changes of Thai society at a later time. The study indicated that the Royal Initiative of King Rama VI was the result of his experience to study in England and the situation at that time have the creation of modern state. The arrival of socialist politics and the need for civic development as a major force in the country. The Royal Initiative of King Rama VI about Cultivating good moral traits citizenship to two groups were “Dek-Luang” and “Dek-Raj”. Both groups were cultivated differently. Dek-Luang was trained to be leaders and a gentleman. Dek-Raj aims to grow children into good citizens, had united love and sacrifice for the group. However, these two groups were cultivated in the same way to show a harmonious love to every ethnic group who was consistent with his nationalist policies. The results of the royal initiative of King Rama VI about juveniles over a period of 15 years appear through the biography of the person who grew up in those days. “Dek-Luang” were group that have good educational and leadership, they have worked in senior positions in government agencies. “Dek-Raj” get career advancement from getting educational opportunities. As a result, they have progressed in life. It reflects the Thai society on the opportunities and advances of education in those days of them.

Keyword : Juveniles, Dek-Luang, Dek-Raj, King Rama VI

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาและคำแนะนำที่ดีจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ผู้ซึ่งคอยให้คำแนะนำปรึกษาตลอดจนเข้มงวดกวดขัน และให้กำลังใจกับผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ทำให้สามารถจัดทำปริญญาานิพนธ์ได้เสร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ และรองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ ที่ให้เกียรติสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบปริญญาานิพนธ์ในครั้งนี้ ตลอดจนขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ณัฐพร ไทยจงรักษ์ อาจารย์ ดร. คัททียากร ศศิธรรมาศ และอาจารย์ ดร.โดม ไกรปกรณ์ ผู้เป็นอาจารย์และกรรมการสอบเค้าโครงปริญญาานิพนธ์ของผู้วิจัย รวมไปถึง อาจารย์ ดร.ศศิพัชร จำปา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เป็นแรงบันดาลใจในการเลือกเรียนต่อสาขาวิชาประวัติศาสตร์ของผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ให้คำแนะนำสั่งสอน และช่วยเหลือผู้วิจัยมาตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

ขอบคุณกัลยาณมิตรทุกคนไม่ว่าจะเป็น เพื่อนๆ นิสิตปริญญาโทร่วมรุ่นทุกคน เพื่อนแบ่งค์ เพื่อนปาล์ม เพื่อนแต๊ก น้องแก้ว และเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้องศิลปากรที่ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจที่ดีให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอใจพิน้องครูแผนกมัธยมปลาย และศิษย์เก่าโรงเรียนราชินีบนทุกๆ คนที่ช่วยเหลือในด้านข้อมูลและค้นหาหนังสือ ตลอดจนเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัว ที่เป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจสำคัญที่อยู่เบื้องหลังในทุกๆ ความสำเร็จของผู้วิจัย

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณความมานะ อุตุน และเพียรพยายามของตนเองจนประสบความสำเร็จในการศึกษาในครั้งนี้

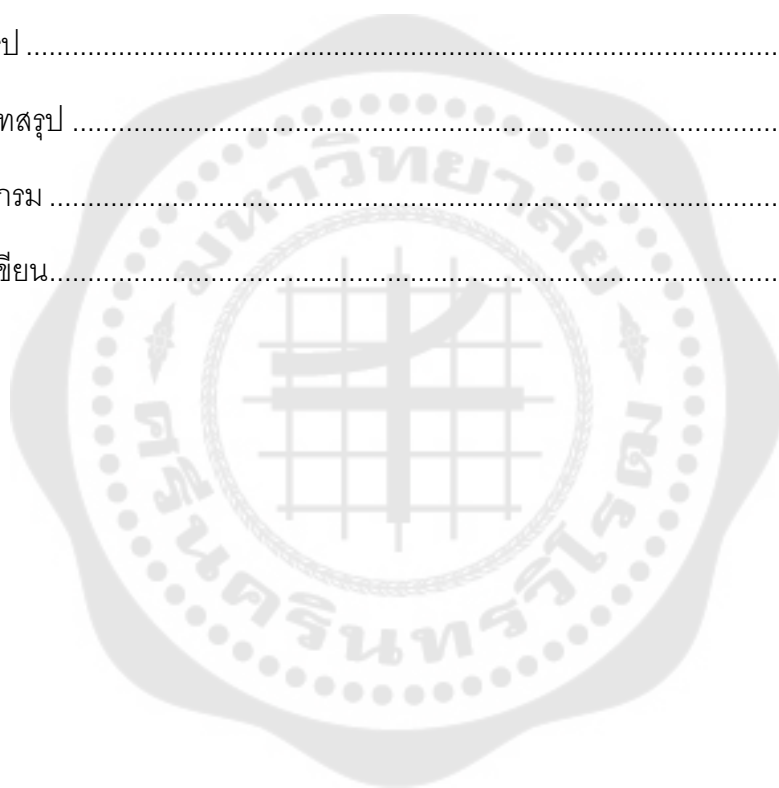
ประโยชน์อันใดที่พึงเกิดขึ้นจากงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบให้แก่ผู้มีอุปการะคุณของผู้วิจัยทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย.....	1
1.2 จุดประสงค์ของการศึกษา	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	6
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.8 แหล่งศึกษาค้นคว้า	17
บทที่ 2 พระราชดำริเกี่ยวกับเด็กตามพระราชวิสัยทัศน์ส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	18
2.1 ความเป็นมาของพระราชวิสัยทัศน์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	19
2.2 พระราชดำริเกี่ยวกับลักษณะของเด็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	34
2.3 สรุป	44
บทที่ 3 แนวพระราชดำริ และกระบวนการปลูกฝังเด็ก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	47
3.1 แนวพระราชดำริและการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.....	48

3.2 แนวพระราชดำริและการปลูกฝังเรื่องความเป็นผู้นำ ผู้ดี และสุภาพบุรุษในเด็กหลวง.....	58
3.3 พระราชดำริเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของชาติในเด็กราษฎร	69
3.4 สรุป	79
บทที่ 4 ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็ก ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	82
4.1 ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กหลวง	83
4.2 ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กราษฎร	94
4.3 สรุป	104
บทที่ 5 บทสรุป	107
บรรณานุกรม	113
ประวัติผู้เขียน	122

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 - 2468)¹ ทรงเป็นพระราชโอรสลำดับที่ 29 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) และเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เสด็จไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ.2436 ตามพระราชประสงค์ของพระบรมราชชนกที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า “.การศึกษาของพระราชโอรสให้เรียนด้านการทหารเสียก่อนแล้วจึงจะไปเรียนวิชาด้านพลเรือนมีวิชากฎหมายเป็นต้น.”² ใน พ.ศ.2437 ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารต่อจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรวงศ์ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกที่ทิวงคตลงเมื่อ พ.ศ. 2437 ในช่วงแรกของการศึกษาที่อังกฤษพันโท ซี. วี. ฮูม (C.V. Hume) นายทหารปืนใหญ่ของอังกฤษ เป็นผู้ถวายการศึกษาทั้งด้านทหารและพลเรือน ต่อมาทรงเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิสต์ (Royal Military Academy Sandhurst) จากนั้นทรงศึกษาต่อด้านพลเรือนที่วิทยาลัยวิทยาลัยไครส์เชิช (Christ Church) มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) เป็นเวลา 2 ปี โดยทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และการปกครอง และทรงพระราชนิพนธ์วิทยานิพนธ์ทางประวัติศาสตร์เรื่อง The War of the Polish Succession (สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์) จากนั้นเสด็จกลับประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2444³ ตามพระราชประสงค์ของพระบรมราชชนกด้วยเหตุผลที่ว่า “.พระราชกุมารได้เล่าเรียนมีความรู้เป็นพื้นฐานอยู่บ้างแล้ว เมื่อกลับกรุงเทพฯ จะได้จัดทำกรได้เร็วเท่าใดก็ยิ่งดีขึ้น เพราะสิ่งที่ต้องการเข้ามาเรียนในเมืองไทยให้รู้ลักษณะหน้าที่ของบ้านเมืองยังไม่มีที่สุด.”⁴ ก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับ

¹ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้พระนามเต็มของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แทนการออกพระนามและพระอิสริยยศอื่นเมื่อครั้งยังเป็นพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

² สจข. ร.5 ต.49/8. หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกจากประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2444 โดยระหว่างทางเสด็จพระราชดำเนินทรงเสด็จผ่านประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นถึงกรุงเทพมหานครเมื่อ พ.ศ. 2445

⁴ สจข. ร.5 ต.49/26. พระยาราชวัลลภานุสิขสุริยศักดิ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ลงวันที่ 15 มีนาคม ร.ศ. 118.

เมืองไทยได้เสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นเพื่อกระชับสัมพันธไมตรี ทรงได้พบกับประมุขของบางประเทศเมื่อเสด็จกลับประเทศไทยแล้ว ได้ทรงออกผนวช ต่อมาทรงเป็นผู้สำเร็จราชการในหลายโอกาส เช่น เมื่อที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเสด็จประพาสยุโรป เพื่อรักษาพระองค์ใน พ.ศ. 2450

การศึกษาภูมิหลังของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้เห็นว่าทรงมีความพร้อมในการเป็นกษัตริย์ เพราะการที่ทรงได้รับการศึกษาจากต่างประเทศทำให้พระองค์ทรงได้ศึกษาความเจริญก้าวหน้าของชาติตะวันตกว่าเป็นผลมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และเมื่อกลับมาทรงได้ศึกษางานราชการต่างๆ เป็นผู้สำเร็จราชการในหลายโอกาสและเสด็จประพาสหัวเมือง ทำให้ทรงมีประสบการณ์ทั้งงานราชการและเห็นสภาพบ้านเมืองจึงทรงพบว่าการศึกษาที่สังคมไทยยังไม่เจริญก้าวหน้าขึ้นนั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการและทรงเห็นว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างแน่นอน จึงทรงใช้นโยบายชาตินิยมในการปกครองเพื่อสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยมในหมู่คนไทย เนื่องจากความรู้สึกราชาชาตินิยมเป็นวิธีที่จะทำให้คนไทยเกิดความรักและสามัคคีกันภายในชาติ โดยปัจจัยที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นำนโยบายชาตินิยมมาใช้ในการปกครองประเทศโดยเร็ว ได้แก่ กระแสการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของประเทศต่างๆ ในตะวันตก การปฏิวัติของประเทศจีนใน ค.ศ. 1911 ในรัสเซีย ค.ศ. 1517 ทำให้ความเชื่อมั่นในสถาบันกษัตริย์ของเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงอิทธิพลของชาวจีนทางด้านเศรษฐกิจ และการไม่มีความสำนึกร่วมกันของคนในชาติ ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพยายามปลูกฝังการมีสำนึกร่วมของประชาชนในส่วนที่เป็นความรู้สึกรัก ภาควงมใจ และเทิดทูนชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์ ดังที่พระองค์ทรงเน้นย้ำเสมอในงานพระราชนิพนธ์ และความพยายามสร้างเกียรติภูมิของชาติไทยให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ¹ ดังสะท้อนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของพระองค์เมื่อ พ.ศ. 2454 ที่สะท้อนความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่ ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย และแสดงให้เห็นนานาชาติเห็นถึงความก้าวหน้าและความเป็นชาติที่มีเอกราชของประเทศสยาม² เป็นต้น

¹ จิระพันธ์ ชาติชินชาวนันท์. (2537). การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 61.

² ศิริพร ดาบเพชร. (2554). นโยบายทางการเมืองของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ 6. วารสารประวัติศาสตร์ 2553 – 2554. หน้า 43.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประชาชนในชาติว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านอื่นๆ จึงทรงตั้งพระทัยที่จะใช้การศึกษาพัฒนาคน เพื่อให้ประชาชนนำความรู้ไปพัฒนาบ้านเมือง ดังพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างโรงเรียนขึ้นมาแทนวัดประจำรัชกาล โดยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นเมื่อ พ.ศ.2453 ให้เป็นโรงเรียนแบบอย่างของโรงเรียนทั่วไปที่มุ่งพัฒนาเด็กให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ เพื่อออกมารับใช้สังคมและประเทศชาติตามพระบรมราโชบายที่มีจุดมุ่งหมายพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ¹ ส่วนด้านการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นทรงตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน² ที่เปิดรับนักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียนมัธยมศึกษาแล้วมาศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่สูงขึ้น และเริ่มจัดการศึกษาที่ต่อเนื่องจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานไว้³ โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาให้ประชาชนทุกคนได้เรียนหนังสือเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและสังคม การประกอบอาชีพ และการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองนโยบายชาตินิยมด้วย ดังนั้นในรัชสมัยนี้การจัดการศึกษาจึงเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประชาชนให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติและการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม พระองค์ทรงเน้นการจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นมูลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และสายอาชีพ โดยทรงสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสเล่าเรียนอย่างทั่วถึงจึงมีการประกาศพระราชบัญญัติการประถมศึกษาพุทธศักราช 2464

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนว่าจะต้องสร้างลักษณะนิสัย และค่านิยมของคนในสังคมไทยในลักษณะใหม่ ได้แก่ การเป็นสุภาพบุรุษที่ซื่อสัตย์สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี และเสียสละเพื่อส่วนรวม ดังปรากฏให้เห็นจากบทพระราชนิพนธ์พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสในวาระและโอกาสต่างๆ ของพระองค์เป็นจำนวนมาก เช่น หัวใจนักรบ ปลูกใจเสือป่า เป็นต้น ดังนั้นการจัดการศึกษาจำเป็นจะต้องมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนากระบวนการความคิดของคน และพัฒนาคนให้เป็นไปตามเป้าหมายได้ต่อไป

¹ สงวน เลิศโชคชัย. (2538). ความสำคัญของโรงเรียนแบบปับลิสคูลต่อการศึกษาของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 - 2468). หน้า 160 – 161.

² โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นสถาบันอุดมศึกษา จัดเป็นการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าโรงเรียนทั่วไปในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2460

³ ดูเพิ่มเติมใน วุฒิชัย มูลศิลป์. (2556). การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

การที่ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของเด็กที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญของชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริที่จะจัดการศึกษาให้กับบรรดาเด็ก ทรงจัดตั้งสถานศึกษา และโรงเรียนต่างๆ มากมายสำหรับเด็กของสยาม ดังประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์ ของกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) ที่ได้แสดงถึงพระวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการให้ราษฎรที่เป็นเด็กนั้นได้รับการศึกษาโดยทั่วหน้าเสมอกัน

“...ทรงมีพระราชดำริโดยพระราชจริยานุวัตร จะทำนุบำรุงให้เหล่าตรุณกุมาร กุมารี ทั้งหลายในพระราชอาณาจักร ได้เล่าเรียนให้รู้หนังสืออันจะเป็นทางที่จะประกอบกิจการงานทั้งปวง ตามชาติภูมิในภายหน้าให้ทั่วถึงกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขยายการศึกษาสำหรับตรุณกุมาร กุมารี ทั้งหลายให้มีที่เล่าเรียนศึกษาวิชาในชั้นต้นขึ้นทั่วทุกตำบล...”¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กเป็นอย่างยิ่งเพราะทรงเห็นว่าเด็กเป็นกำลังสำคัญของชาติ ดังพระบรมราชโองการที่ได้พระราชทานแก่คณะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานวันประจำปีของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2462 ความว่า

“...ท่านทั้งหลายย่อมทราบอยู่แล้วว่า ความตั้งใจของข้าพเจ้ามีอยู่นานแล้ว และมีอยู่ยั่งยืนว่าจะบำรุงการศึกษาของคนของท่านให้เจริญสมควรทันแก่สมัยเสมอ...แต่ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่าแท้จริงความเจริญของชาติใดๆ จะต้องมิมาได้จากเด็กที่จะเกิดขึ้นเป็นผู้ใหญ่ขึ้นภายหลัง ถ้าเด็กนั้นไม่ตั้งใจที่จะประพฤติตัวให้สมควรที่จะดำรงชาติต่อไป แล้วชาติจะดำรงอยู่ไม่ได้ คนที่ดำรงชาติต่อไปได้ ก็ต้องมีความรู้กว้างขวางเพื่อที่จะทำตัวให้สมควรเป็นสมาชิกของชาติที่รุ่งเรืองแล้ว ดังนั้นจะทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากหมั่นเล่าเรียนให้มากขึ้น...”²

¹ ประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์ 1 เมษายน รัตนโกสินทรศก 130. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *แนวพระราชดำริในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา*. หน้า 7.

² พระบรมราชโองการ พระราชทานแก่คณะนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานวันประจำปีของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2462. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *เล่มเดิม*. หน้า 116.

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงให้ความสนใจในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กนอกจากด้านการศึกษา ได้แก่ เรื่องของการกีฬา เพื่อฝึกฝนให้เด็กมีระเบียบวินัย มีน้ำใจ และกิจการของลูกเสือซึ่งพระองค์ได้ทรงจัดตั้งกิจการลูกเสือขึ้นเพื่อให้เด็กได้รับการฝึกฝนความมีระเบียบวินัย และได้พัฒนาทักษะทางร่างกาย และสำนึกในเรื่องของชาติและการเสียสละเพื่อส่วนร่วม ดังมีใจความสำคัญของพระราชปรารภตอนหนึ่งในการจัดตั้งลูกเสือเมื่อ พ.ศ. 2454 ความว่า

“...กองเสือป่าได้ตั้งขึ้นเป็นหลักฐานแล้ว...ฝ่ายเด็กผู้ชายที่ยังอยู่ในปฐมวัย ก็เป็นผู้ที่สมควรจะได้รับความฝึกฝนทั้งในส่วนร่างกายและในจิตใจให้มีความรู้ทางเสือป่า เพื่อว่าเมื่อเติบโตขึ้นแล้วจะได้รู้จักหน้าที่ซึ่งผู้ชายไทยทุกคนควรจะประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง อันเป็นที่เกิดเมืองนอนของตน และการฝึกฝนปลูกใจให้คิดถูกเช่นนี้ต้องเริ่มฝึกฝน เสียแต่เมื่อยังเยาว์อยู่ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนจะตัดไปเป็นรูปอย่างไรก็เป็นได้โดยง่ายและงดงาม แต่ถ้ารอไว้จนแก่เสียแล้ว เมื่อจะตัดก็ต้องเข้าไฟ และมักจะหักได้ในขณะที่ตัด ดังนั้นใด สันดานคนก็ฉนั้น...”¹

พระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กในหลายๆ โอกาส สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นความสำคัญของเด็ก ว่าเด็กเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญและเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ และสามารถทำประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมืองต่อไป ดังนั้นการเริ่มต้นจากการปลูกฝังความรู้ทางวิชาการ และคุณธรรมให้กับเด็กจึงเป็นสิ่งสำคัญในรัชสมัยนี้ ดังจะพบว่าเกิดการจัดตั้งสถานศึกษามากมายในพระนคร และขยายออกไปยังหัวเมืองต่างๆ ของสยามอย่างรวดเร็ว

งานวิจัยเรื่องพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468) เป็นความพยายามที่จะศึกษาทัศนคติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทำให้ทรงดำเนินพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กของไทยขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ และกระบวนการที่ทรงใช้ในการปลูกฝังเด็ก ตลอดจนศึกษาผลสืบเนื่องจากการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยนี้ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในเวลาต่อมา

¹ จมื่นอมรรตวรณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2514). *เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* ตอน 1. หน้า 214 – 215.

งานวิจัยนี้มีความพยายามนำเสนอว่า แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนหนึ่งได้รับมาจากพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ที่ทรงเสด็จไปศึกษาในโรงเรียน และมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ เมื่อเสด็จกลับมาจึงได้ทรงนำแนวการศึกษา และหลักสูตรสถานศึกษามาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย ทั้งการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเด็กก็เป็นการสอดคล้องกับแนวพระบรมราโชบายด้านชาตินิยมที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้เกิดขึ้นกับคนไทย เพื่อความรัก และสามัคคีกันของคนในชาติ นอกจากนี้การดำเนินกิจการในโรงเรียนด้านหลักสูตรวิชาภาษาไทย ภูมิศาสตร์ไทย และประวัติศาสตร์ไทยนั้นยังเป็นการหลอมรวมคนในชาติให้มีลักษณะและความรู้ที่เป็นคนไทย อ่าน เขียนภาษาไทย ทราบซึ่งในประวัติศาสตร์ชาติโดยทั่วถึงกันทุกภูมิภาค

1.2 จุดประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้ดำเนินพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กของสยามในรัชสมัยของพระองค์
2. เพื่อศึกษากระบวนการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในการปลูกฝังเด็ก
3. เพื่อศึกษาผลสืบเนื่องจากการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยนี้ ที่มีต่อสังคมไทยในเวลาต่อมา

1.3 ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. **ขอบเขตของเวลา** งานวิจัยนี้จะศึกษาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 – 2468 ซึ่งเป็นช่วงเวลาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการใช้หลักฐานที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยหมายรวมถึงพระราชดำรัสพระบรมราชโองการ ตลอดจนกฎหมาย และบทพระราชนิพนธ์ละคร และหลักสูตรของโรงเรียนในสมัยนั้นมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจถึง พระราชวิสัยทัศน์ และแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับกิจการเด็ก ตลอดจนกระบวนการของพระองค์ในการเผยแผ่พระราชวิสัยทัศน์นั้นผ่าน แบบเรียนหลักสูตรสถานศึกษา รวมไปถึงการแสดงออกในรูปแบบของความบันเทิงอย่างบทละคร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาประวัติ และผลงานของบุคคลที่เจริญวัยขึ้นจากการเป็นเด็กในสมัยนั้น เพื่อเข้าใจถึงผลภายหลังจากการดำเนินแนวพระราชดำริต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการหลัก คือ การวิเคราะห์งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทำการสำรวจและรวบรวมงานพระราชนิพนธ์ ประเภทพระราชดำรัส บทละคร แนวพระราชดำริต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเด็กในสมัยนั้น ตลอดจนผลงานของบุคคลต่างๆ ที่เติบโตขึ้นมาจากแนวพระราชดำริ และการดำเนินพระบรมราโชบายของพระองค์ อาทิ มล.ปิ่น มาลากุล นายเอื้อ สุนทรสนาน ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) นายอภัย จันทวิมล ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นต้น

หลักฐานชั้นต้นดังกล่าวจะสะท้อนให้ผู้วิจัยทราบถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ตลอดจนกระบวนการ และวิธีการในการเผยแพร่พระบรมราโชบายของพระองค์ ในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องชาตินิยม และอุดมการณ์ต่างๆ ในการสร้างพลเมืองดีในพระราชดำริของพระองค์ ทั้งยังทราบถึงผลจากการดำเนินพระบรมราโชบายของพระองค์ที่สะท้อนผ่านบุคคลที่เป็นหนึ่งในเด็กในรัชสมัยนั้น

การตีความที่ปรากฏจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารอื่นๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้ ถือเป็นสาระสำคัญของการนำเสนอปริญญานิพนธ์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

เด็ก ในงานวิจัยนี้หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (โรงเรียนมหาดเล็กหลวง และโรงเรียนสังกัดกระทรวงธรรมการ) และกำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา (คือที่เรียน โรงเรียนนายร้อยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโรงเรียนฝึกหัดอาชีพอื่นๆ อาทิ โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนในสังกัดกระทรวงต่างๆ) โดยผู้วิจัยได้พิจารณาจากการศึกษาประกาศคำสั่ง การจัดการหลักสูตรสถานศึกษา และการวิเคราะห์พระราชดำรัส และพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับขอบเขตช่วงอายุของเด็ก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าอยู่ระหว่าง 7 – 20 ปี ซึ่งเป็นช่วงของอายุที่ทางราชการให้เข้ารับการศึกษา จนจบการศึกษาในระดับชั้นอุดมศึกษา กล่าวคือ จากประกาศจัดมณฑลการศึกษาของทวยราษฎร์ กระทรวงนครบาล ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 130 ที่ว่า “ให้ผู้ปกครองเด็กทั้งปวงส่งเด็กทั้งหญิงและชายซึ่งมีอายุย่างเข้า 8 ปีแล้ว

อันสมควรจะเล่าเรียนให้ได้เข้าเล่าเรียน จงทุกคนในสถานโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งตามความพอใจ”¹ ยังมีปรากฏในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 “ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5 เรื่องเด็กอายุ 7 จนถึง 14 ปีต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา.”² และประกาศกำหนดนักเรียนชั้นอุดมศึกษาตามความในพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร โดยมีพระบรมราชโองการให้ประกาศทราบทั่วกันว่า “ตามความในประกาศแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ลงวันที่ 27 ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก 129 มาตรา 13 ข้อ 2 ซึ่งยกเว้นนักเรียนวิชาที่รัฐบาลได้กำหนดว่าเป็นวิชาชั้นอุดมศึกษา ไม่ต้องเกณฑ์เป็นทหารตลอดเวลาเรียนภายในอายุ 20 ปี...”³

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มีความเข้าใจในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อกิจการของเด็กในรัชสมัยของพระองค์
2. ทำให้เข้าใจถึงกระบวนการ และการดำเนินพระบรมราโชบายในการปลูกฝังเด็กที่ทรงดำเนินตลอดรัชสมัยของพระองค์
3. สามารถอภิปรายผลสืบเนื่องจากการดำเนินพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัวจากการปลูกฝังเด็กที่มีต่อสังคมไทยในเวลาต่อมา

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผู้ศึกษาและทำการวิจัยไว้มากพอสมควร โดยงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นไปยังพระบรมราโชบาย และแนวพระราชดำริทางการเมือง การศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่มีส่วนในการสร้างชาติและการปกครองตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงการศึกษางานพระราชนิพนธ์เป็นหลัก เพราะทรงใช้งานพระราชนิพนธ์เหล่านี้ในการเผยแพร่พระราชดำริของ

¹ ประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์ 1 เมษายน รัตนโกสินทร ศก 130. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *เล่มเดิม*. หน้า 7.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 133.

³ ประกาศกำหนดนักเรียนชั้นอุดมศึกษา ตามความในพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร วันที่ 30 มกราคมรัตนโกสินทร ศก 130 อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ.130 ษา 441. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 16.

พระองค์ในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มตามขอบข่าย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มงานเขียนได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มงานที่ศึกษาพระบรมราชาบายทางการศึกษา

พระบรมราชาบายทางการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จะเน้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษาที่ขยายส่วนออกจากการจัดการศึกษาของไทยสมัยก่อนหน้า กล่าวคือทรงปฏิรูประบบการศึกษาของราษฎรอย่างจริงจัง และจัดระบบระเบียบมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นคือการประกาศออกเป็นพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ซึ่งนับว่าเป็นระเบียบแบบแผนอย่างชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้การจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางการศึกษาของไทยสมัยใหม่ อีกทั้งยังมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับแนวพระราชดำริทางการเมืองอาทิ เรื่องชาตินิยมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพทางการศึกษา และการส่งเสริมการศึกษาโดยการพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดโอกาสทางการศึกษาที่มากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางโครงการศึกษาและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศไทยที่เกิดขึ้นก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้ริเริ่มให้มีการปฏิรูปการศึกษาของประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก

มณูญ ลาซโรจน์. (2521). **นโยบายการจัดการศึกษามัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 - 2468)**. ปริญญาานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผู้วิจัยมุ่งศึกษานโยบาย แนวความคิด และโครงสร้างการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีข้อเสนอกว่าเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การดำเนินนโยบายด้านการศึกษามี 3 ประเด็น ประการแรกคือ ทรงต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามารับราชการ และเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และถูกต้องเฉพาะตามสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษาออกมา จะได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และตรงกับงานที่ทำอย่างแท้จริง ประการต่อมาคือความต้องการดำเนินการจัดการศึกษาและพัฒนาการศึกษาเนื่องจากต้องการสร้างความรู้และชำนาญการในสาขาวิชาชีพแก่ราษฎร เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ สาขาอาชีพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป และประการสุดท้าย เป็นการดำเนินนโยบายการศึกษาเพื่อตอบสนองแนวคิดชาตินิยมสมัยใหม่ ที่ในรัชสมัยนี้จะต้องการให้ประชาชนเกิดความรู้รักภักดี ศาสนา และ

พระมหากษัตริย์ โดยการดำเนินการจัดการศึกษาจะต้องมีการปลูกฝังแนวคิดดังกล่าวในหลักสูตร และโครงสร้างของการจัดการศึกษา

สงวน เลิศโชคชัย. (2538). **ความสำคัญของโรงเรียนแบบบับลิสศกุลต่อการศึกษาของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 – 2468)**. ปริญญาานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผู้วิจัยศึกษาพระบรมราชาบายในการจัดตั้งโรงเรียนแบบบับลิสศกุลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเปรียบเทียบวิธีการจัดการศึกษาในโรงเรียนบับลิสศกุลกับการจัดการศึกษาแบบทั่วไป ตลอดจนศึกษาความสำคัญและบทบาทของโรงเรียนแบบบับลิสศกุลต่อการศึกษาของไทยในรัชสมัยนี้ด้วย

ผู้วิจัยได้เสนอว่า การจัดการศึกษาเป็นผลมาจากกลไกอำนาจของรัฐที่ต้องการผู้มีความรู้มาพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และเพื่อการตอบสนองต่อนโยบายการศึกษาเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม การสร้างพลเมืองดีของรัฐให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ

นันทา วิศิษฎ์โสภณ.(2522).**การเลื่อนชั้นทางสังคมของนักเรียนไทยที่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงมีการเลื่อนชั้นทางสังคม ทั้งยังศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบิดากับบุตร โดยพิจารณาจากภูมิหลังของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงเปรียบเทียบกับอาชีพ และระดับการศึกษาของบิดาของนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงและนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง

ผลการศึกษาพบข้อสรุปสำคัญคือนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองหลวง ทำให้มีโอกาสที่ดีในการศึกษาต่อในระดับสูง มีโอกาสสอบชิงทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ และมีโอกาสที่ดีในการประกอบอาชีพ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงได้มีการเลื่อนฐานะทางสังคม คือการมีโอกาสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ไปเรียนสาขาวิชาอันเป็นความต้องการของประเทศ เมื่อกลับมารับราชการได้ใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ จึงมีโอกาสได้เลื่อนฐานะตำแหน่งของตนไปสู่การเป็นข้าราชการระดับสูง

วุฒิชัย มุลศิลป์. (2547). **การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ผู้วิจัยได้มีความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อการวิเคราะห์ถึงนโยบายในการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมไปถึงการจัดวางแบบแผนการศึกษาฉบับแรกของไทย ตลอดจนศึกษาผลจากการวางโครงสร้างการศึกษาที่ส่งผลกับวงการศึกษาไทยระยะต่อมา โดยหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมจากปริญญาณิพนธ์ ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ของผู้วิจัย เมื่อ พ.ศ. 2513

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ได้แก่ อิทธิพลด้านความคิดจากตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทต่อแนวคิดด้านการศึกษาของไทย การเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความต้องการบุคคลเข้ารับราชการภายหลังการปฏิรูประบบการบริหารราชการ พ.ศ.2435 ปัจจัยดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำนโยบายทางการศึกษาให้กับราษฎรในประเทศ และดำเนินการตลอดจนสิ้นรัชสมัย และส่งผลต่อแนวคิดในการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในระยะเวลาต่อมา

วารุณี ไอสถารมย์. (2524). **การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – พ.ศ. 2475**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา ระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นในช่วง พ.ศ. 2411 – 2475 และศึกษาถึงผลกระทบของระบบการศึกษาแบบใหม่ที่มีผลต่อโครงสร้างสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษารูปแบบใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นนี้มีโครงสร้างการศึกษาที่เป็นการวางเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อถ่ายทอดความสำนึกทางชนชาติ และโครงสร้างระบบการศึกษาระบบใหม่มีบทบาทในการสร้างบุคลากรป้อนระบบราชการอย่างได้ผล ในขณะที่นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวิชาชีพเลย ทั้งที่การศึกษาในสายนี้จะมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของรัฐ แต่เนื่องจากเวลานั้นระบบราชการแบบใหม่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วมีการรับข้าราชการเข้าไปเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นข้าราชการรุ่นใหม่ ที่มีอุดมการณ์ทางสังคมไปไกลเกินกว่าที่ผู้นำรัฐจะควบคุมไว้ได้ จนกระทั่งผู้นำรัฐต้องหาทางสกัดกั้นสภาวะการณ์เช่นนี้ แต่ก็ไม่ทันการ เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางสังคมและสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุผลักดันให้เกิด

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่กับอำนาจรัฐ จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 กลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ อันประกอบด้วยข้าราชการพลเรือน และข้าราชการทหาร ซึ่งได้กลายเป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่สำคัญ ได้ร่วมกันยึดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง สมบูรณาญาสิทธิราชย์และสร้างพัฒนาการทางการเมืองแบบใหม่ขึ้นในสังคมไทย

งานวิจัยของสงวน เลิศโชคชัย และมณูญ ลาขโรจน์เป็นการอธิบายถึงการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นในรัชสมัยนี้โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดของการจัดการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร และรายวิชา โดยที่งานของสงวน เลิศโชคชัย จะเป็นการนำการจัดการศึกษาแบบบับลิสคูลเพิ่มเติมเข้าไปจากงานของมณูญ ลาขโรจน์ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่การจัดการศึกษาในรัชสมัยนี้

งานวิจัยของนันทา วิศิษฎ์โสภณ เป็นการอธิบายถึงการได้รับโอกาสทางการศึกษาของเด็กในสมัยนี้ที่ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ และกลับเข้ามารับราชการตามการศึกษาที่ตนได้เล่าเรียนมาจากต่างประเทศ ซึ่งบุคคลที่ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงนั้นจะมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานและโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมที่มากขึ้นไปด้วย

งานวิจัยที่ศึกษานโยบายทางการศึกษาก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของวุฒิชัย มูลศิลป์ และวารุณี โอสถารมย์จะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์ถึงความสำคัญด้านการจัดการศึกษาของสังคมไทยก่อนการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2435 และยังเป็นการสะท้อนภาพการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มงานที่ศึกษาพระบรมราโชบายทางการเมืองการปกครองประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายทางการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างจากพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระมหากษัตริย์พระองค์อื่น โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องชาตินิยมที่เชื่อมโยงความหมายและความสำคัญของ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีการศึกษาวาทกรรมชาตินิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นจำนวนมากว่าด้วยเรื่องรูปแบบและวิธีการที่ทรงใช้ในการปกครองประเทศ

กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์.(2524). **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้วิจัยเสนอว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายในการสร้างชาติไทยด้วยการสร้างมโนสำนึกให้คนไทยมีความสามัคคี และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยการใช้แนวคิดแบบชาตินิยมโดยเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดนี้คือ งานพระราชนิพนธ์ เช่น ความเป็นชาติโดยแท้จริง ปลุกใจเสือป่า หัวใจนักรบ เป็นต้น นอกจากนี้ทรงใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาพระราชดำริของพระองค์ ผู้วิจัยได้แสดงทัศนคติต่อแนวพระราชดำริการสร้างชาติไทยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทำให้ประเทศไทยเวลานั้นสามารถรักษาเอกราชของชาติเอาไว้ได้ ทั้งยังสามารถแก้ไขสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมกับชาติตะวันตกจากการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งกับฝ่ายสัมพันธมิตร นอกจากนี้พระบรมราโชบายของพระองค์หลายประการถูกนำมาใช้จนถึงปัจจุบัน¹

จิรพรรณ ชาติชินเซาวน์. (2537). **การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. ปริญญาบัตรปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผู้วิจัยศึกษาการใช้นโยบายชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปกครองประเทศ ซึ่งพระบรมราโชบายที่สำคัญที่ทรงใช้ในการสร้างความรู้สึกชาตินิยม คือ การปลุกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกรักชาติ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย ผ่านงานพระราชนิพนธ์โดยเฉพะงานพระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาต่อต้านชาวจีนอย่างเรื่อง พวกยิวแห่งบูรพาทิศ ความเป็นชาติไทยอันแท้จริง และ ความเห็น 9 เรื่อง ซึ่งผู้วิจัยสรุปว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อใช้ในการปกครองประเทศ ได้แก่ การเกิดกบฏ ร.ศ. 130 และปัญหาชาวจีนในประเทศ งานวิจัยนี้ให้คำตอบเหมือนกับข้อสรุปของ กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ ที่ไม่สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินนโยบายชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประสบความสำเร็จเพียงใด เนื่องจากไม่ทราบถึงปฏิกิริยาของประชาชนที่มีต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพระองค์ แต่การสร้างแนวคิดเรื่องชาตินิยม กับการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้สยามสามารถแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมได้

Vella, Walter F. (1978). **Chaiyo! King Vajiravudhand the Development of Thai Nationalism**. Honolulu: The University Press of Hawaii.

¹ กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์. (2524). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย*. หน้า 282.

งานวิจัยนี้ศึกษาการใช้แนวคิดชาตินิยมในการสนับสนุนการปกครองประเทศของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้วิธีการที่หลากหลายภายใต้กรอบแนวคิดแบบ ชาตินิยม เช่น การสถาปนากองเสือป่า การบริจาคเงินเพื่อซื้อเรือรบหลวงพระร่วง การจัดตั้ง โรงเรียนสำหรับเด็กผู้ชาย ภายใต้แนวคิดสุภาพบุรุษ รวมถึงการใช้สื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะงานพระ ราชนิพนธ์ เพื่อจูงใจให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของสถาบันพระมหากษัตริย์ และการปกครองในรูปแบบราชาธิปไตยแนวคิดเรื่อง ชาตินิยมถูกสร้างขึ้นเพื่อต่อสู้กับแนวคิด ทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นกลางของสยาม

กลุ่มที่ 3 กลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการปกครองประเทศ

งานวิจัยในกลุ่มนี้มุ่งเน้นการศึกษาปัญหาอันเกิดจากนโยบายชาตินิยมของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้เป็นพระบรมราชาบายหลักในการปกครอง ประเทศและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาใน การปกครองประเทศ งานวิจัยเหล่านี้ล้วนตั้งประเด็นว่าพระบรมราชาบายราชาชาตินิยมมี เป้าหมายสำคัญในการเสริมสร้างพระราชอำนาจส่วนพระองค์มากกว่าความต้องการเสริมสร้าง ความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ ทำให้งานวิจัยเหล่านี้มุ่งศึกษาปัญหาและผลกระทบซึ่งเกิดจากพระ บรมราชาบายชาตินิยม

เทพ บุญदानนท์. (2556). **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ากับการสร้างภาพลักษณ์ ทางการทหาร**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานวิจัยนี้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจำเป็นต้อง สร้างภาพลักษณ์ทางการทหารให้แก่พระองค์เอง รวมถึงวิธีการ และกระบวนการที่ทรงใช้ในการ สร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร เพื่อแสวงหาการยอมรับ และพระราชอำนาจทางการทหารแก่ พระองค์ขึ้นมา รวมทั้งผลสืบเนื่องของการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร ซึ่งส่งผลต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพจนถึงปัจจุบัน

Greene, Stephen Lyon Wakeman. (1999). **Absolute Dreams: Thai Government under Rama VI, 1910 – 1925**. Bangkok: White Lotus Press.

ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าพระบรมราชาบายส่วนใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ในการปกครองประเทศนั้นทรงคำนึงถึงความมั่นคงของพระราชอำนาจส่วนพระองค์เป็น สำคัญ โดยทรงแต่งตั้งบุคคลที่ไว้วางพระราชหฤทัย และพร้อมที่จะดำเนินนโยบายตามพระกระแส

รับสั่งของพระองค์ขึ้นดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ในขณะที่เดียวกันก็ทรงย้ายหรือปลดข้าราชการ และพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความรู้ความสามารถแต่ก็จะคัดค้านพระบรมราชโบาย พร้อมกันนี้ยังทรงมีพระบรมราชโบายต่างๆ ที่ผูกติดกับแนวคิดชาตินิยมเพื่อใช้ในการสนับสนุนการปกครองประเทศ เช่น การก่อตั้งเสือป่า กรมทหารรักษาวัง ธนาคารเงินสยาม การก่อตั้งราชนาวิสามัญในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น พระบรมราชโบายเหล่านี้แม้จะได้รับการสนับสนุนในช่วงแรก แต่ต่อมาเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติแต่อย่างใด อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อสถานะทางการเงินของประเทศเนื่องจากความฟุ่มเฟือยสวนทางกับสภาพเศรษฐกิจโลกที่กำลังถดถอย

Kullada Kesboonchoo Mead. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolute*. London: Routledge Curzon.

ผู้วิจัยอธิบายถึงการสร้างการปกครองรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อปกครองประเทศในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากการปฏิรูปการปกครองในครั้งนั้นได้สร้างชนชั้นใหม่ขึ้นมาซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถอย่างดี อีกทั้งการปกครองแบบใหม่ยังให้อำนาจการปกครองแก่เสนาบดีเป็นสำคัญ ทำให้ความจงรักภักดีของชนชั้นใหม่กลุ่มนี้เปลี่ยนมาขึ้นตรงต่อเสนาบดีประจำกระทรวงที่พวกเขาทำงานอยู่ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องดำเนินพระบรมราชโบายหลายประการ เช่น การจัดตั้งกองเสือป่าเพื่อสร้างความรู้สึกชาตินิยม และความจงรักภักดีต่อตัวพระมหากษัตริย์ให้เกิดแก่บรรดาคนรุ่นใหม่ แต่สุดท้ายแล้วพระบรมราชโบายเหล่านี้ล้วนประสบความล้มเหลว และท้ายที่สุดได้กลายเป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยต่อมา

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีผู้ทำการศึกษาและวิจัยเป็นจำนวนมากนั้น กลุ่มงานต่างๆ จะเป็นการศึกษาแนวพระบรมราชโบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการตอบสนองต่อแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการสร้างชาติในรัชสมัยของพระองค์ซึ่งทรงใช้พระราชดำรัส พระราชนิพนธ์ในเรื่องต่างๆ ที่จะมีบริบทและเหตุการณ์แวดล้อมที่ทำให้พระองค์ทรงดำเนินแนวพระราชดำริต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกองเสือป่า การสร้างกรมทหารรักษาวัง การใช้พระราชดำรัสเชิญชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการซื้อเรือรบหลวงพระร่วง หรือเหตุการณ์ทางการเมืองในรัชสมัยของพระองค์เช่นเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 ล้วนเป็นสถานการณ์ที่นำไปสู่การดำเนินพระบรมราชโบายของพระองค์ที่จะทรงรักษาเสถียรภาพ และพระราชอำนาจสูงสุดในราชบัลลังก์ของพระองค์ไว้

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินพระบรมราชาไชบายที่เกี่ยวข้องกับเด็กส่วนใหญ่ โดยมากมักจะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชาไชบายในกิจการของการก่อตั้งสถานศึกษา และโรงเรียน ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงจัดตั้งสถานศึกษาสำหรับข้าราชการ และสถานศึกษาสำหรับราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรก และในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการจัดทำระบบและโครงสร้างของระบบการศึกษาให้มีระเบียบแบบแผนและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของบริบทแวดล้อมทั้งสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศที่การศึกษาเริ่มเข้ามามีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น จึงได้ทรงมีการตราเป็นพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริที่ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อเด็กมากขึ้น

แม้จะมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินพระบรมราชาไชบายด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเด็กอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่มียงานวิจัยใดที่อธิบายถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเด็กไทย ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ในการดำเนินกิจการต่างๆของพระองค์ใน การบริหารบ้านเมืองตลอดรัชสมัยนั้น นอกจากจะทรงสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับกิจการทางเสียดา กิจการด้านการทหาร การพระราชนิพนธ์งานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายชาตินิยมแล้ว กิจการที่ เกี่ยวข้องกับเด็กนั้น ในรัชสมัยนี้เป็นรัชสมัยที่ตระหนักและให้คุณค่าความสำคัญเกี่ยวกับกิจการ ของเด็กไม่แพ้กัน ดังจะสะท้อนออกมาจากประกาศ คำสั่ง พระบรมราชาไชบาท ตลอดจนพระราช กรณียกิจที่จะทรงมุ่งเน้นสร้างพลเมืองที่ดีโดยเริ่มจากเด็กเป็นหลัก เนื่องจากการปลูกฝังความรู้ ความคิด และสำนึกของคนในชาติหากเริ่มตั้งแต่วัยเด็กแล้วย่อมจะทำให้บุคคลที่จะเติบโตขึ้นมา เป็นผู้ใหญ่ และกำลังของชาติต่อไปในอนาคตนั้นมีความรู้ ความคิด และสำนึกถึงความเป็นชาติได้ เพราะได้เรียนรู้และสร้างขึ้นไปในวัยเด็กแล้วทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระบรมราชาไชบายของ พระองค์ที่สอดแทรกอยู่ในโครงสร้างหลักสูตร พระราชนิพนธ์ต่างๆที่ทรงให้เป็นแบบเรียนของเด็ก ในระดับชั้นต่างๆ ตลอดจนการออกคำสั่ง และพระราชโองการที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านการศึกษา ของเด็กนั้น เป็นตัวอย่างที่สะท้อนทัศนคติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยเรื่อง พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ เด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468) มุ่งตอบคำถามว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนิน พระราชาไชบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กและเยาวชนของสยามในรัชสมัยของพระองค์อย่างไร และผลสืบเนื่องจากการปลูกฝังเด็กและเยาวชนในรัชสมัยนี้ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ สังคมไทยอย่างไรในเวลาต่อมา

1.8 แหล่งศึกษาค้นคว้า

แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญคือ สำนักหอสมุดแห่งชาติ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอวิชาฐานุสรณ์ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดโรงเรียนราชินีบน และแหล่งข้อมูลจากสื่อออนไลน์

บทที่ 2

พระราชดำริเกี่ยวกับเด็กตามพระราชวิสัยทัศน์ส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาในพระบรมมหาราชวังขณะทรงพระเยาว์ เมื่อถึงวัยอันเหมาะสมแล้วพระองค์พร้อมด้วยพระราชอนุชาพระองค์อื่นในรุ่นเดียวกันได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2436 เมื่อมีพระชนมายุได้ 13 พรรษา การเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงมีพระราชดำริให้พระราชโอรสที่เสด็จไปนั้นได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นต้นเพื่อศึกษารายวิชาพื้นฐานและมีความรู้ทางทักษะภาษาอังกฤษที่ดีเพื่อจะได้เข้ารับการศึกษาคือต่อไปในระดับการศึกษาเฉพาะทาง ตามที่พระองค์เห็นสมควรในอนาคตโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าในองยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ¹ และพระมนตรีพจนกิจ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล)² เป็นผู้อภิบาลดูแล ซึ่งพระมนตรีพจนกิจได้เป็นผู้ถวายคำปรึกษาและจัดการเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดระยะเวลาที่ทรงศึกษาต่อยังสถานศึกษาและสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ ในประเทศอังกฤษ

ภายหลังที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสยามมกุฎราชกุมารได้ทิวงคดีในเดือนมกราคม พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสยามมกุฎราชกุมารแทน ขณะมีพระชนมายุได้ 14 พรรษา ทำให้พระองค์มีหน้าที่ทั้งการศึกษา และพระราชภารกิจของสยามมกุฎราชกุมารเพื่อการเจริญสัมพันธไมตรีกับบรรดาพระราชวงศ์ของยุโรปซึ่งเป็นประสบการณ์ที่พระองค์ทรงได้รับตลอดระยะเวลา 9 ปีในประเทศอังกฤษ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด และเสด็จนิวัตพระนครตามพระราชประสงค์ของพระบรมชนกนาถโดยเสด็จผ่านสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นถึงกรุงเทพมหานครเมื่อ พ.ศ. 2445 ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์และพระราชวิสัยทัศน์ของพระองค์ได้เป็นอย่างดี

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ (พ.ศ. 2408 - 2478)

² เป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้นอายุ 26 ปี ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ แล้วเป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (พ.ศ. 2410 - 2459)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำเนินพระราชกรณียกิจหลายประการขณะดำรงพระอิสริยยศกิติเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ทรงปฏิบัติภารกิจต่างพระเนตรพระกรรณหลายครั้ง อาทิ การเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2450 การเป็นผู้ตรวจราชการไปยังมณฑลต่างๆ เป็นต้น พระราชภารกิจที่ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างหนึ่งคือ การจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นที่พระราชวังสราญรมย์โดยมีพระราชดำริให้จัดการศึกษาสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก ทรงจ้างครูต่างชาติเข้ามาสอนภาษาและเมื่อทรงว่างจากพระราชภารกิจก็ทรงพระราชทานการสอนวิชาประวัติศาสตร์สากล และภาษาอังกฤษด้วยพระองค์เอง¹

แนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายเกี่ยวกับเด็กไว้หลายประการนั้น ส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์และได้เข้ารับราชการและช่วยพระบรมราชชนกในเวลาต่อมา ในบทนี้ผู้วิจัยมุ่งประเด็นการศึกษาและวิเคราะห์ 2 ประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือศึกษาความเป็นมาของพระราชวิสัยทัศน์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากพระราชประสบการณ์ส่วนพระองค์ ด้านการศึกษา ทั้งการศึกษาภายในประเทศและการต่างประเทศ ความสนพระราชหฤทัยในกิจการต่างๆ อาทิ การละคร การกีฬา ฯลฯ ตลอดจนการเสด็จไปดูงานยังประเทศต่างๆ เมื่อครั้งเป็นสยามมกุฎราชกุมาร เป็นต้น ประเด็นต่อมาผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับพระราชดำริเกี่ยวกับลักษณะของเด็กซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิสัยทัศน์ที่มุ่งดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กไว้หลายลักษณะด้วยกันตามลำดับขั้นและความเฉพาะของการจัดการศึกษาซึ่งผู้วิจัยสามารถได้แบ่งเด็กในรัชสมัยนี้ออกเป็น 2 ประเภท คือ เด็กหลวง และเด็กราษฎร

2.1 ความเป็นมาของพระราชวิสัยทัศน์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรองที่เป็นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ มีเอกสารส่วนหนึ่งของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปี้ย มาลากุล)² ซึ่งเป็นผู้อภิบาลดูแลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เมื่อครั้ง

¹ วรชาติ มีชูบท. (2560). *โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่*. (ออนไลน์).

² เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปี้ย มาลากุล) เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยในการกำกับดูแลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเนื่องมาจากเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษ อีกทั้งเมื่อมีตำแหน่งเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ยังเป็นผู้อภิบาลดูแลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งในด้านการดำเนินพระจริยวัตร และการวางแผนการศึกษาโดยตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ

ทรงศึกษาต่อในประเทศอังกฤษจนเสด็จกลับมานั้น ได้สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นถึงประสบการณ์ของพระองค์ในวัยเยาว์ที่ทรงประสบซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้กับแนวพระบรมราโชบายในการบริหารบ้านเมืองของพระองค์ด้วยกันหลายประการ และสภาพการณ์ทางสังคมของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งผลต่อประสบการณ์ในวัยเยาว์ของพระองค์ ซึ่งนำเสนอใน 3 ประเด็นหลักดังนี้ ประเด็นแรก คือ สภาพการณ์ทางสังคมของสยามที่มีผลต่อประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเด็นต่อมา คือ พระราชประวัติส่วนพระองค์ด้านการศึกษา และประเด็นสุดท้าย คือ ความสนพระราชหฤทัยในกิจการต่างๆ เมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศกิติ์สยามมกุฎราชกุมาร

2.1.1 สภาพการณ์ทางสังคมของสยามที่มีผลต่อประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ พระองค์ทรงได้เผชิญกับเหตุการณ์ทางการเมืองของสยามเมื่อครั้งเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ตลอดจนการเตรียมการปฏิรูปสังคมและการเมืองของสยามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงดำเนินพระราชโบายให้เกิดการปฏิรูปสังคมและการเมืองขึ้นมาใหม่ ซึ่งในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเจริญพระชนม์มากพอที่จะมีรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง ตลอดจนความตึงเครียดของสถานการณ์บ้านเมืองที่พระราชบิดาทรงประสบซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงกับประสบการณ์และความรู้สึกในวัยเยาว์ของพระองค์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เริ่มดำเนินการปฏิรูปการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2430¹ เพื่อแก้ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาทางสังคม และการเมืองหลายด้านของสยามในขณะนั้น อาทิ การปกครองส่วนภูมิภาคไม่สามารถรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางตามวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง ปัญหาการล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เข้าครอบครองประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนความคิดเห็นของกลุ่มพระราชวงศ์และขุนนางในคณะทูตไทยที่ต่างประเทศได้ส่งหนังสือกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดินต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. 2427 มีส่วนสำคัญต่อพระราชดำริในการจัดระบบบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่ให้มีความทันสมัยและเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

¹ เป็นช่วงที่เริ่มดำเนินการปฏิรูปประเทศตามพระบรมราโชบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน ร.ศ.106

การดำเนินพระบรมราชาบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองระหว่างประเทศไปพร้อมกับการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและทันสมัย การพัฒนาบ้านเมืองในสมัยนี้มีการดำเนินการเป็น 2 ลักษณะลักษณะแรกคือการปรับช่องว่างทางวัฒนธรรมโดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของสยามให้เป็นสมัยใหม่มากขึ้น ลักษณะต่อมาคือการปฏิรูประเบียบการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นระบบสากลสอดคล้องกับชาติตะวันตก และการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก¹ ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวเป็นการรวมอำนาจการบริหารสู่สถาบันพระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยถึงปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านที่จะมาสนองนโยบายการพัฒนาประเทศ ดังนั้นในระยะแรกของการพัฒนาจึงจำเป็นต้องใช้นโยบายว่าจ้างชาวต่างชาติที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์คุ้นเคยกับกิจการต่างๆเป็นอย่างดีมาช่วยดำเนินงานไปก่อน ดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาที่พระราชทานไปยังพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 118 ความว่า

“...ในเมืองเราเวลานี้ไม่ขัดสนอันใดยิ่งกว่าคน...เพราะเหตุขัดสนเช่นนี้จึงจำใช้ฝรั่งในที่ซึ่งคนเรายังไม่มีความรู้แลความสามารถไม่พอ...คนเรามันไปไม่ไหวจริงๆ ไม่ใช่ไม่ไหวด้วยกำลังวังชาฤๅความคิดความสามารถไม่ไหวด้วยมันไม่มีความรู้เสียเลย...การที่เราใช้ฝรั่งนั้นแปลว่าเราใช้ตำราสำเร็จคือเอาที่เขาลองแลเห็นว่าดีแล้วมาทำที่เดียว...”²

แนวความคิดนี้สอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากพระราชบิดาที่แสดงแนวพระราชดำรินี้ในหนังสือดุสิตสมิตฉบับวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2466 ความว่า ...“อะไรที่เราทำเองไม่ได้ เพื่อมิให้ขาดเราก็ต้องเอาคนอื่นเข้ามาช่วยทำเพราะการที่ตนจะทำเองเสียทุกอย่าง ไม่ว่าจะทำได้หรือไม่ นั่น ผิดหลักเศรษฐกิจ

¹ วงเดือน นวาลัจจ์; ชมพูนุช นาศิริรักษ์; และสุวรรณา สัจจวิวรรณ. (2553). *วิราชย์เจ้าจอมสยาม The Siamese lord*. หน้า 282.

² พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานตอบพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ร.ศ.118. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2506). *พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 2*. หน้า 162 - 163.

วิทยา ทั้งเป็นการทะนงในที่ผิด...”¹ แนวพระราชดำริดังกล่าวสะท้อนความคิดของชนชั้นปกครองของสยามในยุคนี้ว่าการพัฒนาประเทศให้เป็นแบบตะวันตกเป็นสิ่งจำเป็น และการว่าจ้างชาวต่างชาติมาช่วยราชการก็เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเนื่องจากความขาดแคลนในบุคลากร

การส่งเสริมการศึกษาของพระราชโอรส และพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นนอกจากจะมีการศึกษาในพระบรมมหาราชวังที่ได้ทำการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการอ่านออกเขียนได้ การสอนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นพระบรมราโชบายของพระองค์ โดยอิงแบบจัดการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาของตะวันตก² และการเปิดโอกาสให้สามัญชนได้มีโอกาสเรียนหนังสือที่เริ่มเกิดขึ้นนั้นเป็นการขยายการศึกษา และเปลี่ยนสังคมให้มีความทันสมัยด้านการศึกษามากขึ้น โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้ารับการศึกษาในระบบดังกล่าว ทั้งยังได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระโอรสพระองค์อื่นไปศึกษาต่อในต่างประเทศ อังกฤษซึ่งทรงเรียนวิชาการของตะวันตกด้านต่างๆ อาทิ ด้านการทหาร ซึ่งทรงมีพระราชปณิธานตั้งแต่ทรงพระเยาว์ถึงการเรียนวิชาทหารของประเทศตะวันตกเพื่อนำความรู้ความสามารถดังกล่าวมาช่วยบริหารราชการแผ่นดินของพระราชบิดา อันเนื่องมาจากพระองค์ทรงรับรู้ถึงความเสียหายของพระราชบิดาที่มีต่อเหตุการณ์ ร.ศ. 112 เป็นอย่างมาก เนื่องด้วยเหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นปัญหาทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่เกี่ยวกับการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อทั้งการเมือง การต่างประเทศ และสังคมของสยาม ดังคำกราบบังคมทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ที่ได้กล่าวถึงความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชโอรสพระองค์อื่นๆ เกี่ยวกับการเรียนวิชาทหาร ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 ความว่า

“...มาตั้งแต่รัตนโกสินทรศก 112 ล่วงมาแล้ว ประเทศสยามได้รับความเบียดเบียนจากราชศัตรูภายนอกล่วงล้ำเข้ามาชุกชุมด้วยอำนาจศาสตราวุธ...เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอหลายพระองค์เสด็จออกมาทรงเล่าเรียน...ความเห็นที่จะจัดการทรงศึกษาจึงริ่ขึ้นเป็นการทหารเกือบจะหมด โดยมูลเหตุที่ได้รับความเจ็บแสบมาสดๆ ประกอบกับทางประเพณีของฝรั่งซึ่งหยิบเอามาใช้เป็นถ้อยคำว่า “ชัตติยต้องเป็นทหารหมด”...”³

¹ วงเดือน นรารัตน์; ชมพูนุช นาศิริรักษ์; และสุวรรณา สัจจวีรวรรณ. (2553). *เล่มเดิม*. หน้า 283.

² อาวุธ วีระเอก. (2555). *การจัดการศึกษาภาษาอังกฤษของรัฐสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 171.

³ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ.116. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2506). *เล่มเดิม*. หน้า 43 - 44.

พระราชประสงค์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาด้านการทหารเพราะทรงเล็งเห็นว่าทหารมีความจำเป็นต่อสยาม เนื่องจากขาดบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะมาพัฒนาบ้านเมืองในส่วนนี้ ซึ่งแสดงอยู่ในพระราชหัตถเลขาตอบพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116 ความตอนหนึ่งว่า

“...ลูกโต ซึ่งไปเป็นทหารในชั้นต้นนั้นเป็นการมีคุณอยู่ด้วยเหตุว่าการทหารในกรุงเทพฯ นี้ จะเรียกว่าไม่มีเลยก็ว่าได้ หาที่เรียนรู้ในบางกอกไม่ได้ ผู้ซึ่งมีบรรดาศักดิ์มากแลจะเป็นใหญ่สืบไปภายหน้า ถ้ามีความรู้ในทหารจะได้คิดจัดการทหารพอมีทางพูดจากันได้แลจะเป็นตัวอย่างที่ให้แก่คนที่เป็ทหารมีใจไม่เบื่อหน่ายย่อท้อ...”¹

สภาพการณ์ทางสังคม การเมืองและการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งผลต่อประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อาทิ ความสนพระทัยในการศึกษาด้านการทหารของพระองค์ การดำเนินงานพัฒนาประเทศภายหลังการเสด็จนิวัติประเทศเมื่อทรงสำเร็จการศึกษา การก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่พระราชวังสราญรมย์เพื่อฝึกหัดและสอนวิชาความรู้แบบตะวันตก ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่มีความรู้เฉพาะด้านสามารถเข้ารับราชการและทำงานในระบบบริหารราชการแบบใหม่ตามอย่างพระราชบิดา เป็นต้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระราชดำริของพระองค์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

2.1.2 พระราชประวัติส่วนพระองค์ด้านการศึกษา

ในขณะที่ทรงพระเยาว์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาในพระบรมมหาราชวัง โดยมีหม่อมเจ้าประภากร มาลากุล พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) และพระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หนู อิศรางกูร ณ อยุธยา) เป็นพระอาจารย์ถวายพระอักษรภาษาไทย ส่วนวิชาภาษาอังกฤษนั้นทรงศึกษากับนายโรเบิร์ต มอแรนต์ (Robert Morant) ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประสงค์ให้พระราชโอรสและพระราชธิดาทุกพระองค์ทรงมีความรู้เบื้องต้นในภาษาอังกฤษ และเตรียมความพร้อม

¹ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานตอบพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116. ใน แหล่งเดิม. หน้า 65.

ด้านภาษาอังกฤษสำหรับพระราชโอรสเพื่อเสด็จไปศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นยังประเทศกลุ่มตะวันตก ที่มีความเจริญในวิทยาการต่างๆ ในช่วงเวลานั้น

เมื่อ พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษตามพระราชประสงค์ของพระราชบิดาตั้งแต่มีพระชนมายุได้ 13 พรรษา และเสด็จนิวัติประเทศไทยใน พ.ศ. 2444 รวมระยะเวลาที่ทรงศึกษาต่อในต่างประเทศทั้งสิ้น 9 ปี ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากความเป็นเด็กเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ซึ่งส่งผลต่อพระราชประสงค์และพระราชวิสัยทัศน์ของพระองค์ เมื่อทรงกลับมาช่วยบริหารราชการในพระราชบิดา ทรงนำแนวคิดและโลกทัศน์ของชาติตะวันตกมาปรับใช้เพื่อดำเนินพระบรมราชาบายในการปกครองประเทศตลอดรัชสมัยของพระองค์

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศนั้นเป็นเพราะพระองค์ไม่ได้อยู่ในฐานะของศิรัทธาทายาทตั้งแต่แรก ซึ่งตามโบราณราชประเพณีแล้วจะมีได้รับพระบรมราชานุญาตให้เสด็จพระราชดำเนินด้วยทรงเกรงอันตรายที่ทรงมีพระราชดำริให้พระราชโอรสไปศึกษาหาความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ก็เพื่อจะได้กลับมาช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ และรักษาชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากภัยจักรวรรดินิยม รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้และสติปัญญา ดังพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า "...เจ้านายจะเป็นผู้ได้กระทำราชการ มีชื่อเสียงดีก็ได้แต่อาศัยสติปัญญา ความรู้ และความเพียรของตัว เพราะฉะนั้น จงอุตสาหะเล่าเรียนโดยความเพียรอย่างยิ่ง เพื่อจะได้มีโอกาสที่จะกระทำกรให้เป็นคุณแก่บ้านเมืองของตัวและโลกที่ตัวได้มาเกิด..."¹

การจัดการศึกษาสำหรับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเสด็จไปศึกษาต่อ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2436 แบ่งออกเป็น 2 แนวการศึกษา กล่าวคือ การศึกษาด้านวิชาการทหาร และการศึกษาด้านพลเรือน โดยช่วงแรกขณะทรงประทับที่ตำบลแอสคอต (Ascot) มีเซอร์ เบซิล ทอมสัน (Sir Basil Thomson) เป็นพระอาจารย์ถวายความรู้เบื้องต้น ต่อมาใน พ.ศ. 2439 ทรงย้ายไปประทับที่ตำบลแคมเบอร์ลีย์ (Camberley) มีนายพันโท ซี. วี. สุม (C.V.

¹ สุม นอมรวิวัฒน์. (2536, 1 กรกฎาคม). พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. 13(3): 37-38.

Hume) เป็นผู้ถวายการสอนวิชาทหาร ส่วนวิชาการพลเรือนมีนายโอลิเวียร์ (Olivier)¹ สอนภาษาอังกฤษ และนายบูวียแยร์ (Bouvier)² ชาวสวิสเป็นผู้ถวายการสอนภาษาฝรั่งเศส

ใน พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้ารับการศึกษาวิชชาทหารที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกแซนด์เฮิสต์ (Sandhurst) และวิชาทหารปืนใหญ่ที่โรงเรียนวูลิช (Woolwich) และทรงศึกษาทหารช่างเพิ่มเติมที่โรงเรียนนี้ด้วย พ.ศ. 2442 เสด็จเข้ารับราชการประจำกรมทหารราบเบาเดอรัม (Durham Light Infantry) กองพันที่ 1 นอร์ธแคมป์ (North Camp) เมืองแอลเดอร์ชอต (Aldershot) และได้เสด็จไปประจำหน่วยภูเขาที่ 6 ค่ายฝึกทหารปืนใหญ่ที่โอกแฮมป์ตัน (Okehampton) ต่อมาอีกหนึ่งเดือนได้เสด็จฯ ไปศึกษาที่โรงเรียนปืนเล็กยาวที่เมืองไฮย์ท (School of Musketry of Hythe) ซึ่งทรงได้ประกาศนียบัตรพิเศษและเหรียญแม่เหล็ก

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาด้านการทหารแล้ว ได้เสด็จไปศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และกฎหมายที่วิทยาลัยไคร์สเชิซ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ระหว่าง พ.ศ. 2442 – 2444 แล้วจึงเสด็จนิวัตกลับประเทศไทยตามพระราชประสงค์ของพระราชบิดาที่มุ่งให้พระองค์ทรงศึกษาความรู้ทั้งการทหารและพลเรือนดังพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เมื่อคราวทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระราชโอรสพระองค์นี้ศึกษาวิชาทหารว่า “ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นทหารอย่างดีเพราะจะไม่ทำการในหน้าที่นั้นฝ่ายเดียว เมื่อได้เรียนพอสมควรแล้วต้องกลับมาเรียนฝ่ายพลเรือน ซึ่งเป็นภาคพื้นสำหรับทำหน้าที่ต่อไป”³ นอกจากนี้การสำเร็จการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระ-มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากวิทยาลัยไคร์สเชิรตันนี้ นายโคลเชสเตอร์ เวมส์ (Colchester Wemyss) ซึ่งเป็นพระอาจารย์ผู้หนึ่งของพระองค์ได้ลงความเห็นเกี่ยวกับพระอุปนิสัย และพระราชวิสัยทัศน์ของพระองค์ภายหลังการสำเร็จการศึกษาว่า “...พระองค์ท่านทรงได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวงจากการศึกษาหลายด้าน...ทรงเป็นสุภาพบุรุษอย่างแท้จริง...พระองค์ท่านทรงมีรสนิยมสูงในด้านวรรณกรรม ทรงอ่านหนังสือมาก และสามารถที่

¹ เป็นพระอาจารย์ถวายการสอนวิชาพลเรือน อ้างถึง หนังสือกราบบังคมทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 24 ธันวาคม ร.ศ.115. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาสุเรนทรราชบัณฑิต. (2506). *เล่มเดิม*. หน้า159.

² เป็นพระอาจารย์ชาวสวิส ถวายการสอนภาษาฝรั่งเศส อ้างถึง หนังสือกราบบังคมทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริย-ยศักดิ์ ลงวันที่ 16 ตุลาคม ร.ศ.115. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 154.

³ พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าที่พระราชทานตอบพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 65.

จะทรงใช้วิจารณ์ญาณของพระองค์เองเกี่ยวกับการเมืองของโลกปัจจุบัน.”¹ ซึ่งพระอุปนิสัยในการเอาพระราชหฤทัยใส่ในการศึกษายังปรากฏในคำนิยมของบาทหลวงฟรานซิสพาเจท (Reverend Francis Paget) คณบดีวิทยาลัยไคร์สเชิร์ทขณะนั้นซึ่งได้ส่งหนังสือถึงอัครราชทูตไทยกรุงลอนดอน ตอนหนึ่งความว่า

“...ข้าพเจ้าจะระลึกเสมอไปด้วยความนิยมในคุณสมบัติของพระองค์ท่าน...เกี่ยวกับความตั้งพระทัยแน่วแน่ และความรู้สึกที่ถูกต้องในการปฏิบัติพระองค์ ณ มหาวิทยาลัยนี้... ประกอบกับความสนพระทัยในปัญหาต่างๆ การเข้าพระทัยในประเด็นเรื่องต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้ข้าพเจ้าหวังว่าพระองค์ท่านจะทรงใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางในโอกาสต่อไปข้างหน้า...”²

การศึกษาพระราชประวัติด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้พบว่าตลอดระยะเวลา 9 ปีที่พระองค์ทรงศึกษาที่ต่างประเทศมีส่วนช่วยในการพัฒนาพระวิสัยทัศน์และโลกทัศน์ของพระองค์เป็นอย่างมาก ทั้งยังทรงมีพระราชกรณียกิจอื่นในฐานะสยามมกุฎราชกุมารที่ทำให้พระองค์ได้เพิ่มพูนพระประสบการณ์และได้เข้าใจบริบททางการเมืองและโลกทัศน์สมัยใหม่ของตะวันตกได้เป็นอย่างดี เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประเทศไทยจึงทรงมีพระราชดำริในกิจการและโครงการต่างๆ ที่เป็นผลมาจากความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์สะท้อนผ่านหลักฐานและเอกสารต่างๆ ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.1.3 ความสนพระราชหฤทัยในกิจการต่างๆ เมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศกษัตริย์สยามมกุฎราชกุมาร

ตลอดระยะเวลา 9 ปีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ นอกจากการศึกษาตามหลักสูตรที่ทรงเข้ารับการศึกษาแล้วนั้น ใน พ.ศ. 2437 ภายหลังที่พระองค์ได้รับการสถาปนาให้มีพระอิสริยยศกษัตริย์เป็นสยามมกุฎราชกุมารแล้ว ทรงได้รับคำเชิญจากบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์จากราชวงศ์ต่างๆ ในยุโรปให้เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์ไปทรงรับพระราชทานเลี้ยงหรือเสด็จไปทอดพระเนตรดูกิจการในประเทศต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็น

¹ สุมณ อมรวิวัฒน์. (2536, 1 กรกฎาคม). พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารฐานธรรมสาร*. 13(3): 37-38.

² แหล่งเดิม. หน้า 37.

การเพิ่มพูนประสบการณ์ของพระองค์ในการเรียนรู้ระบบสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ตลอดจนสภาพบริบททางสังคมนอกเหนือจากการศึกษาในห้องเรียนดังกล่าวฉบับบังคับ ทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 17 พฤษภาคม ร.ศ.114 (พ.ศ. 2438) ที่ว่า “การเฉพาะส่วนพระองค์แห่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารนั้น ในระหว่างนี้ มีสเตอร์ ทอมสัน ได้ผ่อนผันเวลาว่างเชิญเสด็จไปทอดพระเนตรที่ซึ่งสำคัญสำหรับงานต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในที่ประจบด้วยพระเนตร คือที่ประชุมปาเลียเมนต์ ศาลชำระความ ศาลโปลิส เป็นต้น มาโดยลำดับ...”¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความสนพระทัยเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ หลายประเภท อย่างเช่นกิจการเกี่ยวกับละครที่สะท้อนให้เห็นถึงความพอพระราชมุทิตามาตั้งแต่เสด็จไปทอดพระเนตรในครั้งแรกที่กรุงลอนดอน ดังคำกราบบังคมทูลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ที่กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวลงวันที่ 24 พฤษภาคม ร.ศ.114 (พ.ศ.2438) ความตอนหนึ่งว่า “...ในระหว่างนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้เสด็จพาพระราชอนุชาไปทอดพระเนตรสถานที่ต่างๆ บางแห่งเสด็จไปทอดพระเนตรละครในเวลาค่ำแทบทุกคืน...”² เมื่อทรงว่างจากการทรงพระอักษรจะเสด็จไปทอดพระเนตรละครเสมอ ดังคำกราบบังคมทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เขียนที่สถานทูตกรุงปารีส ลงวันที่ 20 กรกฎาคม ร.ศ.114 (พ.ศ.2438) ความว่า “.การเที่ยวเล่นนอกคฤหาสน์ มีการเที่ยวทอดพระเนตรละครต่างๆ ในเวลาว่างอันสมควร”³ ความสนพระทัยในการละครของพระองค์เมื่อทรงพำนักอยู่ที่ต่างประเทศนั้นได้ทำให้เห็นถึงความสนพระทัยอย่างจริงจังและแสดงถึงความกังวลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เกี่ยวกับการที่ทรงมีพระประสงค์จะเป็นผู้นำคณะนักเรียนในการจัดทำละครภายในโรงเรียนที่พระองค์ทรงศึกษาลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ.114 (พ.ศ.2438) ความว่า “.การเล่นอันใดซึ่งจะต้องมี

¹ หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 17 พฤษภาคม ร.ศ.114. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2506). *พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 1*. หน้า 19 – 20.

² หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 24 พฤษภาคม ร.ศ.114. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 24 – 25.

³ หนังสือกราบบังคมทูล ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กรกฎาคม ร.ศ.114. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 49.

หัวหน้า เช่นการเล่นละครเป็นต้น ก็ทรงเลือกเอาหน้าที่ซึ่งเป็นนายเป็นหัวหน้าไว้เสียที่พระองค์ ถือเอาพระอิสริยยศเป็นประมาณกว่าสิ่งอื่นที่สมควร”¹

นอกเหนือจากการละครแล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมชม การฝึกซ้อมรบของทหารในประเทศต่างๆ ทั้งยังทอดพระเนตรกิจกรรมเกี่ยวกับการกีฬาชนิดต่างๆ ตามสมควร โดยกิจกรรมที่พระองค์โปรดร่วมเล่นกับพระอนุชาอยู่เสมอเมื่อว่างจากการทรงพระ อักษร คือการออกพระกำลังกาย อาทิ การทรงม้า และจักรยาน เป็นต้น

คำกราบบังคมทูลของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวถึงพระจริยวัตรของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เป็นการบรรยายเรื่องราวที่พระบรม โอรสาธิราชย์ทรงได้ดำเนินพระราชกิจต่างๆ ตลอดจนทูลถวายเป็นความเห็นเกี่ยวกับพระอุปนิสัย ส่วนพระองค์ การแนะนำเกี่ยวกับความถนัดในแนวทางการศึกษา และความสนพระราชหฤทัยส่วน พระองค์ซึ่งพระบรมชนกนาถได้พระราชทานพระราชหัตถเลขาตอบอยู่เป็นนิจ ทั้งพระราชทาน ความเห็นและการตัดสินพระราชหฤทัยในเรื่องต่างๆ รวมถึงทรงปรึกษาในราชการและการศึกษา ของชาติตะวันตกจากพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศอยู่เสมอ

ภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าไทยเผชิญการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกมานาน การลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2398 เป็นเหตุให้ประเทศไทย สูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ต่อมาไทย ต้องเสียดินแดนแกมพูชาให้กับประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2410 ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุได้ 8 ชันษาไทยต้องเสียดินแดนแคว้นสิบสองจุไทยให้แก่ประเทศฝรั่งเศส โดยก่อนที่พระองค์จะเสด็จไป ศึกษาที่ประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2436 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ประเทศฝรั่งเศสส่งกองเรือเข้ามาปิด ปากน้ำเจ้าพระยา (วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112) เป็นผลให้ไทยต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และเสียค่าปรับเป็นจำนวนมากให้ฝรั่งเศส เหตุผลประการที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลโดยตรงต่อพระ ราชปณิธานโดยตรงของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์นี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าพระองค์อื่น ที่ได้เสด็จไปศึกษาต่อในต่างประเทศทำให้มีความสนพระทัยในการศึกษาวิชาทหารเป็นอย่างมาก ดังคำกราบบังคมทูลรายงานของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ที่ได้ลงความเห็นในประเด็นนี้ว่า

¹ หนังสือกราบบังคมทูล ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 27 กันยายน ร.ศ.114. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2506). *พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 2*. หน้า 84.

“...มาตั้งแต่รัตนโกสินทรศก 112 ล่วงมาแล้ว ประเทศสยามได้รับความเบียดเบียนจากราชศัตรูภายนอก...มาในระหว่างเมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ หลายพระองค์ได้เสด็จออกมาทรงเล่าเรียน ณ ประเทศนี้ ต่อมาโดยลำดับ สมัยนี้ ความเห็นที่จะจัดการทรงศึกษาจึงรื้อขึ้นเป็นการทหารเกือบจะหมด โดยมูลเหตุที่ได้รับความเจ็บแสบมาสดๆ ประกอบกับทางประเพณีของฝรั่งซึ่งหยิบเอามาใช้เป็นถ้อยคำว่า “ชาติตายเป็นทหารหมด...”¹

สอดคล้องกับคำกราบบังคมทูลฉบับลงวันที่ 10 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 116 (พ.ศ. 2440) ที่พระยาวิสุทธ-สุริยศักดิ์ได้กล่าวถึงความรู้สึกสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “..พระบรมโอรสนั้นก็มีส่วนดีมากในการที่ทรงยินดีนิยมนักการที่ทรงเล่าเรียนทางทหาร”² แต่พระยา วิสุทธสุริยศักดิ์เองได้เพิ่มเติมความคิดเห็นว่าการสนพระราชหฤทัยในการศึกษาวิชาทหารอย่างเดียวนั้นอาจจะไม่เพียงพอกับการเป็นกษัตริย์เพราะจำเป็นต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกรพลเรือนซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ดังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในคำกราบบังคมทูลฉบับเดียวกันความว่า

“...ควรจะเสียใจและน่ารำคาญ ถ้าทรงลำเอียงไปเสียทีเดียว ถึงจะไม่เข้าพระทัยเอาเสียเลยว่าการอื่นสำคัญกว่า...เพราะสมเด็จพระบรมโอรสและทูลกระหม่อมเล็ก มีหน้าที่อันควรจะเป็นกลาง ต้องมีความรู้และความเห็นไว้ทำนุบำรุงทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน...บางที่จะดีข้างแก่เมื่อตอนทำย เมื่อสิ้นการทรงเรียนทหารแล้ว กวดกรพลเรือนเข้าใหม่มีการปกครองบ้านเมืองเป็นต้น เมื่อพระทัยมันเป็นผู้ใหญ่”³

¹ หนังสือกราบบังคมทูล ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116. ใน แหล่งเดิม. หน้า 43 – 44.

² หนังสือกราบบังคมทูล ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 10 มีนาคม ร.ศ. 116. ใน แหล่งเดิม. หน้า 54.

³ หนังสือกราบบังคมทูล ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2506). เล่มเดิม. หน้า 54.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าให้
องครักษ์ทนายทได้ทรงเล่าเรียนวิชาการทหารให้เป็นที่เรียบร้อยก่อน แล้วจึงทรงดำริให้เรียนด้านการ
พลเรือนในภายหลังเมื่อกลับมาเมืองไทย เนื่องจากทรงมีพระราชวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“...ในประเทศยุโรปที่เป็นทางโปรเฟสชันแนล จำจะต้องเริ่มต่ออายุ 18 ปีล่วงหน้าแล้ว
ทั้งสิ้น...ความประพฤติกายอย่างดีสปีดลิน¹ ข้างฝ่ายทหารดีกว่าฝ่ายพลเรือนเป็นอันมาก...จึงเห็น
ว่าเริ่มด้วยทหารดีกว่าการที่จะเรียนวิชาฝ่ายพลเรือน ถ้าหากว่ามีน้ำใจและปัญญาพอที่จะเรียน
เรียนในภายหลังที่นอกฤดูที่ในกรุงเทพฯ นี้ก็ได้...คือลูกโต ซึ่งไปเป็นทหารในชั้นต้นนั้นเป็นการมี
คุณอยู่ด้วยเหตุว่าการทหารในกรุงเทพฯ นี้จะเรียกว่าไม่มีเลยก็ว่าได้ หาที่เรียนรู้อะไรบางอย่างไม่ได้...
แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นทหารอย่างดี เพราะจะไม่ทำการในหน้าที่นั้นฝ่ายเดียว เมื่อได้เรียนพอสมควร
แล้วต้องกลับมาเรียนฝ่ายพลเรือน ซึ่งจะเป็นพื้นสำหรับหน้าที่ต่อไป...”²

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสำเร็จการศึกษาด้าน
การทหารแล้วได้เสด็จไปศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และกฎหมายที่วิทยาลัยไครส์เชิร์ท มหาวิทยาลัย
ออกฟอร์ดในระหว่าง พ.ศ. 2442 – 2444

พระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน
ขณะที่ทรงศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัยออกฟอร์ดคือทรงได้จัดตั้งสามัคคีสมาคมขึ้นเมื่อ
วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2444 สำหรับนักเรียนทุนของไทยที่ได้ไปใช้ชีวิตศึกษาอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ
ด้วยทรงมีพระประสงค์ที่ต้องการสร้างสมาคมสำหรับนักเรียนไทยที่ไปศึกษาอยู่ห่างไกลบ้านเกิด
และเพื่อจะช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยากซึ่งพระองค์ทรงกำหนดข้อบังคับการดำเนินงานของ
สมาคมตลอดจนมีการนัดพบปะเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จนเมื่อ พ.ศ. 2465 ได้จัด
ให้มีการออกวารสารภาษาไทยราย 4 เดือนชื่อ “สามัคคีสาร”³ เพื่อรายงานข่าวสารของชาวไทยใน
อังกฤษ ข่าวการศึกษาตลอดจนกิจการของสมาคมมาจนถึงปัจจุบัน

¹ Discipline หมายถึง วินัย

² พระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานตอบพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ลงวันที่
22 มีนาคม ร.ศ.116. ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; และเจ้าพระยาสุเรนทราริบัติ. (2506).
เล่มเดิม. หน้า 62 – 65.

³ ชัชพล ไชยพร. (2549, 1 กรกฎาคม). แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน
การจัดตั้งสมาคมชาวไทยในต่างประเทศ. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. 25(3): 54.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสำเร็จการศึกษาและเสด็จกลับมาถึงประเทศไทยในพ.ศ. 2445 และทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระบรมราชชนกในฐานะสยามมกุฎราชกุมาร รวมทั้งทรงริเริ่มโครงการต่างๆ มากมาย อาทิ การสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่บริเวณพระตำหนักสวนพระองค์ในบริเวณพระราชวังสราญรมย์ การก่อตั้งคณะฟุตบอลสยามสำหรับนายทหารและมหาดเล็กรับใช้สำหรับการฝึกฝนด้านการออกกำลังกาย ทั้งยังเสด็จตรวจราชการในท้องที่ต่างๆ เพื่อทราบถึงความเป็นอยู่ของประชาชนนอกเขตพระนคร เป็นต้น

2.1.4 แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อขึ้นครองราชย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2453 ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมือง และบริบทสังคมสยามที่อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสมัยเก่ามาสู่สังคมสมัยใหม่ ทั้งเหตุการณ์ทางการเมืองภายหลังการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ อย่าง เหตุการณ์ ร.ศ. 130 การปฏิวัติและเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศต่างๆ ในเอเชียและยุโรปช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างการปฏิวัติซินไฮ่ เมื่อ ค.ศ. 1911 การปฏิวัติบอลเชวิค ค.ศ. 1917 ตลอดจนแนวคิดการปกครองที่เน้นความเสรีภาพในมนุษย์ซึ่งเป็นแนวความคิดทางการเมืองจากกลุ่มประเทศตะวันตกนั้น ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากการเสวยราชย์สมบัติที่พระองค์ทรงดำเนินพระบรมราชาบายทางการเมืองโดยนำแนวความคิดเกี่ยวกับชาตินิยมมาเพื่อเป็นนโยบายในการสร้างความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชาติในขณะนั้น ตลอดจนการหลอมรวมความรู้สึกและสำนึกในการเป็นพลเมือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริ และพระราชหฤทัยที่มุ่งหวังจะให้เมืองไทยอยู่ในระบอบราชาธิปไตยควบคู่กับสถาบันชาติ ศาสนา และเป็นชาติที่ “ศิวิไลซ์” หรือ “รุ่งเรือง”¹ ด้วย ดังนั้นตลอดระยะเวลาของการครองราชสมบัติของพระองค์นั้นจึงทรงเน้นย้ำ และปลุกฝังให้คนไทยเกิดความรักชาติด้วยวิธีการต่างๆ โดยผลงานวิจัยของกรรณิรมย์ สุวรรณานนท์ เรื่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย ได้อธิบายว่า “...

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2506). พระราชนิพนธ์ที่นำรู้ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างชาติไทยให้มีความเป็นเอกภาพ ด้วยพระบรมราโชบายต่างๆ การปลุกกระดมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่รอดของประเทศ¹

นอกจากพระบรมราโชบายด้านชาตินิยมแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีการริเริ่มวางแนวพระราชดำริเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยให้กับสังคมไทยด้วย โดยพระองค์ทรงริเริ่มจัดให้มีการเรียนรู้เรื่องแนวคิดและการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นโดยทรงสร้างเมืองจำลองประชาธิปไตยขึ้นอย่างดุสิตธานีเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมทางกิจการต่างๆ ของเมืองจำลองนี้เพื่อเป็นการริเริ่มปลูกฝังความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชกรณียกิจหลายประการตลอดระยะเวลา 15 ปีที่ทรงเสวยราชย์สมบัติ พระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งก็คือแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับราษฎรภายในประเทศให้มีมาตรฐานและเกิดการศึกษากภาคบังคับขึ้นเป็นครั้งแรกในสังคมไทย ซึ่งแนวคิดในการจัดการศึกษาของพระองค์ได้ดำเนินการสานต่อจากพระราชนิพนธ์ที่ได้เป็นผู้วางรากฐานด้านการศึกษาในสังคมไทยในรัชสมัยก่อนหน้า

นโยบายในการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองของชาติให้มีความรู้ความสามารถ เพื่อเข้าสู่ระบบราชการที่เปลี่ยนแปลงไปและต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมากเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบราชการเพื่อขับเคลื่อนให้กิจการต่างๆ ของประเทศที่ได้มีการขยายออกไปอย่างมากในรัชสมัยนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒิชัย มูลศิลป์ที่ได้ทำการศึกษานโยบายในการจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า การจัดการศึกษาเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการจุดหมายข้อนี้เป็นข้อสำคัญของการจัดการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้แนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นในรัชสมัยนี้เป็นครั้งแรกของไทยมาจากการรับอิทธิพลทางแนวคิดการศึกษาของตะวันตกและภัยจากจักรวรรดินิยม ตลอดจนความพยายามในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ โดยวารุณี ไอสถารมย์ได้ให้ความเห็นเรื่องนี้ไว้ว่าการจัดการศึกษารูปแบบใหม่

¹ กรรณิภรณ์ สุวรรณานนท์. (2524). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย. หน้า 279.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2554). สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา. หน้า 108.

ที่รัฐจัดการขึ้นนี้ มีโครงสร้างการศึกษาที่เป็นการวางเป้าหมายทางการศึกษา เพื่อถ่ายทอดความสำนึกทางชนชาติ และสร้างใหม่มีบทบาทในการสร้างบุคลากรบ่อนระบบราชการอย่างได้ผล¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริในการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสำคัญหลายประการด้วยกัน ประการแรกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วัดในการเป็นสถานที่ในการจัดการศึกษา โดยทรงมีพระราชดำริที่ต้องการให้วัดเป็นสถานที่ที่บ่มเพาะความรู้ให้กับราษฎร มีพระเป็นครูสอนทำให้การศึกษาขยายตัว2 ต่างกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชประสงค์แยกเด็กออกจากวัดโดยทรงจัดให้แต่ละมณฑลได้ตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นตามท้องถิ่น ทั้งยังให้มีการเก็บเงินการศึกษาพลีเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาของท้องถิ่นเองด้วย ประการต่อมา คือแนวคิดของการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดการศึกษาเพื่อให้ราษฎรได้มีการศึกษาด้านอาชีพ อย่างการเกษตรกรรม อาชีพหัตถกรรม โดยทรงจัดตั้งโรงเรียนเพาะช่าง เมื่อ พ.ศ. 2456 และโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2457 เพื่อให้ราษฎรได้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่มากกว่าการรับราชการเสมียนซึ่งจบการศึกษาในชั้นสามัญและมีความรู้ น้อยกว่าคนที่จบการศึกษาเฉพาะทางซึ่งได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มากกว่า ซึ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างกลุ่มข้าราชการเพื่อรองรับกับระบบราชการสมัยใหม่ที่มีความต้องการกำลังคนจำนวนมาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้กับราษฎรในรัชสมัยของพระองค์เป็นอย่างมาก โดยพระราชดำริเรื่องการพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงให้กับราษฎรนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริขึ้นเพื่อส่งพระราชโอรส และบุคคลที่มีความรู้และความสามารถไปศึกษาต่อยังต่างประเทศในสาขาวิชาที่ประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่มี ความชำนาญเพื่อกลับมาช่วยกันบริหารราชการต่อไป เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้ให้แต่ละกระทรวงมีการมอบทุนการศึกษา ตลอดจนทรงพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงส่วนพระองค์เพื่อสนับสนุนบุคคลที่มีความรู้และสามารถสอบชิงทุนให้ได้รับโอกาสและความก้าวหน้าทางการศึกษาเพื่อกลับมาพัฒนาชาติ

¹ วารุณี โอสถารมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 – 2475. หน้า บทคัดย่อ.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2541). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 – 7. หน้า 137.

ตลอดระยะเวลา 16 ปี (พ.ศ. 2437 - 2453) ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระอิสริยยศดีเป็นสยามมกุฎราชกุมาร พระองค์ทรงมีประสบการณ์ต่างๆ มากมายทั้ง ด้านการศึกษาจากตะวันตกและการเสด็จศึกษาดูงานยังประเทศต่างๆ ซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมพระราชวิสัยทัศน์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ทรงริเริ่มเกี่ยวกับเด็กที่ทรงใส่พระราชหฤทัยในการดำเนินงานและสานต่อมาจนขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2453 โดยพระองค์ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับงานด้านการศึกษาที่แตกต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงใช้ประสบการณ์ในการเสด็จไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศประกอบกับบริบทของบ้านเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งแนวคิดในเรื่องการจัดการศึกษาภาคบังคับ การจัดการศึกษาด้านอาชีพ ตลอดจนการพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงให้กับพลเมืองที่ทรงมีพระราชดำริริเริ่มขึ้นในรัชสมัยนี้

2.2 พระราชดำริเกี่ยวกับลักษณะของเด็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวพระราชดำริของพระองค์เกี่ยวกับเด็กในประเทศ ให้มีความเป็นระบบระเบียบ และมีมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ เพื่อสะท้อนความเป็นอารยประเทศของสยามให้ปรากฏแก่สายตาของนานาชาติ ดังนั้นการประกาศการจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ของเสนาบดีกระทรวงนครบาล (เจ้าพระยายมราช - บั้น สุขุม) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 ในมณฑลกรุงเทพนับเป็นครั้งแรกที่มีประกาศเป็นพระบรมราชโองการ ต่อมาในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2459 ได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในหน้าที่ของกระทรวงธรรมการและกระทรวงนครบาล โดยที่ประชุมได้ตกลงร่าง “ระเบียบการจัดการศึกษาสำหรับประเทศสยาม” ซึ่งมีเจตนารมณ์ของระเบียบดังกล่าวและเป็นแนวคิดสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และประชากรในประเทศอย่างจริงจังขึ้น ในระเบียบดังกล่าวได้มีการอธิบายการศึกษาขั้นต้นว่า “...เป็นหน้าที่ของราษฎรทุกคนจะต้องเรียนให้รู้ไม่ว่าชายและหญิง และจำจะต้องมีที่เรียนอยู่ทุกตำบลทุกละแวกบ้านให้พอแก่จำนวนเด็กชายและหญิงที่มีอายุในระหว่างเล่าเรียนทั่วพระราชอาณาเขต”¹ โดยบุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยวางรากฐานเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและการพัฒนาพลเมืองโดยเฉพาะเด็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ซึ่งต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็น

¹ สุขุม อมรวิวัฒน์. (2536, 11 พฤศจิกายน). พระปรีชาญาณด้านการจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารฐานธรรมสาร*. 13(4): 13.

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ซึ่งได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาใน ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455) ขึ้นกราบบังคมทูลถวายถึงการออกพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับไว้ด้วย

การศึกษาประกาศคำสั่ง การจัดการหลักสูตรสถานศึกษา การวิเคราะห์พระราชดำริส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้สามารถตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับขอบเขตช่วงอายุของเด็กในรัชสมัยนี้ว่าอยู่ระหว่าง 7 – 20 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่ทางราชการให้เข้ารับการศึกษาค้นพบการศึกษาในระดับชั้นมัธยม เมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถเข้าทำงานยังสังกัดกรมกองต่างๆ กล่าวคือการประกาศจัดมูลการศึกษาของทวยราษฎร์ กระทรวงนครบาล ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 130 ที่ว่า “...ให้ผู้ปกครองเด็กทั้งปวงส่งเด็กทั้งหญิงและชายซึ่งมีอายุย่างเข้า 8 ปีแล้ว อันสมควรจะเล่าเรียนให้ได้เข้าเล่าเรียนจงทุกคนในสถานโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งตามความพอใจ...”¹ และมีปรากฏในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 “ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5 เรื่องเด็กอายุ 7 จนถึง 14 ปีต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา”² ดังประกาศตั้งตำแหน่งมหาดเล็กรับใช้ที่จัดแบ่งเป็น 2 ชั้น คือชั้นใหญ่ (Senior State Page) กับชั้นเล็ก (Junior State Page) “...ชั้นใหญ่มีอายุไม่เกิน 18 ปีเต็ม และชั้นเล็กมีอายุไม่เกิน 15 ปีเต็ม...”³ ทั้งนี้ประกาศยกเว้นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ ลงวันที่ 31 พฤศจิกายน พ.ศ.2456 “...ยกเว้นการเกณฑ์ทหารให้กับนักเรียนที่เล่าเรียนยังไม่จบชั้นมัธยมบริบูรณ์ หรือจนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์แล้ว ถึงแม้จะเรียนยังมีจบมัธยมบริบูรณ์ก็เป็นอันหมดเขตการยกเว้น...”⁴ จากประกาศและพระราชบัญญัติเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกอายุของเด็กในช่วง 7 – 20 ปี เรียกว่า “เด็ก”

¹ ประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์ 1 เมษายน รัตนโกสินทรศก 130. อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ. 130 หน้า 57. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *แนวพระราชดำริในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา*. หน้า 7.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 133.

³ ประกาศตั้งตำแหน่งมหาดเล็กรับใช้ ลงวันที่ 29 กันยายน พระพุทธศักราช 2458. อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ. 130 หน้า 281. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 77.

⁴ ประกาศยกเว้นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ ลงวันที่ 31 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456. อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ. 130 หน้า 317. ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 53.

สำหรับการจัดตั้งสถานศึกษาและความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับกิจการเด็กของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พบว่าพระองค์ทรงดำเนินพระบรมราโชบายที่อิงมาจากหลักสูตรการศึกษาตามอย่างกลุ่มประเทศในยุโรปที่พระองค์ได้ศึกษามา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาขั้นต้นที่เริ่มตั้งแต่เด็กให้เริ่มเรียนในรายวิชาพื้นฐาน อาทิ การจัดตั้งโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย¹ ให้เป็นต้นแบบโรงเรียนกึ่งนอกร สำหรับข้าราชการมหาดเล็กในพระองค์ ส่วนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจะเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับวิชาชีพต่อไป เช่น การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย² เพื่อให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่รับนักเรียนจากโรงเรียนชั้นสามัญเข้ามาศึกษาแยกตามสาขาวิชาเพื่อเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆ ของระบบราชการเป็นต้น

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับประเภทของเด็กยังมีปรากฏให้เห็นจากประกาศตั้งโครงการศึกษา พระพุทธศักราช 2456 ที่ทำให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของเด็กที่มีความแตกต่างกันในพื้นที่ที่ได้รับการศึกษา ตลอดจนฐานะทางครอบครัวที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป พระองค์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมของเด็กผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วไม่ได้รับการศึกษาต่อและไปนิยมทำอาชีพเสมียนกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งพระองค์ทรงแสดงพระราชวินิจฉัยว่าไม่เหมาะสมเนื่องจากอาชีพอื่นอย่างอาชีพเกษตรกรรมก็เป็นอีกอาชีพที่ยังขาดคนมีทักษะและความรู้ความสามารถเข้าไปทำงาน โดยหากจะประกอบอาชีพเสมียนก็ควรจะต้องศึกษาความรู้ให้มากขึ้นมากกว่าการเรียนในระดับมัธยม ดังข้อความที่พระองค์ทรงปรารภในประกาศตั้งโครงการศึกษาพระพุทธศักราช 2456 ความว่า

“...ปรากฏว่านักเรียนผู้ชายที่ได้เข้าเรียนวิชาชีพพอถึงมัธยมได้ครึ่งๆ กลางๆ ยังมีพันจะจบก็พากันออกหากการทำงานในทางเสมียนเสียมาก โดยไม่รู้สึกรู้ว่าวิชาที่ได้เล่าเรียนเพียงเท่านั้นยังเป็นแต่วิชากลางๆ...คนเหล่านั้นก็ยอมขาดประโยชน์โดยหาที่ทำการไม่ได้ ทั้งการหาเลี้ยงชีพที่เหล่าตระกูลของตนเคยทำมาแต่เก่าก่อนก็ละทิ้งเสีย...แท้จริงการงานในบ้านเมืองที่จะพึงทำหาเลี้ยงชีพอันยังไม่มีผู้ทำเพียงพอนั้น ยังมีอย่างอื่นอยู่เป็นอันมาก ไซ้จะมีแต่งงานเสมียนอย่างเดียวยกตัวอย่างที่ชี้มาง่าย ๆ ว่า เช่นการเพาะปลูกนั้นที่ดินยังมีอยู่ล้นเหลือกว่าที่คนจะทำ... การหัตถกรรมพาณิชย์การต่างๆ ก็ยังมีเป็นอเนกประการ วิชาต่างๆ...แม้การเป็นเสมียนถ้าสมัคร

¹ เป็นโรงเรียนแบบพับลิคสกูลที่พระองค์ทรงได้เข้ารับการศึกษารูปแบบดังกล่าวในช่วงปีแรกของการเสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ เพื่อเตรียมพระองค์สำหรับการศึกษาริชาทหารที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิสต์และในระดับอุดมศึกษาด้านพลเรือนที่วิทยาลัยไครส์เชิร์ท มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด

² ถือกำเนิดจาก "โรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน" ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442

ทำจริงแล้ว ก็ควรที่จะเล่าเรียนให้รอบรู้ในทางนั้นจริงๆ ไซ้ว่ารู้หนังสือครึ่งๆ กลางๆ แล้วก็ไปสมัคร
 เปนเสมียน...จักได้ฉลี่ยให้มีผู้ทำทุกๆ อย่างทั่วๆ กัน และจักสำเร็จประโยชน์และได้ความสุขทั่วๆ
 กันไป อย่าให้คับคั่งแออัดกันอยู่ในทางเดียว...”¹

สอดคล้องกับหนังสือกราบบังคมทูลรายงานของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดี
 กระทรวงธรรมการที่ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อสงสัยจากการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา
 ลงวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2464 ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการศึกษาของโรงเรียนรัฐบาล
 โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนประชาบาล² เรียกเก็บจากผู้ปกครองของเด็ก โดยมุ่งใช้ภาระค่าใช้จ่าย
 จากที่โรงเรียนเรียกเก็บเป็นตัวคัดกรองเด็กที่จะเข้ารับการศึกษาระดับชั้นที่สูงขึ้น เพื่อจะได้คนที่
 มีศักยภาพที่พร้อมจะศึกษาต่อและสำเร็จการศึกษารับราชการ ดังความตอนหนึ่งว่า

“...จริงอยู่ที่คนไทยเราในสมัยที่ยังไม่มีการเกณฑ์ศึกษา โดยเฉพาะยอมส่งบุตรเข้า
 เล่าเรียนเฉพาะด้วยความมุ่งหมายที่จะให้ทำราชการ...ความต้องการคนชนิดนี้ดีเสมอ...ด้วย
 การเกณฑ์ศึกษานี้จะทำให้ได้คนที่สมควรอยู่ในราชการจริงๆ...โรงเรียนมัธยมซึ่งเป็นช่องที่เปิด
 ให้สูงขึ้นกว่าชั้นทวยราษฎร์ย่อมจะเก็บค่าเล่าเรียนแพง เด็กที่จะเข้าเล่าเรียนได้ก็ต้องเป็นบุตรผู้
 มีทุนทรัพย์หรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นเด็กที่ประกอบด้วยสติปัญญาเฉียบแหลมแลมีความประพฤติดี
 ซึ่งจะยอมให้เรียนได้เปล่าๆ...ส่วนเด็กที่ไม่ประกอบด้วยกำลังทรัพย์ กำลังปัญญา กำลังคุณ
 ความดี ก็จะได้เตรียมเป็นทวยราษฎร์อันมีหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง...”³

¹ ประกาศตั้งโครงการศึกษา พระพุทธศักราช 2456 วันที่ 30 ตุลาคม พระพุทธศักราช 2456 อ้างถึง
 กฎหมายรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2456 หน้า 322. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *แนวพระราชดำริ
 ในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา*. หน้า 55-56.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 มาตราที่ 3 บทพิเศษระหัสศัพท์ในพระราชบัญญัตินี้
 คำว่า “โรงเรียนรัฐบาล” หมายความว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการตั้งและดำรงอยู่ด้วยเงินใน
 งบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการทั้งสิ้น คำว่า “โรงเรียนประชาบาล” หมายความว่า โรงเรียนประถมศึกษา
 ที่ประชาชนอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งตั้งและดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง หรือที่นายอำเภอตั้งขึ้นและดำรง
 อยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนที่เวลานั้น อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ในหมู่บ้านหนึ่งหมู่บ้าน หรือ
 ตำบลหนึ่งตำบลเดียวกัน จะตั้งและดำรงโรงเรียนประชาบาลอยู่มากกว่าโรงเรียนหนึ่งก็ได้ ถ้าเป็นการจำปน คำ
 ว่า “โรงเรียนราษฎร์” หมายความว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่บุคคลคนเดียวหรือหลายคนรวมกันตั้งและดำรงอยู่
 ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

³ พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 145. ใน พระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *เล่มเดิม*. หน้า 148.

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เขียนแสดงทัศนะเพิ่มอีกในคำกราบบังคมทูลฉบับเดียวกันที่ว่า “.โรงเรียนที่รัฐบาลจัดทำเป็นพิเศษแลโรงเรียนราษฎรจำเป็นต้องเก็บค่าเล่าเรียนแพงด้วยความประสงค์จะให้เด็กได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น...และด้วยความรังเกียจที่จะไม่ให้เด็กของตนปะปนกับเด็กทั่วไป”¹ ซึ่งให้เห็นว่าการเก็บค่าเล่าเรียนที่แพงของโรงเรียนราษฎรจะช่วยคัดกรองเด็กที่มาจากตระกูลมีฐานะเพื่อได้เรียนในโรงเรียนชั้นดี และมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ใจความดังกล่าวยังกล่าวถึงผู้ปกครองของเด็กที่เรียนในโรงเรียนประชาบาลและมีฐานะยากจนว่า “ว่าเฉพาะนิสัยคนไทยแล้ว มักจะมีความรู้สึกในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยชั้นอยู่มาก แม้ผู้ที่ไม่ใคร่บริบูรณ์ยังรังเกียจในการที่จะยอมแสดงตนเช่นนั้น”²

จากการจัดการศึกษาตามโครงสร้างหลักสูตร ลำดับช่วงชั้นและชั้นของการศึกษา ตลอดจนประกาศคำสั่ง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว งานวิจัยนี้จึงแบ่งกลุ่มของประเภทนักเรียนซึ่งเป็นเด็กได้เป็น 2 ประเภท³ ได้แก่ กลุ่มเด็กหลวง และกลุ่มเด็กราษฎร

2.2.1 เด็กหลวง

เด็กหลวงเป็นกลุ่มที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะฝึกหัดให้เป็นมหาดเล็ก และข้าราชการสังกัดกระทรวงต่างๆ อันได้แก่ นักเรียนที่เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนโรงเรียนข้าราชการพลเรือน และนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนนายร้อย นักเรียนกลุ่มที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยนั้นจะเข้าศึกษาประเภทวิชาทหารและได้รับพระราชทานเครื่องยศตามลำดับชั้นซึ่งเป็นระบบของข้าราชการฝ่ายกลาโหม เมื่อพิจารณาจาก “หลักสูตร สำหรับสอบวิชาผู้สมัครเข้าเป็นนักเรียนนายร้อย และนักเรียนนายดาบ ร.ศ. 130”⁴

¹ พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 145. ใน แหล่งเดิม. หน้า 154.

² พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 145. ใน หน้าเดิม.

³ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของเด็กเป็น 2 ประเภท และนิยามความหมายของคำว่าเด็กหลวง และเด็กราษฎร โดยอิงจากหลักฐานและเอกสารประเภทพระราชบัญญัติ พระบรมราชโองบาย ความคิดเห็นของเสนาบดีกระทรวง ฯลฯ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในงานวิจัย

⁴ เป็นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนนายร้อย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งจะแบ่งชั้นการศึกษาออกเป็น ชั้น 1 ปฐม กำหนดอายุตั้งแต่ 10 – 16 ปี ชั้น 2 ปฐม กำหนดอายุ 10 – 18 ปี ชั้น 3 ปฐม กำหนดอายุตั้งแต่ 10 – 20 ปี ชั้น 1 มัธยม กำหนดอายุตั้งแต่ 10 – 24 ปี และวิชาสามัญนักเรียนนายดาบ กำหนดอายุตั้งแต่ 18 – 25 ปี ที่มา : กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ.130 หน้า 35. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. แนวพระราชดำริในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา. (2554). เล่มเดิม. หน้า 25 - 39.

พบว่ามีความแตกต่างกับการปลูกฝังการศึกษาและแนวความคิดตามพระราชประสงค์กับนักเรียนกลุ่มที่ศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง และโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่กลุ่มนี้จะเป็นการศึกษาในขั้นต้นตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ใช้หลักสูตรการศึกษาเช่นเดียวกันกับการศึกษาในโรงเรียนราษฎรทั่วไป เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ก็จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนต่อไป ซึ่งจะแยกตามสาขาวิชาเฉพาะที่จะฝึกหัดออกมาประกอบอาชีพเป็นข้าราชการพลเรือนตามกระทรวงต่างๆ อีกทั้งนักเรียนกลุ่มนี้ยังได้รับการละเว้นการเกณฑ์ทหารตามประกาศยกเว้นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนราชวิทยาลัยออกจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ เนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่านักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนราชวิทยาลัยเป็นกลุ่มนักเรียนในโรงเรียนกินนอน ซึ่งเป็นโรงเรียนมีระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์คล้ายกับระเบียบของทหารอยู่แล้วเท่ากับนักเรียนเหล่านี้ได้รับการฝึกวิชาทหารอยู่ตลอดระยะเวลาที่เรียน พระองค์จึงเห็นสมควรที่จะยกเว้นการเกณฑ์ทหารให้กับนักเรียนกลุ่มนี้ดังพระราชดำริที่ว่า

“...โรงเรียนมหาดเล็กหลวง 1 โรงเรียนราชวิทยาลัย 1 รวม 2 โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนพิเศษผิดกว่าโรงเรียนอื่น เพราะประการ 1 กลุ่มบุตรที่ไปศึกษาในโรงเรียนทั้ง 2 นี้ ได้นอนอยู่ในโรงเรียนตลอดเวลาที่เป็นคราวศึกษา นับว่าเป็นผู้ที่อยู่ในควบคุม มีวินัยเคร่งครัดกว่าโรงเรียนสามัญ จะว่าคล้ายประจำอยู่ในกองทหารแล้วก็ได้ อีกประการ 1 ในโรงเรียนทั้ง 2 นี้มีการฝึกหัดท่าทหาร นักเรียนได้รับความฝึกหัดท่าทหารขั้นต้นอยู่แล้วคล้ายๆ ผู้ที่รับราชการทหารในปีแรกก็ว่าได้ เพราะเหตุทั้ง 2 ประการอันกล่าวมาแล้วนี้ พระราชดำริว่านักเรียนทั้ง 2 โรงเรียนนี้เป็นผู้ที่สมควรได้ยกเว้นจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราว...”¹

ในเรื่องการยกเว้นการเกณฑ์ทหารนี้ได้มีการออกประกาศกำหนดนักเรียนชั้นอุดมศึกษาตามความในพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร มีพระบรมราชโองการให้ประกาศทราบทั่วกันว่า “...ตามความในประกาศแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ลงวันที่ 27 ธันวาคม รัตนโกสินทรศก 129 มาตรา 13 ข้อ 2 ซึ่งยกเว้นนักเรียนวิชาที่รัฐบาลได้กำหนดว่าเป็นวิชาชั้นอุดมศึกษา

¹ ประกาศยกเว้นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ ลงวันที่ 31 พฤศจิกายน พ.ศ.2456. อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ.130 หน้า 317. ใน แหล่งเดิม. หน้า 52 - 53.

ไม่ต้องเกณฑ์เป็นทหารตลอดเวลาเรียนภายในอายุ 20 ปี...”¹ แสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะต้องการให้นักเรียนที่อยู่ในสายพลเรือนนั้นได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่และไม่ต้องไปสังกัดในส่วนของกระทรวงกลาโหมที่เป็นข้าราชการฝ่ายทหาร

นอกจากกลุ่มนักเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงที่จบการศึกษาในชั้นสามัญและวิสามัญแล้วเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับพระราชทานโอกาสให้ไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนทุนเหล่านั้นกลับมาเพื่อเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศชาติ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในการสมาคมนักเรียนซึ่งไปศึกษาอยู่ในประเทศยุโรป เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2468 ความตอนหนึ่งว่า “...เราขอเตือนนักเรียนทั้งหลายให้รำพึงว่า อนาคตของชาติไทยอยู่ในมือของพวกเราทั้งหลายส่วนหนึ่ง เพราะผู้ที่ทะนุบำรุงเมืองไทยและชาติไทยอยู่ และชาติไทยอยู่ในเวลานี้ในวันแต่จะซบลงทุกที ใกล้ความตายเข้าไปทุกที ต้องหวังอยู่ในพวกเจ้าผู้ที่จะได้เข้ามาช่วยส่งเสริมเพิ่มกำลังอีกขึ้นในอนาคต...”²

เด็กหลวงจึงเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าการศึกษาในชั้นสามัญซึ่งเป็นการศึกษาตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของสาขาวิชาที่เรียนที่เฉพาะทางออกไป ไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงการศึกษาในระดับการศึกษาสามัญเท่านั้น ทั้งยังมีโอกาสได้ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน อาทิ นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนโรงเรียนวชิราวุธ เป็นต้น กลุ่มเด็กหลวงจึงเป็นกลุ่มเด็กที่มีความพิเศษและเป็นกลุ่มที่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เติบโตมาเป็นกำลังหลักในระบบราชการที่พัฒนาไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยในขณะนั้น

2.2.2 เด็กราษฎร

เด็กราษฎร คือกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตามหลักสูตรที่กระทรวงธรรมการเป็นผู้กำหนดทั้งในเขตพระนครและต่างจังหวัด ดังที่กล่าวมาในขั้นต้นแล้วว่ารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นรัชสมัยที่ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนและขยายโอกาสทางการศึกษาออกไปยังภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ การจัดการศึกษากับเด็กราษฎร

¹ ประกาศกำหนดนักเรียนชั้นอุดมศึกษา ตามความในพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร วันที่ 30 มกราคม ร.ศ. 130 อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ.130 หน้า 441. ใน แหล่งเดิม. หน้า 16.

² พระบรมราโชวาท พระราชทานในการสมาคมนักเรียนซึ่งไปศึกษาอยู่ในประเทศยุโรป วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2468. อ้างใน พระราชดำรัสรั้อยครั้ง พ.ศ. 2529 หน้า 237. ใน แหล่งเดิม. หน้า 199.

จะเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างระบบการศึกษาให้มีมาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อให้
 แยกเด็กที่เคยได้รับการศึกษาจากในวัดออกมาอยู่สังกัดโรงเรียนให้เป็นระเบียบมากขึ้น ดังแสดงใน
 บันทึกรายการเห็นพระราชบัญญัติประถมศึกษา ของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ กรมหมื่น
 พิทยลาภพฤฒิยากรที่ทรงงานในกรมราชเลขาธิการมีความเห็น ความตอนหนึ่งว่า

“...สำหรับนักเรียนอันเป็นประเพณีของชาวชนบท โดยปรกติชาวบ้านส่งเด็กเข้าวัด
 มอบให้พระเป็นผู้สอน ฝ่ายวัดได้อาศัยบิดามารดาผู้ปกครองเด็กเจือจางเครื่องอุปโภคบริโภคถ้อย
 ที่ถ้อยอาศัยกันแลดังนี้...เมื่อรัฐบาลบังคับการเล่าเรียนตามหลักนี้แล้ว ถึงแม้จะไม่ได้มีบทใดบังคับ
 ให้ปลีการเรียนออกจากวัดโดยตรงก็ดี แต่เป็นการปลีอยู่แล้วโดยวิธีการ ฐานะของโรงเรียนจะได้
 ค่อยๆ แยกออกจากวัด...”¹

พร้อมกันนี้แนวพระราชดำริของพระองค์ในการจัดการศึกษาให้นักเรียนกลุ่มเด็กราษฎรนี้ก็เพื่อจะ
 เป็นสิ่งที่ให้เด็กมีความรู้พื้นฐานอ่านออกเขียนได้ เพื่อจะเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น
 และแก้ไขปัญหาในคุณภาพประชากรด้วยการศึกษาต่อไปในอนาคต

การประกาศโครงการศึกษาและการตราพระราชบัญญัติการประถมศึกษา
 พระพุทธศักราช 2464 ได้สะท้อนผ่านทัศนะของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่ได้เขียนอธิบาย
 เกี่ยวกับผลกระทบที่กระทรวงนครบาลกังวลเกี่ยวกับปัญหาภายหลังการออกพระราชบัญญัติ
 เกี่ยวกับแรงงานในครอบครัวที่ต้องใช้เด็กในการช่วยประกอบอาชีพนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
 ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการใช่วิธีเรียนภาคเช้าหรือภาคบ่ายให้นักเรียนใช้เวลาครึ่งวันใน
 การไปช่วยบิดามารดาประกอบกิจการงานภายในบ้านของตนมีการแบ่งวันหยุดและกำหนดเวลา
 เรียนที่เป็นมาตรฐาน เพื่อให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนชั้นสามัญและโรงเรียนประชาบาลที่ตั้งอยู่ตาม
 พื้นที่ต่างๆ สามารถแบ่งเวลามาเรียนได้ ดังที่หนังสือกราบบังคมทูลรายงานของเจ้าพระยาธรรม
 ศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2464 ความว่า

“...กำหนดเวลาเรียนไว้เพียง 320 เวลา หรือ 800 ชั่วโมงเท่านั้น วันหนึ่งแบ่งเป็น 2
 เวลา คือเช้าแลบ่าย จึงเป็นวันเพียง 160 วันๆละ 5 ชั่วโมง...เมื่อหักวันหยุดออกแล้ว...ในปี
 หนึ่งจะมีเวลาเรียนเพียง 6 เดือน กับ 10 วัน ดังนี้เห็นได้แล้วว่าได้ให้เวลาหยุดไว้เพียงพอ

¹ บันทึกรายการเห็นพระราชบัญญัติประถมศึกษา วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2464. ใน แหล่งเดิม. หน้า 124.

สำหรับอยู่บ้านช่วยบิดามารดาในฤดูจำเป็น เช่นฤดูนา เป็นต้น...เมื่อจำเป็นจริงๆ หากว่าต้องการเด็กไว้ใช้ทุกวัน ถ้าในครอบครัวมีเด็ก 2 คนก็ทำความตกลงกับเจ้าหน้าที่ผลัดกันมาเรียนคนละวันได้ เวลาเรียนในปีหนึ่งก็ยังไม่พอในพระราชบัญญัติ หรือถ้ามีเด็กคนเดียวจะผ่อนผันให้มาเรียนแต่เฉพาะตอนเช้า หรือตอนบ่าย (half times) เมื่อได้ทำความตกลงกับเจ้าหน้าที่แล้ว...”¹

การจัดโครงการศึกษาดังกล่าวเป็นการเอื้อให้กลุ่มเด็กราษฎรได้มีโอกาสทางการศึกษา และเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ปกครองของเด็กในต่างจังหวัดที่จะสามารถให้ความร่วมมือกับทางราชการในการส่งบุตรเข้ารับการศึกษิตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ที่จัดให้มีการศึกษาชั้นสามัญสำหรับเด็กทุกคน

ลักษณะอีกประการหนึ่งของเด็กราษฎร คือ เด็กที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษิตามระบบตามโรงเรียนที่กระทรวงธรรมการเป็นผู้กำหนดในตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 มาตราที่ 10 ได้กล่าวถึงเรื่องการยกเว้นเด็กที่ได้รับการศึกษาจากครอบครัวเป็นผู้อบรมสั่งสอนเอง ความตอนหนึ่งว่า “จะให้ยกเว้นเด็กคนใดคนหนึ่งจากการเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาได้ ถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครองรับรองคนนั้นรับการศึกษาอยู่ในครอบครัวของเขาแล้ว บิดามารดาต้องส่งเด็กคนนั้นให้ศึกษาธิการอำเภอปีละหนึ่งครั้งเพื่อสอบไล่ดูว่า ศึกษาที่ได้รับนั้นเป็นอย่างไรรในเวลานั้น.”² และเด็กที่ไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองเลี้ยงดูนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ให้ความเห็นไว้ว่า “การที่จะให้เพิ่มบทมาตราขึ้นในพระราชบัญญัตินี้เพื่อคุ้มครองเด็กจรจัดนั้นไม่ถูกที่ ที่ถูกต้องมีพระราชบัญญัติอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งควรเรียกว่าพระราชบัญญัติ ทรุณาภิบาล (Children Act) ดังที่มีอยู่แล้วในประเทศอื่นบางประเทศ แต่สำหรับเมืองเรา เมื่อมีความจำเป็นอย่างอื่นยิ่งกว่า จะรอไว้อีกหน่อยก็ได้.”³ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เข้าใจว่าเด็กที่ไม่มีผู้ปกครองนั้นอยู่นอกเหนือจากกลุ่มเด็กที่ต้องเข้ารับการศึกษิตามบังคับตามโครงการศึกษาและ

¹ พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 145. ใน แหล่งเดิม. หน้า 149.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 10. ใน แหล่งเดิม. หน้า 167.

³ พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 145. ใน แหล่งเดิม. หน้า 157.

พระราชบัญญัติประถมศึกษาเช่นเดียวกับเด็กที่ศึกษาหาความรู้อยู่ที่บ้าน เด็กกลุ่มนี้จึงเป็นเด็กอีกกลุ่มที่ผู้วิจัยจัดอยู่ในลักษณะของเด็กราษฎร

โรงเรียนประชาบาลเป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้จัดตั้งขึ้นได้โดยความร่วมมือของภาคประชาชนในท้องที่ต่างๆ ที่มีความประสงค์ให้มีโรงเรียนในละแวกนั้นซึ่งต้องผ่านความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ของราชการ โดยประชาชนจะต้องเสียเป็นเงินที่เก็บจากประชาชนในท้องที่คนละไม่ต่ำกว่า 5 บาท¹ โดยเงินค่าบำรุงโรงเรียนนอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากราชการและยังมีเงินศึกษาพลี² การจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลนี้ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ลักษณะที่ 3 โรงเรียนประชาบาล มาตรา 33 ที่ระบุว่า “โรงเรียนประชาบาลทั้งปวงอยู่ใต้ข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวแก่เวลาโรงเรียน หลักสูตร หนังสือที่จะใช้ ระเบียบการปกครอง”³ ทำให้เข้าใจว่าโรงเรียนที่จัดตั้งโดยราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเด็กจะต้องได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกับโรงเรียนที่ทางรัฐบาลกำหนดแม้จะอยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกล หลักสูตรสำหรับนักเรียนก็จะเป็นไปเหมือนกันกับเด็กราษฎรที่เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลทั่วไป

อนึ่งนักเรียนในกลุ่มเด็กราษฎรนี้สามารถสอบเข้าเพื่อศึกษายังโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนต่อไปหากมีความต้องการจะศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

เด็กราษฎรจึงเป็นเด็กในอีกลักษณะหนึ่งที่มีความแตกต่างจากเด็กหลวงตามโครงการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับเด็กกลุ่มนี้ที่ต้องการสร้างเด็กที่อ่านออกเขียนได้ตามวิชาความรู้ขั้นสามัญและมีความเป็นพลเมืองดีซึ่งเมื่อเติบโตขึ้นจะสามารถนำความรู้ขั้นพื้นฐานไปประกอบอาชีพในท้องที่ของตนเองได้อย่างมีคุณภาพที่ดีขึ้นซึ่งแตกต่างจากกลุ่มเด็กหลวงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้มีความรู้ที่เชี่ยวชาญเฉพาะในสาขาวิชาชีพต่างๆ เพื่อเข้าสู่ระบบราชการและพัฒนาประเทศต่อไป

¹ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 3 โรงเรียนประชาบาล มาตราที่ 19. ในแหล่งเดิม. หน้า 170.

² ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ลักษณะที่ 3 มาตราที่ 28 ชายฉกรรจ์ทุกคนอายุ 18 ถึง 60 ปี จำต้องเสียศึกษาพลี ศึกษาพลีต้องไม่ต่ำกว่า 1 บาท หรือไม่เกินกว่า 3 บาทเก็บตามอัตรา และเก็บภายในเวลาที่อุปราช หรือสมุหเทศาภิบาลจะกำหนดเป็นปีๆ ไป

³ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 3 โรงเรียนประชาบาล มาตราที่ 33. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). เล่มเดิม. หน้า 175.

2.3 สรุป

ภูมิหลังแห่งความเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันพร้อมด้วยการอบรมเลี้ยงดู การศึกษาตามแบบอย่างราชประเพณีไทยโบราณ การศึกษา วิทยาการสากลตามแบบตะวันตกรวมทั้งการเตรียมพระองค์ในฐานะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์กษัตริย์ที่มีแนวพระราชดำริทางการเมือง การเข้าใจบริบทสังคมโลก และพระราชวิสัยทัศน์ที่แตกต่างออกไป จากพระมหากษัตริย์พระองค์อื่น

การศึกษาพระราชประวัติส่วนพระองค์และวิเคราะห์พระวิสัยทัศน์จากประสบการณ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงแสดงออกในแนวคิดพื้นฐานของพระองค์กับการ จัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในโรงเรียนและการ พัฒนาเด็กให้เติบโตไปเป็นพลเมืองดี พบว่าพระองค์ทรงมีแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่อิงมาจาก ระบบของชาติมหาอำนาจในยุโรป ส่วนหนึ่งมาจากพระราชประสบการณ์ของพระองค์ที่ทรงเข้ารับ การศึกษาในช่วงที่พระองค์ยังทรงพระเยาว์ พระองค์จึงนำมาเป็นพื้นฐานของพระราชดำริที่จะสร้าง มาตรฐานการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองด้วยแนวคิดที่ว่าประชากรที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปใน อนาคต ซึ่งทรงมีแนวพระราชดำริหลายประการที่สอดคล้องกับพระราชดำริทางการเมืองด้วย

การจัดการศึกษาให้กับเด็กนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราช หฤทัยในบริบทของสังคมไทยขณะนั้นว่าความสำคัญของการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน แต่การ ปรับเปลี่ยนระบบจะต้องค่อยเป็นค่อยไป การจัดการศึกษาในชั้นสามัญของพระองค์จึงพยายาม สร้างมาตรฐานให้เป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้ผู้วิจัยพบความแตกต่างในประเด็นของการจัด กลุ่มของเด็กที่ถูกจัดให้มีการศึกษาอยู่ 2 ประเภท คือ เด็กหลวงและเด็กราษฎร ซึ่งได้ทำการ วิเคราะห์จากหลักฐานประเภทประชุม ประกาศ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สะท้อนให้เห็นพระวิสัยทัศน์ของพระองค์ว่าทรงให้ความสำคัญกับการศึกษานั้นหมายถึงการ สนพระราชหฤทัยต่อเด็กและความสำคัญของเด็กที่มีต่อชาติบ้านเมืองที่ต้องฝึกฝนให้มีความ แตกต่างกันออกไป ตามการแบ่งกลุ่มเด็กในสังคมซึ่งเป็นลักษณะของความแตกต่างในด้านแนวคิด การปลูกฝังรวมถึงการเข้าสู่ระบบการทำงาน

เด็กหลวง คือเด็กที่เป็นกลุ่มลูกผู้ดีมีฐานะมาจากตระกูลขุนนางมีกำลังในการส่งบุตร หลานเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่าง เต็มศักยภาพนอกเหนือจากวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว ลักษณะของโรงเรียน ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สนับสนุนให้เด็กหลวงได้เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เอื้อสู่การทำงานใน

สังคมาราชการ อย่างโรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนนวิชาวุฒิวิทยาลัย และโรงเรียนราชวิทยาลัย ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำแบบอย่างมาจากโรงเรียนบับบลิคสคูล หรือโรงเรียนกิงนอนของประเทศอังกฤษที่นอกจากเด็กจะเรียนในด้านวิชาการแล้วเด็กเหล่านี้ยังได้รับใช้สนองเบื้องพระยุคลบาท ฝึกหัดและจำลองลำดับขั้นยศของมหาดเล็กหลวงอีกด้วย นับเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์และฝึกหัดความสามารถเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้าที่ได้จัดการศึกษาความรู้และวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งเด็กหลวงจะมีโอกาสและความรู้ความสามารถที่เหมาะสมที่จะเข้าไปรับการศึกษาได้มากกว่าเด็กราษฎร เมื่อจบการศึกษาก็สามารถเข้ารับราชการและทำงานในตำแหน่งที่เหมาะสมกับสาขาวิชาที่เรียนได้เป็นอย่างดี

เด็กราษฎร เป็นเด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาในภาคการศึกษาบังคับและการศึกษาในวิชาสามัญที่ถูกกำหนดตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 และโครงการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชประสงค์มุ่งให้เด็กกลุ่มนี้ได้มีมาตรฐานทางการศึกษาในระดับเดียวกันทั่วประเทศซึ่งภายหลังจากการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้วเด็กราษฎรส่วนใหญ่จะเป็นเด็กในโรงเรียนที่เกิดขึ้นในจังหวัดและท้องที่ต่างๆ ของประเทศที่กำลังก้าวอยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการอย่างเทศบาลโดยมีกระทรวงธรรมการเป็นผู้กำกับดูแลการจัดการศึกษา เด็กราษฎรเป็นเด็กที่เติบโตมาในครอบครัวที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเกษตรกร พ่อค้า ฯลฯ ซึ่งจะมีความหลากหลายมากกว่ากลุ่มเด็กหลวงที่เด็กส่วนมากจะเป็นบุตรของข้าราชการ เด็กราษฎรตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีลักษณะที่แตกต่างออกไป กล่าวคือพระองค์มีพระประสงค์ให้เด็กกลุ่มนี้มีความรู้ในขั้นพื้นฐานที่จะสามารถไปช่วยให้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพทั่วไปและเพื่อให้มีความรู้ในศีลธรรม จริยธรรมที่มุ่งสร้างให้เป็นพลเมืองดีของชาติตามพระราชวิสัยทัศน์ที่ทรงต้องการคือความรักชาติ ทะนุบำรุงพระศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำตลอดรัชสมัย

กิจกรรมเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่พระองค์ต้องการฝึกให้มีระเบียบวินัยและเสียสละเพื่อส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมของลูกเสือที่ตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับกิจการของเสือป่า ซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการดำเนินพระบรมราโชบายทางการเมืองที่สำคัญในรัชสมัยนี้ การกีฬา ก็เป็นอีกหนึ่งในกิจกรรมนันทนาการที่ฝึกทักษะของเด็กทางด้านสมรรถภาพทางร่างกาย การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสโมสรด้านการกีฬา เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายที่เกิดจากการเล่นกีฬา พัฒนาการด้านสติปัญญาที่เป็นผล

มาจากการศึกษา และประการสุดท้ายคือการพัฒนาและยกระดับจิตใจให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม และจริยธรรมอันพึงประสงค์ แก่การเติบโตมาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะที่ทรงศึกษาอยู่นั้น ต่างประเทศพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทัศนศึกษาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการเป็นตัวแทนของพระราชบิดาในการดำเนินสัมพันธไมตรีกับพระราชวงศ์ประเทศต่างๆ มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมประสบการณ์ของพระองค์ในการนำมาปรับใช้กับการบริหารราชการหลายด้านด้วยกัน อาทิ การที่ทรงได้เรียนรู้วิชาการทั้งทางด้านการทหาร และพลเรือน ทำให้ทรงมีพระปรีชาญาณรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องชาตินิยมที่ทรงถ่ายทอดผ่านนิเทศศาสตร์แขนงต่างๆ ทั้งศิลปะการแสดง บทละครพระราชนิพนธ์ การเขียนแสดงพระราชวิสัยทัศน์และพระราชดำริลงในหนังสือพิมพ์โดยใช้พระนามแฝงนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการที่ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์เป็นทุนเดิม นอกจากนี้การจัดตั้งกองเสือป่าและการฝึกการเตรียมความพร้อมของการศึกษาของพลเมืองก็เป็นอีกเรื่องที่พระองค์ได้พระราชหฤทัยเป็นอย่างมากตั้งแต่เสด็จนิวัติกลับมายังประเทศไทย กิจการต่างๆ เหล่านี้เป็นกระบวนการในการปลูกฝังเด็กให้เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองของชาติตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 3

แนวพระราชดำริ และกระบวนการปลูกฝังเด็ก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ดำเนินพระราชกรณียกิจในการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยของพระองค์ด้วยการจัดโครงสร้างการศึกษาที่เน้นการศึกษาด้านวิชาการ การอาชีพศึกษา การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมเพื่อให้เด็กที่ได้รับการศึกษาในพระราชอาณาจักรเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ที่ประกอบไปด้วยความรู้ในการประกอบอาชีพ มีความจงรักภักดีต่อชาติ พระศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงพยายามหล่อหลอมความรู้สึกของคนในชาติตลอดรัชสมัย

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชดำริให้มณฑลต่างๆ จัดตั้งกองลูกเสือสำหรับนักเรียนเพื่อให้ทำการเตรียมฝึกหัดทหารตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งทำให้นักเรียนได้ฝึกเรื่องระเบียบวินัยและส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกรักและภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนการปลูกฝังความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งการปลูกฝังนี้ได้ทรงมีพระราชนิพนธ์เรื่องเทศนาเสือป่า ที่ได้ถูกนำมาใช้เป็นแบบเรียนจรรยาสำหรับเด็กเพื่อจะขัดเกลาอุปนิสัยให้นักเรียนเหล่านี้มีลักษณะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ดังพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งความว่า “...การอบรมลูกเสือนี้เพื่อสร้างอุดมการณ์...ไม่ได้อะไรต่างในคำสอนที่ถูกต้องเคารพในโอวาทผู้ใหญ่ มีความเชื่อคุณงามความดี และจงรักภักดีต่อชาติและพระเจ้าแผ่นดินของตน...”¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นโดยจัดการศึกษาตามแบบบับลิสคูล² ที่ทรงนำแนวความคิดต้นแบบมาจากโรงเรียนกินนอนที่พระองค์ทรงเข้ารับการศึกษาในประเทศอังกฤษ เพื่อตอบสนองพระบรมราโชบายทางการศึกษาของพระองค์ที่ต้องการให้โรงเรียนแบบนี้เป็นโรงเรียนส่วนพระองค์ เพื่อสร้างกำลังคนและฝึกหัดพลเมืองตัวอย่างตามอุดมคติของพระองค์ ตามพระราชดำริที่ว่า “...สิ่งที่ขาดต้องการในโรงเรียน

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เทศนาเสือป่าและปลูกใจเสือป่า*. หน้า 7.

² สงวน เลิศโชคชัย. (2538). *ความสำคัญของโรงเรียนแบบบับลิสคูลต่อการศึกษาของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 – 2468)*. หน้า 63.

มหาดเล็กหลวง คือให้การศึกษาคือเครื่องทำให้เด็กเป็นยูวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองดี。”¹ ดังนั้น กลุ่มเด็กหลวงจึงถูกบ่มเพาะด้วยการศึกษาจากโรงเรียนกินนอนแบบใหม่ที่มีหลักสูตรการศึกษาที่แตกต่างไปจากโรงเรียนราษฎรทั่วไป เพื่อบ่มเพาะค่านิยม จริยธรรมอย่างความเป็นผู้ดี และความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นต้น

การศึกษาพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ คำกราบบังคมทูลรายงาน ตลอดจนเอกสารของกระทรวงธรรมการได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการในการปลูกฝังเด็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชดำริไว้หลายแนวทางด้วยกัน ในบทนี้ได้กำหนดแนวพระราชดำริของกระบวนการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยของพระองค์ไว้ตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้กับเด็กได้ 3 แนวทางด้วยกัน ประการแรก คือ แนวพระราชดำริและกระบวนการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ประการต่อมาเป็นแนวพระราชดำริและกระบวนการปลูกฝังเรื่องความเป็นผู้นำ ผู้ดี และสุภาพบุรุษในเด็กหลวง และประการสุดท้าย คือ แนวพระราชดำริและกระบวนการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีของชาติในเด็กราษฎร

3.1 แนวพระราชดำริและการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริ และพระราชหฤทัยที่มุ่งหวังจะให้เมืองไทยอยู่ในระบบราชาธิปไตยควบคู่กับสถาบันชาติ ศาสนา และเป็นชาติที่ “ศิวิไลซ์” หรือ “รุ่งเรือง”² ด้วย ดังนั้นตลอดระยะเวลาของการครองราชสมบัติของพระองค์นั้นจึงทรงเน้นย้ำ และปลูกฝังให้คนไทยเกิดความรักชาติด้วยวิธีการต่างๆ

นอกจากแนวพระราชดำริในการเน้นย้ำเรื่องชาติและพระมหากษัตริย์แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการปลูกฝังให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ทรงเห็นว่าชาติไทยต้องมีสถาบันศาสนา

พระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินพระบรมราโชบายด้านการเมืองและสังคมของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง แนวพระราชดำริดังกล่าวได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพประชาชน โดยนำมาสอดแทรกกับระบบการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการบ่มเพาะประชาชนของพระองค์ให้เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดีของชาติตาม

¹ จมื่นอมรรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). *พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 110.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2506). *พระราชนิพนธ์ที่นำรู้ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6*. หน้า 8.

ที่พระองค์ได้มีพระราชประสงค์ไว้ ผ่านกระบวนการการปลูกฝัง 3 แนวทางอันได้แก่ การปลูกฝังความรู้สึกรักชาติ และความสามัคคีของคนในชาติ การเป็นคนมีศาสนา และการยึดมั่นและศรัทธาในพระมหากษัตริย์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจการลูกเสือและโครงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนมีผลอย่างมากในการเป็นเครื่องมือในการดำเนินกระบวนการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว

3.1.1 การปลูกฝังความรู้สึกรักชาติและความสามัคคีของคนในชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินกระบวนการปลูกฝังเด็กให้เกิดความรู้สึกรักชาติและเห็นความสำคัญของชาติอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทรงเน้นย้ำความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยไว้หลายโอกาสด้วยกัน ทรงกล่าวถึงชาติและพระมหากษัตริย์ควบคู่กันไปอยู่เสมอ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ต้องอยู่คู่ชาติไทย ดังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทในโอกาสต่างๆ ทั้งทรงดำเนินการจัดตั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างกิจการลูกเสือเพื่อสั่งสอนอบรมให้เด็กมีความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ เช่น ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะเสือป่าทรงใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษในอดีตได้รักษาชาติบ้านเมืองเอาไว้ว่า “ชาติไทยเรายังยืนมาถึงบัดนี้ เพราะเหตุที่ปู่ย่าตาทวดของเรา..ใจเขาเต็มใจเต็มทีเสมอที่จะทำการอะไรเพื่อประโยชน์ของชาติ”¹ ซึ่งจิระพรรณ ชาติชินชานันท์ได้กล่าวถึงวิธีที่จะแสดงว่าตนรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้แก่ การมีความสามัคคี มีความเสียสละ มีความระแวดระวังจากชาวต่างชาติ ทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีของชาติ² ทรงอธิบายคำว่า “ชาติ” ไว้ในพระราชนิพนธ์ปลูกใจเสือป่า ความตอนหนึ่งว่า “คำว่า ชาติ นี้ตามศัพท์เดิมแปลลงว่า ตระกูลหรือประเภทแห่งบุคคล ชาติก็แปลตรงๆ ว่า กำเนิด เท่านั้น. ต่อมาภายหลังไทยเราจึงมาใช้เรียกคณะชนที่อยู่ร่วมกันว่า ชาติ ซึ่งอันที่จริงก็ไม่ผิด เพราะคน ชาติไทย ก็คือ เกิดเป็นคนไทยเกิดในหมู่ชนที่เรียกตนว่าไทย.”³ ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยเห็นความสำคัญของสถาบันชาติ สถาบันกษัตริย์ และระบอบราชาธิปไตยว่าในเมืองไทย “ไม่มีใครเป็นนายนอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

¹ พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะเสือป่า เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457. ใน ไสว วัฒนเศรษฐ์. (2506). *วาทะพระมงกุฎ*. หน้า 121.

² จิระพันธ์ ชาติชินชานันท์. (2537). *การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 97.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 56.

พระองค์เดียวเท่านั้น..”¹ และ “..พระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่ได้รับมอบให้ถืออำนาจของประชาชน ถ้าประชาชนเคารพนับถือพระมหากษัตริย์เท่ากับนับถืออำนาจของปวงชน และนับถือตนเองซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจนั้น..”² สอดคล้องกับงานวิจัยของกรรภิรมย์ สุวรรณานนท์ที่ให้ความเห็นว่าประชาชนจึงต้องมีหน้าที่จงรักภักดีเชื่อฟังพระมหากษัตริย์ “ไม่ควรคัดค้านติเตียน พระบรมราชโบายในการบริหารประเทศใดๆ ทั้งสิ้น”³ ซึ่งทรงเน้นย้ำเหตุผลดังกล่าวผ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเป็นชาติไทย” ที่เน้นให้ประชาชนมีความเชื่อถ้อยมั่นศรัทธาในพระมหากษัตริย์ และการอยู่ร่วมชาติเดียวกันก็เสมือนลงเรือลำเดียวกันมีพระมหากษัตริย์เป็นนายท้ายที่คอยนำทางให้เรือพายไปถึงจุดหมาย ความตอนหนึ่งว่า

“...การปกครองถ้าประชาชนไม่ช่วยโดยเชื่อฟังผู้ปกครองแล้ว ก็หาสำเร็จได้...

เสมือนลงเรือลำเดียวกัน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นนายท้ายทุกคนต้องช่วยกันพาย และอย่าเถียงนายท้าย...ผู้ใดไม่ต้องการร่วมมือก็ควร ขึ้นจากเรือลงน้ำว่ายไปตามลำพังเถิด อย่ามานั่งอยู่ในเรือไทยเราให้หนักเรือเลย...”⁴

การดำเนินพระราชดำริในการสร้างความรู้สึกรักชาติและความเป็นไทยให้กับเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสะท้อนผ่านพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นครูใหญ่และหลักสูตรการเรียนการสอนที่จะต้องให้การศึกษาแก่นักเรียนเพื่อปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศไทยและความรู้เกี่ยวกับพงศาวดาร ตำนานและภูมิศาสตร์ประเทศไทย⁵ โดยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์นี้เป็นพระบรมราชโบายเรื่องการแก้ไขปัญหาของคนจีนในรัชสมัยที่มีการดำเนินนโยบายหลายประการโดยพยายามที่จะทำให้บุตรหลานชาวจีนเกิดสำนึกในความเป็นไทย เห็นได้จากข้อความในมาตรา 14 บัญญัติไว้ว่า “.กำหนดให้โรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักต้องสอนนักเรียนให้อ่าน เขียน และเข้าใจภาษาไทยได้

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01161/ป3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเข้าใจผิด”.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 49.

³ กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2524). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย*. หน้า 107.

⁴ อิศวพานุ. ความเป็นชาติไทย. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2515). *ปกิณกคดีพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 228.

⁵ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461. ใน เสถียร ลายลักษณ์. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 36*. หน้า 112.

คล้องแคล้วพอสสมควร ให้เรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองดี ตลอดจนปลูกฝัง ความจงรักภักดีต่อชาติไทยด้วย...”¹ มาตรการดังกล่าวทำให้โรงเรียนราษฎรที่เปิดสอนโดยชาวไทย หรือชาวจีนต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัตินี้ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการปลูกฝัง เด็กให้เกิดความรู้สึกรักชาติ มีความเป็นไทยด้วยการอ่าน การเขียนและเรียนเรื่องราวความเป็นมา ของชาติไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงแสดงทัศนะเรื่องความรักชาติไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง ลัทธิเอาอย่าง เกี่ยวกับการแสดงออกว่าตนเองเป็นผู้ที่รักชาติบ้านเมืองโดยการระวางตนเองเรื่องการ สماعกับชาวต่างชาติ ดังข้อความว่า “.การระมัดระวังการคบค้ากับชาวต่างชาติ หรือการไม่ หลงเชื่อชาวต่างชาติจนคิดก่อความวุ่นวายหรือล้มล้างนิติธรรมประจำชาติ เพราะการเอาอย่างนั้น บางทีกลับเป็นเครื่องขัดขวางกีดกันความเจริญแห่งชาติ...”²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กิจการเสือป่าในการปลูกฝังความรู้สึกรัก ชาติให้กับบรรดาข้าราชการ และทรงก่อตั้งกิจการลูกเสือเพื่อฝึกฝนให้เด็กเกิดความจงรักภักดีต่อ ชาติ รู้จักเสียสละและบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมเช่นเดียวกับกิจการเสือป่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวข้องกับการสร้าง ความสามัคคีของคนในชาติ เพื่อให้เกิดการหลอมรวมใจไปในทิศทางเดียวกันของคนในชาติซึ่งทรงได้ แสดงพระราชดำริดังกล่าวไว้ในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียนโรงเรียนใน พระบรมราชูปถัมภ์ในวันงานประจำปีของโรงเรียน ในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2465 ความว่า

“...แต่ก่อนที่จะมีความรู้สึกรักชาติบ้านเมืองได้เช่นนี้ ต้องเพาะขึ้นมาเหมือน เพาะต้นไม้เหมือนกัน ก็สิ่งที่จะเพาะให้น้ำใจบังเกิดความรักชาติบ้านเมืองได้ ต้องเริ่ม จากความรักคณะของตัวเองก่อน...ผู้ที่รักคณะจริงต้องยอมเสียสละให้ เสียสละความสุข เสียสละความสะดวกของตนเอง ที่สุดสละร่างกายชีวิตเพื่อประโยชน์ของคณะนี้ เป็น ธรรมเนียมอันหนึ่งซึ่งข้างฝ่ายยุโรปเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “เอสปิริต์ เดอ คอร์ปส์” (Esprit de Corps) ในประเทศเราข้าพเจ้าได้ดำริศัพท์ขึ้นใหม่เพราะเป็นศัพท์ที่เราใช้

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461. ใน เสถียร ลายลักษณ์. (2477). *เล่มเดิม*. หน้า 114.

² พระราชนิพนธ์ เรื่อง ลัทธิเอาอย่าง. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2504). *ประมวลบท พระราชนิพนธ์ : ภาคปกิณกะ ส่วนที่ 2*. หน้า 5.

อยู่ทั่วโลกแล้ว ถ้าลองคิดดูคงได้คำที่เคยพูดกันมาแล้วว่า “ความรักคณะ” “ความเห็นแก่คณะ” การที่จะเพาะความรู้สึกรักชาติบ้านเมืองของตัวจึงจะเป็นผลจริงดังที่ปรารถนา.”¹

นอกจากนี้ทรงได้แสดงประโยชน์ของความสามัคคีไว้ว่าเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้ชาติล่มสลาย ในพระราชนิพนธ์เทศนาเสือป่าที่ว่า “.ในหมู่คนไทยด้วยกันเองไม่ควรมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเป็นพวกเขาพวกเรา เพราะขึ้นชื่อว่าคนไทยก็ควรจะนับว่าเป็นพวกเราทั้งสิ้น หากจะเป็นพวกเขาก็แต่คนต่างชาติต่างภาษาดังนั้นความสามัคคีจึงสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรือง และป้องกันมิให้ชาติล่มสลายไปได้...”²

จะเห็นได้ว่าแนวพระราชดำริในการปลูกฝังความรู้สึกรักชาติและความสามัคคีให้เกิดแก่เด็กซึ่งจะเติบโตมาเป็นพลเมืองดีของชาติ พระองค์ได้ทรงดำเนินพระบรมราโชบายผ่านพระราชดำรัส พระราชนิพนธ์เพื่อใช้เป็นแบบเรียนสอนในโรงเรียน การตราพระราชบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายที่จะบังคับให้การดำเนินพระราชดำรินั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการจัดตั้งกิจการลูกเสือเพื่อให้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับกิจการเสือป่าซึ่งมีเจตนาเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ และพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญซึ่งความรักชาติในพระราชดำริของพระองค์ที่ต้องการให้เกิดกับเด็กคือการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ ส่วนเรื่องความสามัคคีนั้นพระองค์ทรงดำเนินผ่านกิจการเสือป่าและลูกเสือเป็นหลัก

3.1.2 การปลูกฝังศีลธรรมและความศรัทธาในพุทธศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญแก่ศาสนาในฐานะเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของลัทธิชาตินิยม³ เนื่องจากศาสนาเป็นลัทธิความเชื่อที่สร้างความกลมเกลียวและเป็นหลักในการวางแผนความประพฤติของคนในสังคม การนำศาสนามาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่อุดมการณ์ชาตินิยมจึงส่งผลต่อความคิดความเชื่อของคนสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่พระองค์มีพระบรม-ราชาธิบายเรื่องความหมายของศาสนาว่า คือ “ องค์ประกอบแห่งการดำรงอยู่ของชาติ...ศาสนาที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยมากที่สุดก็คือศาสนาพุทธ เพราะเป็น

¹ พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 73.

³ สงวน เลิศโชคชัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 70.

ศาสนาที่สอนสำหรับคนไทย ดังนั้นเราทั้งหลายผู้เป็นคนไทยจึงต้องยึดมั่นในศาสนาพุทธเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”¹

พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงพระอักษร ณ โรงเรียนกินนอนที่ประเทศอังกฤษ ทรงได้มีโอกาสเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่เด็กนักเรียนจะต้องเข้าโบสถ์ทุกเช้า ทำให้เมื่อพระองค์ทรงจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกันกับโรงเรียนบิลิคสคูลของประเทศอังกฤษ จึงได้ทรงนำแนวคิดเรื่องของศาสนาเข้ามาเป็นหนึ่งในกรปลูกฝังเรื่องศีลธรรมให้กับเด็กเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการใช้ศาสนาเป็นเครื่องอบรมศีลธรรมให้กับเด็กในโรงเรียนแบบสมัยใหม่ที่ตั้งขึ้นในรัชกาลของพระองค์

การปลูกฝังเด็กที่ศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเพื่อไม่ให้เกิดการห่างเหินจากพระพุทธศาสนา เช่น ในวันอาทิตย์ได้นิมนต์พระเข้ามาแสดงธรรมหรือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายเรื่องศาสนาและศีลธรรมจริยธรรมให้นักเรียนได้ฟัง ทรงจัดให้มีประเพณีวันวิสาขบูชาขึ้นในโรงเรียนเพราะเป็นวันสำคัญของชาวพุทธเช่นเดียวกับวันคริสต์มาส และพระองค์จะเสด็จร่วมงานเป็นประจำ ทรงให้ความสำคัญกับการปลูกฝังเรื่องพระพุทธศาสนาในหมู่นักเรียนดังพระบรมราโชวาทของพระองค์มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...การศึกษาอย่างที่เราสนใจกันทุกวันนี้กับการศาสนาเป็นของคู่กัน ควรจะต้องสอนควบกันไปด้วยทีเดียว จึงจะเป็นการน้อมนำใจให้เข้าสู่สัมมาปฏิบัติได้ ถ้าปล่อยให้เด็กห่างเหินเคารพต่อศาสนาตั้งแต่อยู่ในโรงเรียนแล้วเมื่อออกจากโรงเรียนเติบโตใหญ่ไป ภายหน้าก็จะเป็นผู้หมิ่นต่อศาสนา...”²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาเห็นชอบตามอนุศาสน์ของสมเด็จพระพุทธเจ้า ๒๕ พระยาวิสุทธิญาณวโรรสที่ได้อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาติกับศาสนาไว้ความว่า

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 141.

² คำนำในพระบรมราโชวาทที่บวรวิสุทธิวิทยาลั. ใน จางวางโทพระยาประสิทธิ์. (2519). *พระบรมราโชวาทที่บวรวิสุทธิวิทยาลั*. หน้า 35 – 36.

“...ชาติที่บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมย่อมจำเจริญ ชาติที่ไร้คุณธรรมย่อมตกต่ำเลวทรามย่อมเกิดความพินาศเป็นที่สุด ดังนั้นสิ่งสำคัญอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ชาติและบุคคลจำต้องมีคือ คุณธรรม คุณธรรมกับศาสนาคือสิ่งเดียวกัน...หลักการที่ง่ายที่สุดในการปฏิบัติศาสนาก็คือ การทำความดีละเว้นความชั่ว หมั่นประพฤติความดี เพื่อประโยชน์และความสุขแห่งตนเอง แห่งบิดามารดาและผู้ร่วมตระกูล...”¹

พระราชดำริดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่การนับถือศาสนา โดยพระองค์ทรงแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างการปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า คำสอนดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการมั่นคงของชาติ การเชื่อมโยงดังกล่าวนี้สงวน เลิศโชคชัยได้ อภิปรายว่าเป็นการนำมาซึ่งการเผยแพร่อุดมการณ์เรื่องความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์² ดังทรงแสดงพระราชดำริไว้ในหนังสือ *ปลูกใจเสือป่า* ที่ได้บรรยายความเรื่องชาติและศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกัน ความตอนหนึ่งว่า “...ชาติกับศาสนาย่อมเป็นสิ่งซึ่งต่อเนื่องกัน คือถ้าชาติพินาศไปแล้ว ศาสนาก็จะตั้งอยู่ไม่ได้ ขณะเดียวกันถ้าศาสนาเสื่อมคลาย จะทำให้ประชาชนปราศจากคุณธรรม ย่อมเป็นเหตุให้ชาติต้องสูญสิ้นไปด้วย เพราะชาติใดที่ไร้คุณธรรม ชาตินั้นก็ถึงแก่พินาศล่มจม...”³ ซึ่งได้แสดงเพิ่มเติมในบทพระราชนิพนธ์เรื่องอำนาจคือธรรมที่ว่า “...ถ้าบุคคลที่ดีคนะก็ดียึดธรรมะเป็นหลัก ชาติก็จักเจริญมั่นคง...”⁴ และยังมีพระราชดำริที่สนับสนุนและยกย่องศาสนาพุทธว่ามีความทันสมัย และเป็นศาสนาประจำชาติ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะเสือป่าเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2457 ที่ว่า “...พระพุทธศาสนา ดีกว่าศาสนาอื่น เพราะพุทธศาสนามีความทันสมัย แม้จะมีอายุสองพันปีก็ไม่เคยล้าสมัยเลย...”⁵

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า การปรับปรุงการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาของเด็กยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ชาติมีพลเมืองที่ดีแต่ต้องเป็นคนมีคุณธรรมด้วย ดังทรงมีทัศนะว่า “...คนถึงแม้จะมี

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2484). *พระบรมราโชวาทและพระบรมราชานุศาสนีย์แสดงคุณาคุณในงานวิชาบูชาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 96.

² สงวน เลิศโชคชัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 76.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2484). *เล่มเดิม*. หน้า 69.

⁴ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01194/ป3. *สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “อำนาจคือธรรม”*.

⁵ สจข. ร.6 ต.1/18. *พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะเสือป่า วันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2457*.

วิชาเป็นแก้ววิเศษปานใดก็ดี ถ้าไม่เป็นผู้ประพาศสัมมาจารย์อยู่แล้วจะหวังให้ได้รับความไว้วางใจแห่งอาณาประชาราชนไม่ได้...”¹ พระองค์จึงทรงดำเนินพระบรมราชาบายในการพัฒนาเด็กให้มีความประพาศเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรมควบคู่ไปด้วย ไม่ใช่เพียงแต่นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเท่านั้น นักเรียนในโรงเรียนที่จัดตั้งโดยกระทรวงธรรมการ และโรงเรียนราษฎรก็ทรงให้ดำเนินการอบรมเรื่องศีลธรรม จรรยา และศาสนาควบคู่ไปด้วยดังในพระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ความว่า “.จำเป็นต้องมีโรงเรียนสำหรับฝึกสอนเด็กให้หันไปแต่ในทางที่ดี โรงเรียนที่สอนเฉพาะกลางวันนั้น ครูมีเวลาอยู่กับเด็กน้อย การศาสนาเขาก็สอนเหมือนกันที่เรียกว่าจรรยา.”²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีนโยบายการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมศีลธรรมจรรยาโดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวคิดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ซึ่งเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้อธิบายถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมศีลธรรมจรรยาไว้ตอนหนึ่งว่า “เด็กที่ดีจะต้องมีศาสนาอันเป็นเครื่องอบรมและประพาศตนให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ประพาศชอบ ศาสนาจะช่วยกล่อมเกลาคืออุปนิสัยใจคอให้เป็นผู้่องใสปราศจากกิเลสทั้งปวงและนำพาให้เยาวชนเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์...”³

การดำเนินพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างให้เด็กเป็นผู้ที่ยึดมั่นในศาสนา มีคุณธรรมและศีลธรรมจรรยา และการแสดงพระราชวิสัยทัศน์เชื่อมโยงในเรื่องของความเป็นชาติและศาสนาเข้าด้วยกัน ตลอดจนการปรับใช้พระราชประสงค์ของพระองค์เมื่อครั้งอยู่ในโรงเรียนกษัตริย์ของประเทศไทยอังกฤษ ทรงนำศาสนาพุทธเข้ามาปรับใช้กับระบบการศึกษาให้กับเด็กให้สอดคล้องกับนโยบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงริเริ่มและดำเนินการมาในรัชสมัยก่อนหน้า

การปลูกฝังศีลธรรมและความศรัทธาในพุทธศาสนาให้กับเด็ก สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของพระองค์ที่จะสร้างเด็กให้เติบโตมาเป็นคนดี มีศีลธรรม และคุณธรรมตามโครงสร้าง

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2515). *ปกิณกคดีพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 63.

² สจข. เอกสารรัชกาลที่ 6 น.20.16/25. *พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์*. วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456.

³ รัชดา ภูมรินทร์วรกุล. (2538). *การวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเป็นสุภาพบุรุษ*. หน้า 59.

เดิมของสังคมไทยที่ยึดมั่นและศรัทธาในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพระบรมราชาบายที่ทำให้การศึกษาเข้าถึงผู้ปกครองของเด็กมากขึ้น โดยทำให้ไม่เกิดความรู้สึกเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความผูกพันของบ้านกับวัดโดยมีโรงเรียนมาเป็นส่วนที่แยกเด็กให้ห่างออกจากวัดมากจนเกินไป

3.1.3 การยึดมั่นและศรัทธาในพระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบว่าสังคมไทยมีปัญหาหลายประการ ซึ่ง Stephen Green ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาที่สำคัญคือการขาดเจตนาาร่วมกันในกลุ่มประชาชน¹ ซึ่งเป็นความไม่เข้าใจในระบบการศึกษา การขาดความเชื่อมั่นในกษัตริย์ของประชาชนและปัญหาเรื่องระบบราชการแบบใหม่ที่ย้งวางรากฐานไม่เรียบร้อยซึ่งส่งผลต่อการดำเนินพระบรมราชาบายทางการเมืองและสังคมในรัชสมัยของพระองค์เป็นอย่างมาก โดยงานวิจัยของจิราพรพรณชาติชินชาวนันได้เสนอถึงวิธีการดำเนินนโยบายชาตินิยมของพระองค์จะเน้นความสำคัญอยู่ที่การสร้างสำนึกของประชาชนในเรื่องความรักชาติบ้านเมืองความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครอง ยึดมั่นในศาสนา และทรงยึดคำขวัญของอังกฤษที่ว่า “พระเจ้า พระมหากษัตริย์ ประเทศชาติ” (God, King and Country) มาดัดแปลงเป็นพระบรมราชาบายชาตินิยมของพระองค์ว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบราชาธิปไตย”²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชดำริในการปลูกฝังเรื่องความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผ่านพระบรมราชาบาย และพระราชนิพนธ์หลายเรื่องด้วยกัน อาทิ พระราช-นิพนธ์เกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ชาติ” ทรงนิยามว่าชาติและพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งเดียวกันไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ พระมหากษัตริย์เป็นส่วนหนึ่งของชาติ ดังที่ทรงอธิบายว่า

“...การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามเขาจึงจะเป็นไทย...และสามารถแสดงความจงรักภักดีต่อชาติหรือพระมหากษัตริย์นั้นย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องเสียสละอยู่บ้างไม่มากก็น้อย โดยแท้จริงการปกครองถ้าประชาชนไม่ช่วยโดยเชื้อฟุ้งผู้ปกครองแล้วก็เป็นผลสำเร็จได้...”³

¹ Stephen Green. (1970). “King Wachirawut’s Policy of Nationalism”, In Memorial Phya Anuman Rajathon. *Journal of Siam Society*. p. 251.

² จิระพันธ์ ชาติชินชาวนัน. (2537). *เล่มเดิม*. หน้า 90.

³ พระราช-นิพนธ์ เรื่อง ความเป็นชาติไทย. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2504). *ประมวลบทพระราชนิพนธ์ : ภาคปกิณกะ ส่วนที่ 2*. หน้า 87-88.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้เด็กไทยเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยตั้งข้อความว่า “.ประเทศไทยต้องอาศัยพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำทางให้เดินไปสู่ที่ขอบ...”¹ และทรงมีพระราชดำริอีกว่าประเทศไทยที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองเป็นประมุขจะทำให้บ้านเมืองนั้นมั่นคง ตั้งใจความตอนหนึ่งจากราชนิพนธ์เรื่องเทศนาเสื่อป่า ที่ว่า “.ชาติใดเมืองใดที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองอยู่โดยมั่นคง จึงนับได้ว่ามีพยานแน่ชัดอยู่ว่า มีอำนาจเต็มที่บริบูรณ์ มีอิสรภาพเต็มที่ ตั้งอยู่มั่นคง...นับว่าเป็นชาติที่มีสง่าราศรี เป็นที่นับถือยำเกรงแก่ชาติอื่นๆ.”² ซึ่งทำให้เข้าใจว่าเมื่อพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อชาติบ้านเมือง ประชาชนทุกคนจึงต้องมีหน้าที่ปกป้องพระมหากษัตริย์ให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง เพราะผู้ที่มีมุ่งทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์คือบุคคลที่มุ่งทำลายสถาบันชาติ นับว่าเป็นผู้ทำลายความสงบสุขของชาติบ้านเมือง ซึ่งใจความตามพระราชดำริดังกล่าวถูกสะท้อนในพระราชนิพนธ์เทศนาเสื่อป่าที่ว่า “.ผู้ที่ประทุษร้ายต่อพระมหากษัตริย์ต้องนับว่าเป็นผู้เลวทรามอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ประทุษร้ายต่อชาติ เป็นผู้ทำลายสิ่งสง่างามของบ้านเมือง เป็นผู้ทำลายความสงบและความสุขของคนละจึงนับว่าเป็นผู้ประทุษร้ายต่อประชาชนทั่วทุกตัวตน...”³

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้และนำมาใช้เป็นตำราเรียน หรือเป็นนำมาเป็นบทละครของนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ มีหลายเรื่องที่สะท้อนแนวความคิดเรื่องการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และผลของการมีผู้ปกครองเมืองที่ดีย่อมนำมาความผาสุกมาสู่ประเทศชาติ อาทิ พระราชนิพนธ์เรื่องธรรมะมีไชยที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ใน พ.ศ. 2460 เป็นอีกเรื่องที่สนับสนุนเรื่องการประกาศสงครามกับประเทศเยอรมนีในสงครามโลกครั้งที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของผู้ปกครองที่เป็นผู้ประพฤติอยู่ในหลักธรรมก็จะใช้อำนาจปกครองและปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความยุติธรรมก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม พระราชนิพนธ์เรื่อง*ธรรมาธรรมะสงคราม* เป็นการสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของกษัตริย์และความสัมพันธ์ของกษัตริย์กับประชาชน โดยประเทศไทยเมืองใดที่กษัตริย์ใช้ธรรมะในการปกครองใช้พระราชอำนาจโดยธรรมก็จะได้รับการยกย่องจากประชาชน บ้านเมืองดำเนินไปด้วยความเป็นสุขสงบ เป็นต้น

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.02685/ป.3. *สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเห็นราชการในกองทัพบก”*.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). *เล่มเดิม*. หน้า 358.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 359.

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังความคิดเรื่องการยึดมั่นในพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดในระบอบราชาธิปไตย เพราะทรงเห็นว่าระบอบการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดนั้นเหมาะสมกับประเทศไทยในขณะนั้น เป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่พระมหากษัตริย์จะทรงปกครองประเทศโดยยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ พระมหากษัตริย์จึงทรงมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติซึ่งเป็นอันดับแรกของคนไทย จะต้องมีความจงรักภักดีและถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำของชาติด้วย¹

แนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นให้เด็กเห็นคุณค่าและความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากจะโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายควบคุมโรงเรียนราษฎร์ที่สอนภาษาจีนแล้ว ทรงมีบทพระราชานิพนธ์ต่างๆ อีกมากมายเพื่อปลูกใจให้กับเด็กมีความรู้สึกรักชาติ และมีความสามัคคีของหมู่คณะ ในการนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปในอนาคตอีกด้วยอาศัยกำลังของพลเมืองในชาติ การจัดการศึกษาให้กับเด็กนั้นเป็นแนวคิดที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาพลเมืองของชาติให้พร้อมด้วยสติปัญญา และ “บุคคลที่จะได้ชื่อว่าเป็นคนไทยอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้ที่ตกลงใจว่าเป็นไทยและประพฤติให้เหมือนคนไทยทุกอย่างทุกสถาน.”² กล่าวคือจะต้องมีความรู้ในการใช้ภาษาไทย มีความรักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไทยนั่นเอง

3.2 แนวพระราชดำริและการปลูกฝังเรื่องความเป็นผู้นำ ผู้ดี และสุภาพบุรุษในเด็กหลวง

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปลูกฝังเรื่องความเป็นผู้นำ ผู้ดี และสุภาพบุรุษให้กับเด็กนั้น เริ่มต้นขึ้นเมื่อพระองค์ได้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2453 การก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเพื่อฝึกฝนลูกผู้ดีมีตระกูลให้เข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กตั้งแต่พระองค์ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสยามราชกุมาร เป็นการสร้างความคุ้นเคยของข้าราชการใกล้ชิดพระองค์ก่อนการเสวยราชสมบัติ

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบโรงเรียนกึ่งนอนแบบบับลิสคูลของประเทศอังกฤษที่พระองค์เคยทรงศึกษา

¹ ยูพา ชุมจันทร์. (2519). พระบรมราชโองการในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. หน้า 30.

² หอวิชาฐานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.01163/ป.3. *สำเนาร่างบทความพระราชานิพนธ์เรื่อง “เรียกรายเงินสร้างเรือรบ”*.

และทรงมี พระราชประสงค์ที่จะสร้างข้าราชการในราชสำนักของพระองค์อย่างข้าราชการในกรมมหาดเล็กที่ต้องรับราชการใกล้ชิดในพระองค์ จึงทรงมีพระราชดำริที่จะต้องสร้างคนที่มีคุณภาพประกอบไปด้วยความรู้และความประพฤติในทางที่เป็นไปตามพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ ทั้งการเป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลมในทางวิชาการ มีพัฒนาการทางร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง การมีจิตใจจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การเป็นสุภาพบุรุษ และความเป็นผู้ดีเป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้นรวม 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ (พ.ศ.2453) โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ (พ.ศ.2459) โรงเรียนราชวิทยาลัย (พ.ศ.2453)¹ และโรงเรียนพรานหลวง (พ.ศ.2453) เพื่อเป็นโรงเรียนกึ่งนอนแบบบิโบลิสคูลอย่างประเทศอังกฤษ โดยพระองค์มีพระราชดำริในการก่อตั้งว่าทรงมีพระราชประสงค์ให้โรงเรียนในพระอุปถัมภ์ของพระองค์นั้นมีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป ดังพระบรมราชโองการตอนหนึ่งความว่า “ขออย่าเอาโรงเรียนของข้าไปเปรียบกับโรงเรียนอื่น เพราะมีจุดหมายต่างกัน ถ้าข้าอยากได้โรงเรียนธรรมดาเพียงสักหลังหนึ่ง สร้างเป็นโรงเรียนไปมา จะไม่ดีกว่าหรือที่จะสร้างโรงเรียนกึ่งนอนขึ้นมาทำไม..”²

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งนั้นมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปของกระทรวงธรรมการ เพราะนักเรียนต้องอยู่โรงเรียนประจำตลอดเวลา หลักสูตรของโรงเรียนประเภทนี้จะจัดให้นักเรียนมีเวลาว่างน้อยที่สุด เพื่อที่นักเรียนจะได้รับการอบรมตามเวลา หลักสูตรที่กำหนดขึ้นนี้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งโรงเรียน³ เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามที่ต้องการโดยเน้นองค์ประกอบการศึกษาด้วยกัน 4 องค์ประกอบคือ ประการที่ 1 ด้านพุทธิศึกษา เป็นการเน้นพัฒนาเด็กด้านความรู้และสติปัญญา ประการที่ 2 ด้านพลศึกษา เน้นพัฒนาการทางด้านร่างกายเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้กับเด็กโดยจัดให้มีการเล่นกีฬาสมัยใหม่ที่มีการเล่นเป็นทีม อาทิ ฟุตบอล ประการที่ 3 ด้านจริยศึกษาเป็นการเจริญทางด้านสังคม คือความรู้ในคุณธรรม จริยธรรมและกรอบแนวความ

¹ พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้รวมโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ และโรงเรียนราชวิทยาลัยเข้าด้วยกันและให้ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ โดยพระราชทานนามโรงเรียนว่า “วชิราวุธวิทยาลัย” ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา. *ประกาศวางรูปการณและพระราชทานนามโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เล่ม 43*. วันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2469, หน้า 95.

² จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). *พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 113.

³ สงวน เลิศโชคชัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 51 - 53.

ประพจน์ให้เป็นผู้นำ ผู้ดี และสุภาพบุรุษ อาทิ กิจกรรมเมืองมั่งและสโมสรลีฟอเทีย และประการสุดท้าย ด้านทัศนศึกษา เป็นการเน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ที่เกิดจากการฝึกหัดงานฝีมือให้เป็นผู้ที่มีจิตใจละเอียดอ่อนโยน เช่น การฝึกหัดงานศิลปะวาดเขียน งานทัศนศิลป์ และการฝึกหัดด้านการละครและมหรสพ ตลอดจนดนตรีประเภทต่างๆ ทั้งไทยและสากลที่โรงเรียนพรานหลวง เป็นต้น

แนวพระราชดำริในการสร้างเด็กหลวงให้มีความรู้ ความสามารถ และการนำแนวคิดเรื่องความเป็นผู้นำ การเป็นผู้ดี และความเป็นสุภาพบุรุษในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงนำมาใช้กับนักเรียนในโรงเรียนพระบรมราชูปถัมภ์ อันมีต้นแบบจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ เป็นแบบอย่างของการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนกึ่งนอนตามแบบประเทศอังกฤษนั้น ส่งผลให้กลุ่มเด็กหลวงมีโอกาสทางการศึกษาได้เล่าเรียนในความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ ตลอดจนการปลูกฝังความคิดของการเป็นผู้นำคน การเป็นผู้มีมารยาทในสังคมชั้นสูง ซึ่งกระบวนการต่างๆ จะนำเสนอใน 3 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก การฝึกอบรมเด็กหลวงให้มีภาวะความเป็นผู้นำ ประเด็นต่อมา คือ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับความเป็นผู้ดี และประการสุดท้าย คือการปลูกฝังการเป็นสุภาพบุรุษ โดยจะชี้ให้เห็นถึงแนวพระราชดำริ และกระบวนการต่างๆ ที่พระองค์ทรงสอดแทรกผ่าน พระบรมราโชวาท โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างกิจการลูกเสือ และการเล่นฟุตบอล เป็นต้น

3.2.1 การฝึกอบรมเด็กหลวงให้มีภาวะความเป็นผู้นำ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมมหาดเล็กมีความสำคัญต่อราชสำนักมากที่สุด โดยมีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิด ดูแลประกอบเครื่องเสวยและปฏิบัติพระราชพิธีฝ่ายมหาดเล็ก ตลอดจนรักษาพระองค์ในที่วิโรฐาน¹ เนื่องจากพระองค์ทรงใช้สอยมหาดเล็กทั้งในราชการฝ่ายหน้าและฝ่ายในจึงทำให้ราชการในกรมมหาดเล็กขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏว่าใน พ.ศ. 2468 จำนวนข้าราชการสัญญาบัตรเฉพาะกรมมหาดเล็กหลวงมีจำนวนถึง 890 คน² การทำราชการในราชสำนักในรัชกาลของพระองค์จึงแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกอยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงวังเป็นราชการกระทรวงวัง และอีกส่วนขึ้นตรงต่อ

¹ คำปรารภเหตุ “พระบรมราโชวาทและพระบรมราชานุศาสน์แสดงคุณานุคุณในงานวิสาขบูชา”, พระบรม-ราโชวาทกับวชิราวุธวิทยาลัย. หน้า ๗.

² จันทรรัตน์ ประวาลปัทม์. (2521). การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6. หน้า 158.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นราชการส่วนพระองค์อย่างกิจการของกรมมหาดเล็กที่รับนักเรียนที่จบจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเข้ามารับราชการในพระองค์โดยเฉพาะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับราชการกรมมหาดเล็กเป็นอย่างมาก ภายหลังการตรากฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งราชสำนัก พระพุทธศักราช 2457 แล้ว ใน พ.ศ. 2458 ทรงมีประกาศแต่งตั้งมหาดเล็กรับใช้ขึ้นเป็นตำแหน่งใหม่ในกรมมหาดเล็ก ซึ่งคัดเลือกจากนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นส่วนใหญ่ เพราะเด็กนักเรียนกลุ่มนี้ จะได้รับการฝึกฝนอบรมความรู้ ตลอดจนความประพฤติตามแบบแผนที่พระองค์ทรงวางแนวทางการศึกษาไว้ ซึ่งกลุ่มนักเรียนที่เข้ารับการศึกษานี้ในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้นเป็นกลุ่มนักเรียนที่มาจากตระกูลต่างๆ กัน โดยทรงรับบุคคลจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมที่หลากหลายมาเป็นมหาดเล็ก โดยทรงพิจารณาจาก “บุคลิกภาพลักษณะจนเป็นที่วางพระราชหฤทัย เช่น จะต้องมีความสะอาดหมดจด สง่างาม เฉลียวฉลาด คล่องแคล่ว สามารถล่องรู้พระราชอัธยาศัย.”¹

แม้ว่าพระราชดำริในการรับนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจะไม่ได้คัดเลือกเฉพาะบุตรของผู้มีตระกูล แต่จากอัตราการรับนักเรียนเข้าตั้งแต่ พ.ศ. 2454 – 2468 การเข้าศึกษาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงยังเหมาะสำหรับนักเรียนที่มีฐานะและเป็นลูกผู้มีตระกูลจากเชื้อพระวงศ์ และตระกูลของขุนนางเป็นหลัก เนื่องด้วยระบบการศึกษาที่เป็นโรงเรียนกินนอน จึงมีภาระค่าใช้จ่ายที่สูงมากกว่าโรงเรียนในสังกัดกระทรวงธรรมการ หรือโรงเรียนประชาบาลทั่วไป

การฝึกภาวะความเป็นผู้นำของเด็กหลวงที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่การฝึกให้เด็กมีภาระและหน้าที่ความรับผิดชอบในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยกันเอง ในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจะมีการแบ่งเป็นเด็กออกเป็นคณะ แต่ละคณะมีหัวหน้าปกครองคนในคณะของตน โดยผู้ที่ขึ้นมาเป็นหัวหน้าคณะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ทั้งทางสติปัญญา และคุณธรรมสำหรับผู้นำและนักปกครองรู้จักการปกครองและบริหารคน ตลอดจนสามารถเป็นผู้ที่อ่อนน้อมและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ด้วย

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชุบเลี้ยงข้าราชการบริพารซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานข้าราชการหรือขุนนางและยังอยู่ในวัยหนุ่มช่วงอายุ 15 – 20 ปี ไว้เป็นมหาดเล็กประจำพระองค์เพื่อทำหน้าที่รับใช้และเป็นพระสหายร่วมกิจกรรมการกีฬา หรือการเล่นที่พระองค์ทรงโปรดตลอดจนการตามเสด็จในที่ต่างๆ เหมือนกับบรรดาเจ้านายและขุนนางอังกฤษที่มีอัศวินแวดล้อม มหาดเล็กเหล่านี้จึงต้องมีการเรียนรู้และฝึกหัดการเล่นต่างๆ อาทิ กีฬาฟุตบอล ที่มีลักษณะของการเล่นเป็นทีม ความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจึงเป็นส่วนสำคัญใน

¹ จมื่นอมรรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2511). *มหาดเล็กในทำเนียบ*. หน้า 21.

การเล่นกีฬาประเภทดังกล่าวให้ชนะ หรือการฝึกลูกเสือที่ได้จัดให้มีการก่อตั้งในโรงเรียนมหาดเล็ก หลวงเป็นที่แรก ในการฝึกลูกเสือนั้นผู้รับการฝึกต้องมีวินัย ฝึกความอดทน การทำงานเป็นระบบ หมั่นอดทน การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การฝึกฝนระเบียบวินัยดังกล่าวย่อม ส่งผลทำให้เด็กหลวงมีทักษะและความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะความเป็นผู้นำซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ ด้วยระบบกิจกรรม ผ่านการฝึกฝนจนชำนาญ การได้รับคัดเลือกให้เป็นมหาดเล็กรับใช้ในพระองค์ นั้น ย่อมส่งผลต่อความก้าวหน้า ในหน้าที่การงานและการขึ้นเป็นผู้เป็นที่เริ่มฝึกหัดมาแต่วัยเยาว์ นั่นเอง

ความสำคัญของกรมมหาดเล็กและพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง สะท้อนให้เห็นว่าการเข้ารับการศึกษาของเด็กหลวงใน โรงเรียนมหาดเล็กนั้นจะต้องได้รับการฝึกหัดให้เป็นผู้ที่สามารถเข้าไปรับราชการที่มีการประดับ ชั้นยศตั้งแต่ยังเรียนหนังสืออยู่ ส่งผลต่อความประพฤติและการฝึกหัดวินัย ตลอดจนการเป็นผู้รู้กติกาของสังคม ส่งผลทำให้เด็กหลวงที่เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนพระบรมราชูปถัมภ์ของ พระองค์ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำ พร้อมทั้งจะนำความรู้และความสามารถที่จะเข้าสู่ระบบราชการ อันเป็นพื้นที่สำหรับคนที่มีความสามารถและสนองต่อพระบรมราโชบาย ในการพัฒนาประเทศของพระองค์ได้เป็นอย่างดี และเด็กหลวงเหล่านี้ต่อมากจะได้เข้ามาเป็น ตำแหน่งสำคัญในราชการ

3.2.2 พระราชดำริเกี่ยวกับความเป็นผู้ดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับเด็กหลวง ในการส่งเสริมการศึกษาและการฝึกหัดข้าราชการมหาดเล็กในพระองค์มาตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่ง เป็นสยามมกุฎราชกุมาร ส่งผลให้พระองค์มีโอกาสที่จะแสดงพระองค์เป็นผู้นำได้อย่างเต็มที่ และสามารถทรงกระทำกิจกรรมต่างๆ ที่โปรดได้ตั้งพระราชประสงค์ ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่าพื้นฐานของเด็กที่เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงไม่ใช่เด็กที่มีพื้นฐานทางสังคมอยู่ในตระกูลที่เป็นชนชั้น ผู้ดีเพียงอย่างเดียว หากแต่มีลูกของตระกูลต่างๆ ที่ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้มาเรียนร่วม ด้วย ทำให้ความหมายของคำว่า “ผู้ดี” จึงไม่ได้หมายถึงบุคคลที่เกิดในตระกูลชนชั้นสูงเท่านั้น แต่ ผู้ดีในความหมายของพระองค์หมายถึงบุคคลที่มีความประพฤติ มีจิตใจที่มีคุณธรรม และใฝ่ดี ดังบทสัมภาษณ์พระยาปริชานุสาสน์ (เสรีญ บันยารชุน) อดีตผู้บังคับการโรงเรียนวชิราวุธ วิทยาลัย ในวชิราวุธานุสาสน์ เมื่อ พ.ศ. 2490 ความว่า

“...พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระทัยมุ่งที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้ดี หรือคนดี เช่นเดียวกับหลักที่โรงเรียนทั้งหลายพึงถือปฏิบัติเหมือนกัน แต่ในที่นี้โปรดอย่าตีความหมายคำว่า “ผู้ดี” ของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หมายความว่า “ผู้ดี” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นว่าทรง หมายถึง แต่ถูกผู้ดีมีตระกูล หรือมีมั่งมี ความจริงพระองค์ทรงหมายความว่า ผู้ดีเป็นผู้ที่มีน้ำใจเป็นนักกีฬาไม่เอาเปรียบผู้อื่น ชื่อสัตย์ กตัญญู...”¹

แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ดีนี้สามารถขยายความถึงลักษณะของผู้ดีได้ว่าจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อฟังผู้ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชา ดังพระราชดำรัสตอบคำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2455 ที่ว่า “...จงเชื่อฟังคำครูสอน จงอยู่ในถ้อยคำครูเสมอจะได้เชื่อว่าเจ้าเป็นผู้ดีที่ผ่านการอบรม...เจ้าฝึกหัดตัวเจ้าดีตั้งแต่เวลาเดี๋ยวนี้ไป...โตขึ้นเจ้าจะได้เป็นผู้ฝึกหัดลูกหลานเจ้ากับกุลบุตรซึ่งจะเกิดมาภายหลังเจ้าให้เป็นผู้ดีเหมือนเจ้า...”²

นอกจากนี้การรักหมั่นคนละ การสัสมัครสมานสามัคคี และความซื่อสัตย์สุจริตกับพวกพ้องของตนเองก็เป็นอีกหนึ่งสิ่งทีพระองค์ทรงปลูกฝังให้กับเด็กหลวง ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ความตอนหนึ่งว่า “. ข้าพเจ้าอยากดูอยากแลเห็นว่าผู้ใดได้เข้ามาสู่คณะโรงเรียนของข้าพเจ้าแล้ว เมื่อออกไปในสารทิศใดก็ต้องให้คนทั้งหลายรับว่าเป็นผู้ดี เป็นผู้ที่ดีสมควรไว้วางใจ เป็นผู้ที่ดีสมควรเชื่อถือถือว่าดำรงความสัตย์สุจริต รู้จักรักคณะของตัวเอง...”³

การบ่มเพาะความเป็นผู้ดีตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพระองค์มีรับสั่งให้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้ากระทรวงธรรมการในขณะนั้นแต่งหนังสือชื่อสมบัติของผู้ดี เมื่อ พ.ศ. 2455 เพื่อใช้เป็นตำราเรียนของนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อมี

¹ บทสัมภาษณ์พระยาปริชานุศาสน์. (2490). *วชิราวุธานุศาสน์*.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 น.20.16/25. *พระราชดำรัสตอบ คำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456*.

³ พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465.

พระราชบัญญัติการประถมศึกษาพ.ศ. 2464 หนังสือนี้จึงแพร่หลายไปยังโรงเรียนต่างๆ ในสังกัดกระทรวงธรรมการ และโรงเรียนราษฎร์ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้ให้ความหมายของคำว่า “ผู้ดี” ว่าหมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติดี มิใช่เรื่องของชาติกำเนิด¹ และความเป็นผู้ดีนั้นถูกแสดงผ่านแบบเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พ.ศ.2497 ที่ได้อ้างอิงมาจากหนังสือเรื่องสมบัติของผู้ดี ที่ประพันธ์โดยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีมีใจความสำคัญตอนหนึ่งที่อธิบายลักษณะของความเป็นผู้ดี ที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติตระกูล หรือภาระหน้าที่การงาน แต่ขึ้นอยู่กับความประพฤติส่วนบุคคล ความว่า

“...ความเป็นผู้ดีนั้นย่อมเป็นที่นับถือของคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคนชาติใดภาษาใดย่อมนิยมความเป็นผู้ดีทั้งนั้น แต่ผู้ดีนั้นเป็นอย่างไร บางคนอาจเข้าใจไปว่า คนที่มีชาติตระกูลสูงเช่นเป็นเจ้านาย หรือเป็นลูกหลานของเจ้านายข้าราชการชั้นสูงก็นับว่าเป็นผู้ดี บางคนก็เข้าใจผิดว่าผู้ที่มีทรัพย์สมบัติมาก มียศถาบรรดาศักดิ์เป็นผู้ดี หรือผู้ที่มีตำแหน่งการงานที่สำคัญก็เป็นผู้ดี การเกิดในตระกูลสูงก็ดี ความมั่งมีก็ดี ความมียศถาบรรดาศักดิ์ก็ดี การมีตำแหน่งการงานที่สำคัญก็ดี เหล่านี้มีได้ทำให้คนเป็นผู้ดีขึ้นได้ คนใดจะเป็นผู้ดีหรือไม่ย่อมอยู่ในความประพฤติของผู้ดีนั้นเป็นสำคัญ ผู้ดีต้องมีคุณสมบัติของผู้ดี กล่าวคือต้องมีกิริยา วาจา และน้ำใจเป็นผู้ดีจึงจะนับถือได้ว่าเป็นผู้ดี.”²

หนังสือสมบัติของผู้ดี ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้กำหนดหลักความประพฤติของผู้ดีไว้ทั้งสิ้น 10 ประการด้วยกัน ในแต่ละประการนั้นเป็นข้อประพฤติทางกาย เรียกว่า กายจริยา ทางวาจา เรียกว่า วาจาจริยา และทางความคิด เรียกว่า มโนจริยา ดังตัวอย่างจากหนังสือสมบัติผู้ดีบทที่ 1 เรื่อง ผู้ดีย่อมรักษาความเรียบร้อย ที่ว่า “..กายจริยา 1 ย่อมไม่ใช้กิริยาอันข้ามกรายบุคคล...วาจาจริยา 1 ย่อมไม่สอดสวนวาจาหรือแย้งชิงพูด..มโนจริยา 1 ย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านกำเริบหยิ่งโส...”³

¹ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2498). *สมบัติของผู้ดี*. หน้า 5.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2497). *แบบเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*. หน้า 219.

³ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. (2498). *เล่มเดิม*. หน้า 7 – 9.

การฝึกอบรมและปลูกฝังอุปนิสัยของเด็กหลวงให้เป็นผู้ดีตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามสร้างแบบแผนความประพฤติของเด็กหลวงที่เป็นนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้มีแบบแผนของความประพฤติที่เรียบร้อย สุภาพ มีความประพฤติที่อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมความซื่อสัตย์ต่อพวกพ้องและหมู่คณะตามพระราช-ปณิธานของพระองค์ที่ต้องการให้นักเรียนเหล่านี้รับราชการใกล้ชิดสนองเบื้องพระยุคลบาทต่อไป

3.2.3 การปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษให้แก่เด็กหลวงซึ่งเป็นนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งล้วนแต่เป็นโรงเรียนแบบกึ่งนอกระบบที่ให้นักเรียนได้มีเวลาอยู่ที่โรงเรียนตลอดปีการศึกษา ดังนั้นการบ่มเพาะคุณธรรมและความประพฤติที่เป็นเรื่องนอกเหนือจากการศึกษาด้านวิชาการแล้วก็จะสามารถทำได้เป็นประจำ ทำให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนเหล่านี้มีความประพฤติอย่างผู้มีระเบียบวินัยและความสุภาพตามที่พระองค์ปรารถนา เพื่อให้นักเรียนของพระองค์เป็นเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจเป็นยุวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ซื่อสัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี และเตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่างๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต¹ ดังพระบรมราชโองการตอนที่มีความว่า

“...สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้น...ข้าพเจ้าต้องการคนหนุ่มอันมีความสามารถ...มีกำลังกายและใจใสสะอาด...เต็มใจคอยจทำการหนัก...อันอนาคตพึงจะนำมาให้ไม่ว่าชนิดใด...ข้าพเจ้าไม่ต้องการให้เป็นประหนึ่งตำราเรียนที่เดินได้...เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลขเศษซ้อนไม่เป็น และไม่รู้จักวิชาเรขาคณิตเลย ถ้าข้าพเจ้ารู้ว่าเด็กคนนั้นไม่ศึกษาพอที่จะรู้ว่าความเป็นลูกผู้ชายคืออะไร และซื่อสัตย์คืออะไร ข้าพเจ้าไม่อยากจะยิน คนฉลาด บ่นอีกว่า บัญญาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด สิ่งซึ่งข้าพเจ้าต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง คือให้การศึกษา เป็นเครื่องที่ทำให้เด็กเป็นเยาวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองดี...”²

¹ พระราชหัตถเลขาทรงมีถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อ้างใน จมื่นอมรรตคุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 110.

² แหล่งเดิม. หน้า 112.

พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษส่งผลต่อการสถาปนาโรงเรียนแบบบับลิสคูลในประเทศไทย แบบอย่างที่ทรงนำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาเด็กในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง คือ การพัฒนาความเจริญทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเจริญด้านสมอง ความเจริญด้านร่างกาย ความเจริญด้านอารมณ์ และความเจริญด้านสังคม¹ โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ในพระองค์จึงเน้นการสร้างหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียนทั้ง 4 ด้าน ที่พระองค์ทรงปรารถนาอยากให้เห็น คือ “การเป็นคนขยันขันแข็ง สะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นสุภาพบุรุษซื่อสัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี และเป็นพลเมืองดี...”²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริในการปลูกฝังให้เด็กเป็นลูกผู้ชายที่มีความเป็นสุภาพบุรุษ ทรงมีแนวทางไว้หลายประการด้วยกันอย่างเช่น กิจกรรมลูกเสือที่พระองค์ทรงจัดตั้งขึ้นที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นที่แรก ตามข้อบังคับลักษณะการปกครองลูกเสือ พุทธศักราช 2461 เกิดขึ้นหลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ตราขึ้นหลังจากปรับปรุงระเบียบและข้อบังคับของกิจการลูกเสือที่ได้กำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2454 แล้วนั้นพระองค์ทรงแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวางรากฐานให้เกิดระเบียบมาตรฐานที่แน่นอนในกิจการลูกเสือ โดยในหมวดที่ 11 ว่าด้วยลักษณะของลูกเสือ ซึ่งมีข้อกำหนดไว้ในข้อที่ 78 ความว่า

“...ผู้ที่เป็นลูกเสือแท้ ไม่ใช่ลูกเสือเทียมนั้น ต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้ หนึ่ง มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และรักษา ศาสนาจริงๆ สอง ผู้ที่ได้เตรียมพร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ทรัพย์ และความรู้ สาม เป็นผู้ประกอบด้วยสุจริต 3 ประการ คือ ทำชอบ กล่าวชอบ คิดชอบ ไม่ประทุษร้าย ร่างกาย สมบัติ แลคุมเหงน้ำใจเขา...สี่ประพฤติตนเป็นลูกผู้ชาย คือถึงคราวที่ต้องเสี่ยงชีวิตสำหรับป้องกันรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็สู้เสี่ยงโดยเต็มใจ...”³

¹ สงวน เลิศโชคชัย. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 67.

² จมื่นอมรรตวรณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). *เล่มเดิม*. หน้า 131.

³ ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (มปป.). *ลูกเสือสี่แผ่นดิน*. หน้า 314 – 315.

จะเห็นได้ว่าข้อบังคับลูกเสือนั้นมีเจตนาที่ต้องการสร้างความรู้สึกรักและเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริ์ การเป็นสุภาพบุรุษสมชายชาติตรี ที่ต้องมีความสุภาพ กกล้าหาญ และเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องประเทศชาติของตน

แนวพระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างเด็กให้เป็นสุภาพบุรุษนั้น พระองค์ทรงกำหนดแนวการประพฤติตนของสุภาพบุรุษให้กับนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ไว้หลายแนวทางด้วยกัน แนวทางต่างๆ นั้นสอดคล้องกับการดำเนินการจัดการศึกษา โครงสร้างหลักสูตรของโรงเรียน และสอดคล้องกับแนวพระราชดำรินในการปกครองประเทศโดยกำหนดแนวทางแบบแผนความประพฤติไว้ทั้งสิ้น 3 แนวทางด้วยกัน กล่าวคือ แนวทางแรก การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ อย่างการแสดงโขน ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ครูโขน 3 ท่าน จากเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) มาฝึกหัดให้นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจนสามารถออกแสดงให้คนทั่วไปรับชมได้เป็นอย่างดี แนวทางต่อมา การฝึกให้รู้จักการเก็บออมและการประหยัด พระองค์ทรงสอนให้เด็กหลวงรู้จักการอดออมและการประหยัด โดยการตั้งธนาคารขึ้นในกิจกรรมเมืองมั่ง ให้ชื่อว่า “แบงค์ลีฟอเทีย”¹ เป็นธนาคารสำหรับฝากเงินและกู้เงินของนักเรียนในโรงเรียนราชวิทยาลัย และโรงเรียนมหาดเล็กแนวทางสุดท้าย ฝึกการเข้าร่วมในสังคมและความเป็นมนุษย์สัมพันธ์จากการเข้าสโมสร² โดยพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสโมสรลีฟอเทีย ให้เป็นสโมสรที่หม่อมเจ้าและบุตรข้าราชการที่นำมาถวายตัวเป็นมหาดเล็กได้ใช้สโมสรเป็นที่รณรงค์มีต้องไปเที่ยวเล่นที่อื่นและฝึกการเข้าสังคมเล่นกิจกรรมกีฬาต่างๆ โดยพระยาบำรุงราชบริพารได้บรรยายสภาพของสถานที่แห่งนี้ไว้ว่า “... สโมสรตั้งอยู่หลังพระตำหนักจิตรลดา...มีโต๊ะบิลเลียด 2 โต๊ะคู่กัน...ด้านหลังตั้งเคาน์เตอร์กันเป็นคอกสำหรับขายเครื่องดื่ม นูหรีและขนม”³

¹ ปัจจุบันคือธนาคารออมสิน สำหรับมูลเหตุอันเป็นที่มาของชื่อ “ลีฟอเทีย” นั้น นำมาจากชื่อย่อของผู้เป็นกรรมการ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ท่าน อันได้แก่ “ลี” แปลว่า ใหญ่ ได้แก่ รัชกาลที่ 6 ขณะทรงดำรงอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิ-ราชฯ ซึ่งเป็นประธานกรรมการหรือ เจ้าของแบงค์ “ฟอ” ได้แก่ เพื่อ ม.ล.เพื่อ ฟิ่งบุญ ณ อยุธยา เป็นกรรมการผู้จัดการ “เทีย” ได้แก่ เทียบ เทียบ อัครวิเศษ เป็นกรรมการ การดำเนินกิจการของแบงค์ ที่มา : ธนาคารออมสิน. (2561). ภาคแรกปฐมเหตุแห่งการออม “แบงค์ลีฟอเทีย” พ.ศ. 2450 – 2456. *วิวัฒนาการออมสิน*. ออนไลน์.

² รัชดา ภูมรินทร์วรากุล. (2538). *เล่มเดิม*. หน้า 66 – 72.

³ พระยาบำรุงราชบริพาร. (2503). *ทรงโปรดตั้งสโมสร*. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *แนวพระราชดำรินี้ในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา*. หน้า 95.

แนวพระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้ในการปลูกฝังให้เด็กหลวงเกิดคุณลักษณะนิสัยในแบบที่พระองค์ทรงตั้งพระปณิธานไว้ นั้น มีส่วนสำคัญในการสร้างเด็กให้มีภาวะความเป็นผู้นำ เนื่องจากนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ส่วนใหญ่จะเข้ารับการศึกษต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งในระดับอุดมศึกษาภายในประเทศ หรือนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงทำให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพราชการ และจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีความเป็นผู้นำที่ดีในองค์กรต่อไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำรินี้ด้านการสร้างเด็กหลวงให้มีความเป็นผู้ดี และเป็นสุภาพบุรุษ โดยทรงดำเนินการอบรมสั่งสอนด้วยพระองค์เองอย่างการพระราชทานพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสในวาระและโอกาสต่างๆ แก่ครูและนักเรียนของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือทรงให้บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอย่าง เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการที่ได้เป็นผู้วางโครงการศึกษาสำหรับนักเรียนมีบทบาทสำคัญในการเขียนตำราและแบบเรียนของกระทรวงธรรมการ และเขียนหลักสูตรจริยธรรมสำหรับนักเรียนที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน อย่างหนังสือสมบัติของผู้ดีนำมาใช้ในการสอนความประพฤติและจริยธรรมให้กับเด็กหลวง ส่วนการปลูกฝังเด็กหลวงให้มีความเป็นสุภาพบุรุษนั้นทรงใช้พระบรมราโชวาทในการพระราชทานให้เด็กเกิดความคิด และการวางตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม จะเห็นว่ากิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมเมืองมั่ง การสร้างสโมสรกีฬาเพื่อเทียให้กับเด็กหลวงได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ในการเข้าร่วมสังคม การประพฤติตนให้สมกับความเป็นสุภาพบุรุษที่จะต้องมีความใจ ซื่อสัตย์สุจริต และเสียสละเพื่อประเทศชาติดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการสร้างเด็กที่มีความรู้พร้อมด้วยคุณธรรมให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสงวน เลิศโชคชัยที่เสนอว่า แนวคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเห็นว่าการจัดโรงเรียนประจำแบบบาลิสกุลจะเป็นการเตรียมการฝึกฝนนักเรียนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษที่ได้รับการพัฒนาทั้งในสติปัญญา อารมณ์และร่างกาย ให้พร้อมที่จะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของครู และเป็นพลเมืองดีของชาติ

3.3 พระราชดำริเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของชาติในเด็กราษฎร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการตอนหนึ่งที่สะท้อนถึงแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กราษฎรในรัชสมัยของพระองค์ โดยทรงเน้นว่าความเป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม คือเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่พระองค์ทรงมุ่งหมาย ดังใจความตอนหนึ่งของพระบรมราชโองการของพระองค์ที่ว่า

“...การศึกษาและกฎเกณฑ์ทั้งหลายตลอดจนหลักสูตรแท้จริงทำให้เปลืองกระดาษไปเปล่าๆ ยิ่งกว่านั้นคือ เปลืองเวลา...ข้าไม่หมายความว่าอะไรที่ดีสำหรับเมืองอังกฤษจะต้องดีสำหรับเมืองไทยด้วย ข้าไม่หวังการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมด เท่ากับการสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่างๆ ที่จะมีมาในอนาคต...ข้าไม่ต้องการตำราที่เดินได้...ข้าต้องการให้การศึกษากลายเป็นสิ่งซึ่งดงามจนทำให้เด็กที่ออกไปแล้วหวนกลับมาคิดถึงในวันข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจ...”¹

กระทรวงธรรมการได้สนองแนวความคิดของพระองค์ในการจัดทำหนังสือ และตำราแบบเรียนที่ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาการทางด้านจริยธรรมให้กับเด็กราษฎรออกมาหลายเล่มด้วยกัน อาทิ หนังสือพลเมืองดี บทดอกสร้อยกวางเขน และสมบัติของผู้ดี ที่ได้ตีพิมพ์และแพร่ออกไปยังโรงเรียนต่างๆ ที่สังกัดในกระทรวงธรรมการ และโรงเรียนราษฎรที่จัดตั้งโดยภาคเอกชนทั่วพระราชอาณาจักร จึงนับว่ากระทรวงธรรมการได้ปรับหลักสูตรการศึกษาให้เป็นไปตามกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสนองพระราชดำริทางการเมืองและพระบรมราชโองการในการสร้างพลเมืองของพระองค์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นรัชสมัยที่เกิดการศึกษาภาคบังคับขึ้น เมื่อ พ.ศ.2464 มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแผนพัฒนาพลเมืองของชาติที่เริ่มต้นขึ้นด้วยการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่อายุย่างเข้า 7 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ.2464 นี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินพระบรมราชโองการพัฒนาคุณภาพประชากร และเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความรู้และคุณธรรมให้กับเด็กในเรื่องความรักชาติ ศาสนา และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การเน้นย้ำให้เด็กเกิดความรัก

¹ จมื่นอมรรตุนารถ (แจ่ม สุนทรเวช). (มปป.). พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *เรื่องการศึกษาของชาติ*. เล่ม 7 ตอน 1. หน้า 114 – 118.

ตระหนักถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ การรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับจะทำให้เด็กไทยในประเทศต้องเข้ารับการศึกษิตตามโรงเรียนสังกัดกระทรวงธรรมการ โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎร์ซึ่งได้ทำการเปิดสอนขึ้นมาเป็นจำนวนมากในรัชกาลนี้ และได้รับการปลูกฝังตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การดำเนินนโยบายชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ทรงดำเนินพระบรมราโชบายนี้ผ่านกิจกรรมอย่างการตั้งกิจการลูกเสือให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ พระราชอาณาจักร โดยจัดให้มีกองลูกเสือตามจังหวัดต่างๆ เพื่อให้เด็กราษฎร์ได้มีโอกาสเข้าร่วมและปลูกฝังอุดมการณ์ของการรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้เกิดขึ้น และเป็นการสร้างเด็กให้รู้จักความเสียสละ อดทน อดกลั้น ซึ่งผลตอบรับของกิจการลูกเสือเป็นไปอย่างดีจากคณะผู้ปกครองของเด็กราษฎร์ในสมัยนั้นดังคำกราบบังคมทูลรายงานของกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่า

“...เด็กในโรงเรียนชอบฝึกหัดมาก...ผู้ปกครองเด็กนักเรียน เมื่อได้เห็นข้าราชการฝึกหัดและแต่งตัวเครื่องเสื่อป่าพากันมาถามครูว่าจะให้เด็กแต่งตัวอย่างไร ผู้ปกครองเต็มใจที่จะทำเครื่องแต่งตัวให้เด็ก...พระนิกรมมุนีเจ้าคณะเมืองนครไชยศรีก็บอกข้าพระพุทธเจ้าเป็นอย่างเดียวกัน ว่าความพอใจมีแทบทั่วไป...ชุดซึ่งอยู่แต่ยังไม่มีความเรียบร้อยได้ทั่วทุกแห่ง ส่วนที่วัดพระปฐมเจดีย์นั้น พระนิกรมมุนีว่า พระจะรับหัดเองได้ด้วยมีพระภิกษุที่เคยรับราชการทหารอยู่แล้วหลายรูป...”¹

การจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับการตั้งกองเสื่อป่าในพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งการสถาปนากิจการลูกเสือนั้นได้จัดทำขึ้นในลักษณะที่เน้นการปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และการรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากกิจกรรมลูกเสือแล้ว การจัดการแข่งขันกีฬาสำหรับเด็กราษฎร์อย่างกีฬาฟุตบอล และการแข่งขันกีฬาชนิดอื่นๆ เป็นอีกตัวอย่างของการ จัดกิจกรรมนอกหลักสูตรทางวิชาการเพื่อให้เด็กราษฎร์ได้มีพัฒนาการทางร่างกาย เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาของนักเรียน เพื่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนรุ่นใหม่ ซึ่งเจตนารมณ์ดังกล่าวของพระองค์

¹ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2514). *เสื่อป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอน 1*. อ้างถึง รายงานนายกองตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ผู้ตรวจการเสื่อป่าหัวเมือง วันที่ 7 กรกฎาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ.2454). หน้า 204 – 205.

สะท้อนผ่านบทประพันธ์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในการอธิบายความมุ่งหมายของกีฬาไว้
ความว่า

“...นักกีฬาสารรูปล้วน	กายใจ จำรูญ
เลิศมิตรเลิศมนุษย์ใน	โลกนี้
ใครใครก็ไว้ใจ	ได้หมด
แม้ศัตรู	หลีกให้อภัยครัน.” ¹

แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับเด็กราษฎรในด้านความรู้ทางวิชาการนั้น โดยมากมักเป็นการสร้างให้เด็กราษฎรมีความรู้พื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นเป็นสำคัญ ส่วนแนวพระราชดำริเรื่องการสร้างพลเมืองที่ดี รู้จักการเสียสละเพื่อส่วนรวม การสร้างหลักสูตรอาชีพศึกษา เป็นนโยบายสำหรับการพัฒนาเด็กราษฎรให้มีทักษะความสามารถด้านการประกอบอาชีพที่ทางกระทรวงธรรมการได้จัดทำเป็นนโยบายการศึกษา และการจัดกิจกรรมอย่างศิลปหัตถกรรมนักเรียนขึ้นเพื่อสนับสนุนให้เด็กราษฎรเกิดค่านิยมในการเลือกประกอบอาชีพที่เป็นวิชาชีพอย่างการเป็นช่างฝีมือ การเป็นเกษตรกร และอื่นๆ ที่นอกเหนือจากอาชีพรับราชการเป็นเสมียน

3.3.1 ความเป็นพลเมืองดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองดีโดยทรงใช้การศึกษาเข้ามาเป็นเครื่องพัฒนาให้เด็กเป็นพลเมืองดี ดังพระราชปรารภว่า “ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษาประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่างๆ ย่อมมีศิลปะวิชาการต่างๆ กัน เราก็มีศิลปะวิชาการของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทำนุให้เจริญขึ้น”² เพื่อให้เด็กราษฎรซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองในประเทศมีความรู้จักวิชาชีพ และมี

¹ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. (2526). “นักกีฬา”. *โครงการกลอนของครูเทพ เล่ม 2*. หน้า 41 – 42.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2529). พระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายเสด็จอาจารย์ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2456. ใน *พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม :100 ครั้ง*. หน้า 56.

ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบวิชาชีพ ไม่ได้ทรงมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้เป็นข้าราชการเหมือนแต่ก่อน¹ จึงทรงได้จัดการศึกษาโดยใช้แนวพระราชดำริในการปลูกฝังให้เด็กไทยเกิดความรักชาติ ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องผลแห่งวิธีการศึกษาของเยอรมันในเรื่องของความเป็นพลเมืองดีของชาติตามแนวพระราชดำริของพระองค์ที่ว่า “ความประสงค์อันควรสำหรับการศึกษา คือ 1 ให้เป็นพลเมืองดี รู้จักจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา และรู้จักชื่อตรงต่อหน้าที่ของตน.”²

แนวพระราชดำริเรื่องการประพฤติตนเป็นพลเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติตนตามหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าเด็กมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย และเป็นกรง่ายที่จะปลูกฝังคุณธรรมที่ดั่งามให้เกิดแก่จิตใจของเด็กจึงทรงวางหลักปฏิบัติสำหรับเด็กไว้ 3 ประการ คือต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รักชาติบ้านเมือง และการซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ซึ่งหลักปฏิบัติดังกล่าวเสมือนเป็นกรอบความประพฤติทางใจของเด็กที่จะต้องประพฤติตามเพื่อให้เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดี ดังข้อความในพระบรมราชโองการพระราชทานให้แก่นักเรียน ณ ท้องสนามหลวง ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2454 ที่ว่า

“...ประการแรก ต้องมีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระเจ้าอยู่หัวของตน เพราะท่านเป็นผู้ทำนุบำรุงประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน ประการที่สองมีความรักชาติบ้านเมืองของตน เพราะตนเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ถ้าชาติเสื่อมเสียยับเยินไปแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องพากันยับเยินตามไปกันหมด และควรจะมีความเคารพนับถือพระศาสนาอันเป็นเครื่องผูกมัดน้ำใจให้มั่นคงอยู่ในทางดีงาม ประการที่สาม ต้องมีความซื่อตรงต่อพวกพ้องร่วมคณะกัน เพราะถ้าไม่ซื่อตรงต่อกันแล้ว ก็จะต้องอยู่เย็นเป็นสุขไปไม่ได้ คงต้องแตกกระจัดกระจายกันไป ผู้ที่ทำลายคณะก็เท่ากับทำลายตนเอง...”³

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ร.6 ศ.10/13. ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 ตุลาคม ร.ศ.131 (พ.ศ.2454).

² รามจิตติ. (2458). ผลแห่งวิธีการศึกษาของเยอรมัน. ใน *วิทยาคารยฉบับรวมเล่ม เล่มที่ 16*. หน้า 104.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2529). พระบรมราชโองการพระราชทานแก่นักเรียน ณ ท้องสนามหลวง วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2454. ใน *เล่มเดิม*. หน้า 23.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างค่านิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองดี เพื่อให้เด็กที่เติบโตขึ้นมาได้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่มีค่านิยมสอดคล้องกับการดำเนินพระบรมราโชบายในการปกครองประเทศของพระองค์ อย่างพระราชนิพนธ์เรื่อง *โคลนติดล้อ* ที่พระองค์ได้พยายามอธิบายถึงค่านิยมของคนไทยในสมัยนั้นว่ามีค่านิยมในทางที่ผิด ก็คือการส่งบุตรหลานเข้ามารับการศึกศึกษาเพื่อจะจบไปแล้วได้รับราชการเป็นเสมียน ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงริเริ่มการจัดการศึกษาเนื่องจากทรงต้องการให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถที่ดีขึ้น เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพภายใต้ระบบสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังขยายออกไปมากขึ้นและประกอบอาชีพที่หลากหลายไม่ใช่คิดแต่จะเป็นเสมียน เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิพนธ์ที่แสดงถึงลักษณะของพลเมืองดีที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าต้องเป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมาย และอุทิศตนเองเพื่อชาติและศาสนาดังพระราชนิพนธ์เรื่อง *ลัทธิเอาอย่าง* ความว่า “การทำตนให้เป็นพลเมืองดี เช่นปฏิบัติตามพระราชกำหนด กฎหมาย อุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ในการป้องกันบ้านเกิดเมืองบิดาและชาติศาสนา...”¹

แนวพระราชดำริที่ทรงมุ่งพระราชประสงค์ให้เด็กราษฎรได้กระทำตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาตินั้น เป็นแนวพระราชดำริที่ทรงมุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กไทยที่จะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองของชาติตามแนวทางที่พระองค์ทรงมุ่งหวัง เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกระทรวงธรรมการ โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎรนั้นเป็นเด็กที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเมื่อเติบโตใหญ่จะกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชาติ และจะต้องเข้าสู่สังคมการทำงานซึ่งแนวพระราชดำริดังกล่าวย่อมส่งผลให้ศักยภาพและค่านิยมของพลเมืองได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามพระราชประสงค์

3.3.2 การสร้างเด็กให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ และเสียสละเพื่อส่วนรวม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริและพระราชกระแสรับสั่งตลอดจนพระราชนิพนธ์บทละคร คำกลอนที่แสดงให้เห็นถึงพระราชประสงค์ที่ต้องการให้คนไทยเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และรู้จักเสียสละอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ของชาติ อาทิ พระราชดำรัสตอบในงานเฉลิมพระราชมณเฑียร ในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2459 ที่ว่า “...ถ้าเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ท่านต้องเสียสละ คือสละความมักใหญ่ใฝ่สูง ความริษยาโกรธแค้น และรวมกันจัดแต่ง

¹ พระราชนิพนธ์ เรื่อง *ลัทธิเอาอย่าง*. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2504). *เล่มเดิม*. หน้า 5.

ดวงจิตเป็นของพลีบนที่บูชาแห่งความรักชาติ”¹ และพระราชนิพนธ์เรื่องไชโยที่ได้เปรียบเทียบกับคนที่
ไม่เสียสละเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติไว้ว่า “คนที่ได้รับผลแห่งการปกครองแล้ว ไม่ยอมเสียสละ
เพื่อช่วยบำรุงการปกครองนั้นบ้างแล้ว ก็ไม่ผิดกับสัตว์ที่คิดแต่จะดูดเลือดกิน นาดูถูกที่สุด”²
เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกรณียกิจในการเป็นผู้ก่อตั้ง
กิจการลูกเสือสำหรับเด็กในพระราชอาณาจักร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่พระองค์ทรงต้องการ
ให้เกิดขึ้นในการปลูกฝังค่านิยมความรู้สึกรักชาติ รับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองและรู้จักเสียสละเพื่อ
ชาติบ้านเมืองกับเด็ก ดังจะเห็นได้ว่ากิจการของลูกเสือนี้ได้เข้าไปอยู่ในโรงเรียนต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน
สมัยนั้น ทำให้เจ้าหน้าที่ของกรมศึกษาธิการในกระทรวงธรรมการได้เริ่มฝึกฝนผู้ที่จะเป็นผู้กำกับ
และรองผู้กำกับ เพื่อนำไปฝึกนักเรียนตามโรงเรียนในกรุงเทพฯ ต่อไป ซึ่งในไม่ช้าได้ปรากฏว่ามีผู้ที่
พอจะเป็นผู้กำกับและรองผู้กำกับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ
ให้ตั้งกองลูกเสือเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ดังปรากฏในเอกสารบัญชีของจำนวนลูกเสือในเดือน
พฤศจิกายน พ.ศ. 2454 กองลูกเสือในมณฑลกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นเป็น 63 กอง มีจำนวนลูกเสือรวม
ทั้งสิ้น 2,668 คน เมื่อใกล้จะสิ้นปีนั้นคือเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454³ จำนวนลูกเสือเพิ่มขึ้นเป็น
65 กอง⁴ ซึ่งจำนวน 65 กองนี้ยังไม่ได้รวมกับกองลูกเสือที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระ
พระยาดำรงราชานุภาพได้เป็นผู้จัดการอำนวยการพิจารณาก่อตั้งขึ้น เมื่อไปตรวจการกิจการ
ลูกเสือยังมณฑลอื่นๆ พบว่า ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454 มีสมาชิก
เข้าร่วมกับกิจการลูกเสือของพระองค์เป็นจำนวนมากและการฝึกหัดเยาวชนนี้เป็นไปในลักษณะ
ก้าวหน้า คือมีการพัฒนาขององค์กรอยู่ตลอดในช่วงระยะเวลา 8 เดือนเศษ นับได้ว่ากิจการลูกเสือ
ตั้งแต่พระราชทานกำเนิดมานั้นเป็นกิจการพิเศษของเด็กในการฝึกหัดความรับผิดชอบต่อหน้าที่
ของตนเอง ความรับผิดชอบต่อหมู่คณะและค่านิยมที่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เด็กในฐานะ
อนาคตของชาติได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ดังที่จะปรากฏใน
ตอนต่อไปถึงพระราชกรณียกิจที่เป็นพระราชนิยมในรัชสมัยของพระองค์ ก็คือการพระราชนิพนธ์
โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ตลอดจนร้อยแก้ว และพระบรม-ราชโฆวาทต่างๆ ที่มีไว้เพื่อกิจการของ

¹ พระราชดำรัสตอบในงานเฉลิมพระราชมณเฑียร วันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2459. ใน พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2529). *เล่มเดิม*. หน้า 70.

² หอวชิราวุธานุสรณ์. แฟ้มที่ ว.01153/ป.3. *สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “ไชโย”*.

³ ขณะนั้นยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่เดือนกุมภาพันธ์จึงเป็นปลายปี พ.ศ. 2454

⁴ ประยุทธ์ สิริพันธ์. (มปป.). *เล่มเดิม*. หน้า 26.

พระองค์ ซึ่งบางส่วนถูกนำมาเพื่อเป็นการให้โอวาทเพื่ออบรมสั่งสอนคณะเสือป่า และลูกเสือ อย่างพระราชนิพนธ์เรื่องเทศนาเสือป่า และปลุกใจเสือป่า เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์กลอนสำหรับลูกเสือเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับเด็กในเรื่องของความเป็นลูกเสือ และสิ่งที่ลูกเสือพึงจะกระทำให้มีจิตใจที่กล้าหาญเสียสละมีความรับผิดชอบเพื่อประเทศชาติของตนต่อไป ที่ว่า

“...ลูกเสือบไซเสือสัตว์ไพร เราเยี่ยมชื่อมาใช้ด้วยใจกล้าหาญปานกัน

ใจกล้ามิใช่กล้าอาธรรม์ เช่นเสืออรัญญ์สัญชาติชนคนพาล

ใจกล้าต้องกล้าอย่างทหาร กล้ากอร์ปกิจการแห่งชาติประเทศเขตตน...”¹

การปลูกฝังแนวพระราชดำริเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ตลอดจนการปลูกฝังความคิดเรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวมให้กับเด็กราษฎรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงมีพระบรมราโชวาทที่ทรงตรัสกับคณะนักเรียน ตลอดจนการพระราชนิพนธ์บทประพันธ์ คำกลอน และการก่อตั้งกิจการลูกเสือซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาอุดมการณ์และแบบแผนความประพฤติของนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความสามัคคี จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อชาติและส่วนรวม

3.3.3 การจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดให้คนไทยประกอบอาชีพที่หลากหลายไม่ว่าแต่ผู้รับราชการเท่านั้น จึงทรงสนับสนุนงานการศึกษาด้านอาชีพของเด็กราษฎรเป็นอย่างยิ่งพระองค์พระราชทานพระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงธรรมการในงานแสดงศิลปหัตถกรรมครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2455 ตอนหนึ่งว่า

¹ สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน. (2554). *สารานุกรมลูกเสือ Scout Encyclopedia 100 ปี ลูกเสือไทย เล่มที่ 1*. หน้า คำนำ.

“...ว่าถึงการเลี้ยงชีพในทางหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็กล้ายืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าเป็นเสมียนหรือเป็นราชการ ดังที่เป็นอันมากยังสำคัญผิดอยู่นั้นเลย คงจะได้รับการยกย่อง ชูขบเลี้ยง เช่นกันคือ ถ้าตั้งตนเป็นหลักฐานมั่นคง ในการขายหรือศิลปการได้แล้ว เราคงจะต้องเป็นขุนน้ำขุนนาง ไม่ผิดอะไรกับผู้รับราชการ.”¹

ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้ควบคู่ไปกับการศึกษาภาคบังคับ เนื่องมาจากการที่พระองค์ทรงเล็งเห็นกระแสสังคมของประชาชนโดยเฉพาะผู้ปกครองของเด็กราษฎรที่เริ่มให้ความสนใจในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้เรียนในชั้นที่สูงขึ้นเพื่อจบมาแล้วจะได้ให้ลูกหลานเข้ารับราชการในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้นได้เขียนคำกราบบังคมทูลรายงานต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงความกังวลในการจัดการศึกษาภาคบังคับ และการเข้าศึกษาต่อในวิชาสามัญของเด็กราษฎรในขณะนั้นความว่า

“...เพราะรัฐบาลได้ลงทุนรอนจัดการศึกษาเช่นนี้ก็เป็นการนิยมของราษฎรเกิดขึ้นเข้าใจเสียว่า การที่เข้าโรงเรียนแล้วไม่ว่าสูงต่ำหรือต่างประเภทกันอย่างไร เป็นทางทำมาหากินไปหมด เมื่อสุดกำลังหรือปัญหาที่จะเรียนต่อไปอีกเท่าไร ก็หลีกเลี่ยงไปเกณฑ์ให้รัฐบาลจ้างไว้รับราชการไปหมด...ยังมีความเห็นซึ่งเป็นที่นิยมต้องอภัยตายต่อไปว่าการที่จะเข้ารับจ้างรัฐบาลเป็นการเบาบายทั้งภาคภูมิ มียศศักดิ์ชั่วแต่ให้ท่านใช้ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง ก็ดีกว่าไปทำมาหากินอย่างอื่นที่ต้องออกแรงเหน็ดเหนื่อยหาทางและหาทุนทรัพย์ทำ...”²

¹ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร. (2480). *ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรัตยุบันแห่งประเทศสยาม*. หน้า 75.

² สจ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ./11. *คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี* ลงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2457.

สอดคล้องกับความเห็นของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่ได้พยายามเสนอต่อแนวคิดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีภายหลังที่ได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการเมื่อ พ.ศ. 2458 ที่ได้สนับสนุนการศึกษาด้านอาชีวศึกษาไว้ในรายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล เมื่อ พ.ศ.2462 ความตอนหนึ่งว่า “...การเรียนวิชาสามัญแต่เพียงอย่างเดียว จะจูงใจคนให้อยากเป็นเสมียน สงครามโลกที่ทำอยู่นี้เป็นสงครามอาวุธ หลังจากนั้นจะเป็นสงครามเศรษฐกิจ จะเกิดความยุ่งยาก หากไม่ฝึกฝนประชาชน ให้มีความรู้ทางด้านวิชาอาชีพ”¹ ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสรับสั่งในเรื่องของการผลิตครูที่สามารถสอนด้านอาชีพให้กับเด็กราษฎรเพื่อให้รู้จักการทำมาหากินในอาชีพด้านการเกษตร ศิลปหัตถกรรม งานประดิษฐ์ศิลป์ ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดวิทยาลัยเฉพาะสาขาดังกล่าว อาทิ วิทยาลัยเพาะช่าง ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2456 หลังมีนโยบายในการจัดให้มีการผลิตงานด้านหัตถศิลป์ขึ้นมา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายการศึกษาด้านอาชีวศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ริเริ่มอย่างจริงจังตั้งแต่ต้นรัชกาล ตั้งแต่เมื่อเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ จนถึงเสนาบดีคนที่สองคือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีซึ่งได้ทำการปรับปรุงโครงการศึกษาจนเกิดเป็นพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ที่ได้จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีระยะเวลารวม 5 ปี แบ่งเป็น 2 ช่วงชั้นคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ให้สอนวิชาสามัญ และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 5 ให้สอนด้านอาชีพ²

หลักสูตรการประถมศึกษา พ.ศ.2464 มีโครงสร้างการศึกษาวิชาสิกขกรรม เพื่อป้องกันมิให้เด็กราษฎรที่เป็นบุตรของชาวไร่ชาวนาที่ถูกเกณฑ์มาเล่าเรียนพากันละทิ้งความรู้ในการประกอบอาชีพที่ครอบครัวของตนเองได้ประกอบกันเพื่อมาเรียนในวิชาสามัญเพียงอย่างเดียวเพื่อเข้าสู่ระบบการทำราชการ นโยบายการศึกษาวิชาสิกขกรรมจึงถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อเกิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม³ ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2460 ที่จังหวัดพระนคร การจัดการศึกษาเกษตรกรรมจึงถูก

¹ สจข. เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.1/4. รายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2462.

² กรมสามัญศึกษา. (2516). สัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาภาคบังคับ. รายงานการวิจัยอันดับ 8. หน้า 100.

³ การจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม โดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดี กระทรวงธรรมการได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมหอวัง ณ บ้านสวนหลวง กรุงเทพมหานคร โรงเรียนนี้รับผู้จบชั้น ม.3 (เปลี่ยนเป็น ม.6 ในระยะต่อมา) เข้าศึกษาในหลักสูตร 2 ปี เพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมกสิกรรม (ปป.ก.) ซึ่งปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มา: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2561). ประวัติมหาวิทยาลัย ความเป็นมาก่อนการจัดตั้งมหาวิทยาลัย. (ออนไลน์).

จัดให้ควบคู่กับการจัดการศึกษาภาคบังคับ นับว่าเป็นนโยบายในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ราษฎรที่จะได้เปลี่ยนความสนใจในการเรียนแต่เพียงวิชาสามัญ ให้หันไปสู่อุปการศึกษาคณะครูใน อาชีพที่เป็นพื้นฐานของครอบครัวและช่วยพัฒนาอาชีพของครอบครัว และเศรษฐกิจของประเทศ ให้ดีขึ้น ดังคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมาศกดิ์มนตรีที่ว่า“.สมัยนี้ไม่ว่าชาติใด ย่อม ะมักเขม่นเตรียมทวยราษฎรของประเทศให้เป็นผู้ประกอบอาชีพได้ เจริญที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อ การเผยแพร่พาณิชย์อันเป็นเครื่องนำมาซึ่งความสมบูรณ์แห่งชาติ...”¹

แนวพระราชดำรินี้ในเรื่องการศึกษาด้านอาชีพของเด็กราษฎรในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ได้มีการดำเนินการหลายแนวทาง เพื่อจะปลูกฝังค่านิยมในเรื่องของอาชีพให้กับ เด็กราษฎรเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและอาชีพอื่นนอกเหนือจากค่านิยมในการเข้ารับราชการของ เด็กที่จบการศึกษาชั้นสามัญ โดยสะท้อนผ่านพระราชนิพนธ์เรื่องโคลนตมที่พระองค์ทรง วิจารณ์และอุปมาเปรียบเทียบกับค่านิยมของคนไทยในการเข้ารับราชการว่าเหมือนโคลนที่ติดล้อ เกวียนที่วิ่งตามถนนทางเดิน ไม่นานโคลนนั่นก็หลุดไป เหมือนกับคนที่มีความรู้ครึ่งๆ กลางๆ เรียน จบการศึกษาเพียงชั้นสามัญนิยมมาเป็นอาชีพเสมียนรับจ้างคิดว่าอาชีพนั้นจะมั่นคง แต่เมื่อชาติ พัฒนาต่อไปต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางเข้ามาในระบบการทำงาน คนที่มี ความรู้เพียงเปลือกก็จะค่อยๆ ถดถอยไปเหมือนโคลนที่จะหลุดออกจากล้อเมื่อล้อวิ่งไปใน ระยะทางที่ไกลขึ้นนั่นเอง

พระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเด็กราษฎร ทำให้ เข้าใจถึง พระบรมราโชบายในการจัดการศึกษา การปลูกฝังความคิดและอุดมการณ์ให้กับเด็ก ราษฎรผู้ที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองของชาติ พระองค์ทรงมีพระราชดำริต้องการให้เด็กราษฎร เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศให้มีความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์ซึ่งพระองค์ได้ทรงใช้ พระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาทในวาระและโอกาสต่างๆ ที่ตรัสต่อคณะครู และนักเรียนที่มาเข้าเฝ้า เพื่อให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งและบ่มเพาะความเป็นพลเมืองดี ให้กับเด็กราษฎรโดยทั่วกัน

กิจการลูกเสือที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้นและให้กระทรวง ธรรมการจัดการฝึกอบรม ให้กับเด็กราษฎรทั่วประเทศนั้น ส่งผลให้เกิดการจัดกิจกรรมที่ นอกเหนือจากการศึกษาด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว ซึ่งการฝึกลูกเสือนั้นจะมีส่วนช่วยให้การเป็น เครื่องมือในการสร้างพลเมืองที่ดีตามอุดมการณ์ความรักชาติ เสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อ

¹ สจข. เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.4/5. คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมาศกดิ์มนตรี ตอบข้อทักท้วงของ เสนาบดีกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2464.

ส่วนรวม และสร้างควมมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนสร้างควมสามัคคีในหมู่คณะซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำและพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยตลอดรัชสมัย

แนวพระบรมราโชบายในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปลูกฝังการเข้าใจในเรื่องของอาชีพอื่นนอกเหนือจากค่านิยมการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนวิชาสามัญเพื่อทำงานในอาชีพข้าราชการ ทำให้เด็กราษฎรมีความเข้าใจและเห็นควมสำคัญในการประกอบอาชีพที่เป็นพื้นฐานของครอบครัว อย่างอาชีพเกษตรกรรม และการทำหัตถศิลป์ประเภทต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย การจัดการศึกษาของกระทรวงธรรมการภายใต้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา ที่มีการจัดการศึกษาด้านอาชีพกิจกรรม และการสถาปนาโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมก็ยิ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนพระราชดำริของพระองค์ที่มีต่อเด็กราษฎรมากยิ่งขึ้น

3.4 สรุป

แนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงดำเนินพระบรมราโชบายให้กับเด็กหลวงและเด็กราษฎรในพระราชอาณาจักรนั้น ได้ทรงดำเนินผ่านระบบการจัดการศึกษาโดยกระทรวงธรรมการ ซึ่งพระองค์ทรงใช้พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ กิจการลูกเสือ และการจัดหลักสูตรการศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนพระราชดำริที่จะพัฒนาเด็กให้เป็นพลเมืองที่ดีในพระราชวิสัยทัศน์ส่วนพระองค์ที่จะต้องมีความรักในสถาบันชาติ ดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณความดีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงมุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนตลอดรัชสมัย

การดำเนินพระบรมราโชบายในการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นให้เด็กตระหนักและเห็นคุณค่าและความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายควบคุมโรงเรียนราษฎรที่สอนภาษาจีนแล้ว ทรงมีบทพระราชนิพนธ์ต่างๆ อีกมากมาย เพื่อปลูกใจให้กับเด็กมีความรู้สึกรักชาติและมีความสามัคคีของหมู่คณะ ในการนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปในอนาคตอย่าง การมีความรู้ในการใช้ภาษาไทย มีความภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไทย

พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 เป็นกฎหมายสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาของประชาชน ซึ่งจะต้องจัดการให้มีการศึกษาขั้นสามัญให้กับ

พลเมืองที่จะสามารถอ่านออกเขียนได้และสามารถมีความรู้ที่จะประกอบอาชีพต่อไปในอนาคตได้ ดังคำถวายนการจัดการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ที่ดำรงตำแหน่งเจ้ากระทรวงธรรมการที่ได้มีความพยายามในการจัดการด้านอาชีวศึกษาให้กับเด็กราษฎรที่จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้เด็กได้มีความรู้ในการประกอบอาชีพอย่างการเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับภูมิภานาที่ตนอาศัยอยู่ และเป็นการลดค่านิยมของผู้ปกครองเด็กที่ต้องการให้บุตรหลานได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อจบมาจะได้สามารถเข้าทำงานในระบบราชการอย่างอาชีพเสมียน เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริในปลูกฝังให้เด็กหลวงให้มีความเป็นผู้นำ ผู้ดี และเป็นสุภาพบุรุษ โดยทรงดำเนินการอบรมสั่งสอนด้วยพระองค์เองอย่างการพระราชทานพระราชดำรัสที่ทรงเน้นให้เด็กหลวงตระหนักถึงความสำคัญและภาระของตนเองในการต้องมีหน้าที่รับใช้ราชการของชาติ ทรงให้บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเขียนหลักสูตรจริยธรรมสำหรับนักเรียนที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนอย่างหนังสือสมบัติของผู้ดี การปลูกฝังเด็กหลวงให้มีความเป็นสุภาพบุรุษนั้นทรงใช้พระบรมราโชวาทให้เด็กเกิดความคิดที่รู้จักวางตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เช่น การสร้างสโมสรลีฟอเทียเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ในการเข้าร่วมสังคม การประพฤติตนให้สมกับความเป็นสุภาพบุรุษที่จะต้องมีความใจ ซื่อสัตย์สุจริต และเสียสละเพื่อประเทศชาติ

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเด็กราษฎรทำให้เข้าใจกระบวนการในปลูกฝังให้เด็กราษฎรเป็นพลเมืองของชาติมีความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงใช้พระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาทในวาระและโอกาสต่างๆ การจัดการศึกษาที่ใช้แบบเรียนอย่างหนังสือพลเมืองดี บทดอกสร้อยกวางแขนสำหรับเด็กราษฎรโดยเฉพาะ เพื่อบ่มเพาะคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ทรงใช้กิจการลูกเสือฝึกอบรมให้กับเด็กราษฎรรู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม และสร้างควมมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนสร้างความสามัคคีในหมู่คณะซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำและพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยตลอดรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายในการจัดการศึกษาด้านอาชีวะเพื่อปลูกฝังการเข้าใจในเรื่องของอาชีพให้กับเด็กราษฎรภายใต้พระราชบัญญัติการประถมศึกษาที่มีการจัดการศึกษาด้านอาชีพกสิกรรม และการสถาปนาโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนพระราชดำริของพระองค์ที่มีต่อเด็กราษฎรมากยิ่งขึ้น

การดำเนินพระบรมราชาไชบายในการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเด็กหลวงและเด็กราษฎรนั้นแม้จะมีรายละเอียดในการดำเนินกิจการในการปลูกฝังค่านิยม และความคิดของเด็กสองกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน แต่แนวทางในการดำเนินพระบรมราชาไชบายหลักที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ต่อเด็กนั้นสอดคล้องกันกับนโยบายชาตินิยมที่พระองค์ทรงพยายามปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนไทย โดยการที่ทรงมีพระราชดำริริเริ่มให้เกิดขึ้นกับเด็กนั้นเป็นเพราะพระวิสัยทัศน์ของพระองค์ที่ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาคนที่จะเริ่มจากเด็ก เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองที่ดีตามอุดมการณ์ของพระองค์ที่เป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อชาติ ยึดมั่นในศาสนา และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยในบทถัดไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลของการดำเนินพระบรมราชาไชบาย และกระบวนการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเด็กหลวงและเด็กราษฎรในสมัยนั้น

บทที่ 4

ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็ก ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ดำเนินพระราชกรณียกิจในการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยของพระองค์ตั้งแต่ พ.ศ.2453 – 2468 ด้วยการจัดโครงสร้างการศึกษาที่เน้นการศึกษาด้านวิชาการการอาชีพศึกษา และการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมเพื่อให้เด็กที่ได้รับการศึกษาในพระราชอาณาจักรเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ที่ประกอบไปด้วยความรู้ในการประกอบอาชีพ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นโดยจัดการศึกษาที่ทรงนำแนวความคิดต้นแบบมาจากโรงเรียนกินนอนที่พระองค์ทรงเข้ารับการศึกษาในประเทศอังกฤษ เพื่อตอบสนองของพระบรมราชโองบายทางการศึกษาของพระองค์ที่ต้องการให้โรงเรียนแบบนี้เป็นโรงเรียนส่วนพระองค์ เพื่อสร้างกำลังคนและฝึกหัดพลเมืองตัวอย่างตามอุดมคติของพระองค์ ดังนั้นกลุ่มเด็กหลวงจึงถูกป้อนเพาะด้วยการศึกษาจากโรงเรียนที่มีหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และป้อนเพาะค่านิยม จริยธรรมอย่างความเป็นผู้ดีและความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นต้น

ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาให้กับเด็กราษฎร พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงธรรมการได้จัดการศึกษาและวางโครงการศึกษาให้กับโรงเรียนประจำมณฑล ตลอดจนเปิดโอกาสให้โรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนเอกชนที่เพิ่มมากขึ้นตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ.2464 ที่กำหนดให้เด็กทุกคนต้องเกณฑ์เข้ารับการศึกษาจนจบการศึกษาในชั้นสามัญ ทั้งยังมีการจัดการศึกษาด้านอาชีพศึกษาเพื่อให้เด็กราษฎรสามารถพัฒนาตนเองในด้านการมีวิชาชีพแขนงต่างๆ อย่างเช่น อาชีพครู อาชีพด้านงานศิลปหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น

ผลจากการดำเนินพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม เด็กหลวงและเด็กราษฎรในเวลาต่อมาเมื่อเด็กทั้ง 2 กลุ่มนี้ได้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งยังได้แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่มีค่านิยมในการรักชาติ การเสียสละและอุทิศตนให้แก่ส่วนร่วม การยึดมั่นและศรัทธาในพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กในรัชสมัยของพระองค์มาโดยตลอด

ในบทนี้จะกล่าวถึงผลจากการดำเนินพระบรมราชาบายและพระราชดำริเกี่ยวกับเด็ก หลวงและเด็กราษฎรในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงดำเนินตลอดระยะเวลา 15 ปี ที่เกิดขึ้นกับบุคคลต่างๆ ทั้งกลุ่มเด็กหลวงและกลุ่มเด็กราษฎร โดยวิเคราะห์ผ่านชีวประวัติ และผลงานของกลุ่มบุคคลตัวอย่างที่ได้เติบโตและมีโอกาสได้ผ่านกระบวนการอบรมและปลูกฝัง ค่านิยมต่างๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแบ่งประเด็นการศึกษาได้ เป็น 2 ประเด็น คือ ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กหลวง และ ผลการดำเนินพระราชดำริ เกี่ยวกับเด็กราษฎร

4.1 ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กหลวง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชดำริในการปลูกฝังค่านิยม เรื่องความเป็นผู้ดี ความเป็นสุภาพบุรุษ และทรงดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับเด็ก หลวงซึ่งมีพระราชประสงค์ที่จะมุ่งหวังให้เด็กหลวงได้เติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีการศึกษาสูง ความเป็นผู้นำ และสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับชาติบ้านเมืองได้ในอนาคต

กลุ่มเด็กหลวงส่วนใหญ่จึงได้รับการอบรม และการศึกษาในรูปแบบใหม่ ดังที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนแบบบับลิสคูลหรือ โรงเรียนกินนอนขึ้นมาเพื่อจะฝึกอบรมเด็กกลุ่มนี้ให้มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมต่างๆ เพื่อ จะเป็นกำลังหลักของชาติได้ในอนาคต ดังนั้นเมื่อเด็กกลุ่มนี้จบการศึกษาในขั้นต้นแล้ว พระองค์จะ ทรงคัดเลือกผู้ที่มีอัธยาศัยและนิสัยใจคอที่ทรงพอพระทัยเข้าถวายงานรับใช้เป็นมหาดเล็ก หรือ สสนองพระเดชพระคุณรับใช้ในวาระและโอกาสต่างๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถของเด็กเหล่านี้

นอกจากการส่งเสริมให้เด็กกลุ่มนี้ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งมหาดเล็กตั้งแต่ยังศึกษา ไม่จบในชั้นสามัญ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระราชดำริให้เด็กหลวงที่มี ความสามารถและมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น โดยพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงที่เป็น พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ หรือทุนจากกระทรวงต่างๆ ให้กับเด็กหลวงไปศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยในต่างประเทศซึ่งขึ้นอยู่กับความสนใจและความถนัด ของเด็กที่จะเข้าไปศึกษาในต่างประเทศ สาขาและวิชาใดตามที่ตนเองต้องการเมื่อกลับมาที่ทรงให้ เข้ารับราชการในกระทรวงที่เด็กเหล่านี้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาตามความเหมาะสมต่อไป

อนึ่ง พระราชดำริในการปลูกฝังเด็กหลวงนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กผู้ชาย เท่านั้น โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นสำหรับการศึกษาสำหรับสตรีอย่างโรงเรียนราชินี ที่พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเข้าไปมีบทบาทในการวางโครงการศึกษา ตลอดจนส่งผู้ที่มีความรู้

ความสามารถด้านการศึกษาอย่างเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และจัดการศึกษา จึงนับว่ากลุ่มเด็กหลวงนี้ครอบคลุมถึงเด็กหญิงจากโรงเรียนราชินีที่ได้รับพระกรุณาในการจัดการศึกษาสมัยใหม่และอบรมบ่มเพาะค่านิยมต่างๆ อย่างความเป็นผู้ดี เช่นเดียวกับเด็กผู้ชายโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนของเด็กหลวงที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้น

ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ได้เกิดขึ้นกับบุคคลต่างๆ ส่งผลให้เด็กหลวงที่ได้รับการปลูกฝังตามพระราชดำริสามารถเติบโตขึ้นมาได้รับการศึกษาที่สูง มีความเป็นผู้นำ ผู้ดี และมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชดำริไว้โดยสะท้อนผ่านชีวประวัติของบุคคลที่เกิดขึ้นและเติบโตขึ้นมาในกลุ่มของเด็กหลวงในส่วนนี้จะยกตัวอย่างชีวประวัติของเด็กหลวง 3 บุคคล ได้แก่ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่ได้รับพระราชทานทุนไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ นายเอื้อ สุนทรสนาน นักเรียนโรงเรียนพรานหลวง เล่าเรียนวิชาความรู้เกี่ยวกับการดนตรีและมหรสพต่อมาได้เป็นบุคคลสำคัญของโลกสาขาวัฒนธรรมดนตรีสากล และท่านผู้หญิงพูนทรัพย์นพวงศ์ ณ อยุธยา นักเรียนจากโรงเรียนราชินีที่ได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นสำหรับสตรีเพื่อเปิดโอกาสให้มีความรู้และความสามารถในวิชาการต่างๆ และเข้าสู่การทำงานในระบบราชการได้เช่นเดียวกับผู้ชาย

4.1.1 ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล : มหาดเล็กรับใช้ นักการศึกษาดีเด่นของโลก ในสาขาวรรณกรรมและสื่อสาร

ม.ล.ปิ่น มาลากุล เกิดเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2446 เป็นบุตรของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) และท่านผู้หญิงเสงี่ยม (เสงี่ยม มาลากุล ณ อยุธยา) ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งสิ้น 8 คน

ใน พ.ศ. 2457 ม.ล.ปิ่น เข้าศึกษาที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงขณะมีอายุได้ 12 ปี ท่านได้รับการศึกษาในขั้นต้นจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ต่อมาใน พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนักเรียนมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง เมื่อจบการศึกษาชั้นสามัญชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงใน พ.ศ. 2463 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับทุนของกระทรวงธรรมการ ออกไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ โดยเข้าเรียนที่วิทยาลัยบูรพศึกษาและอาฟริกาศึกษา มหาวิทยาลัยลอนดอน (The School of Oriental and African Studies, University of London (SOAS)) และได้รับประกาศนียบัตรวิชาภาษาและวรรณคดีบาลีและ

สันสกฤต แล้วได้ย้ายไปศึกษาต่อที่คณะบูรพคดีศึกษา สถาบันตะวันออกของมหาวิทยาลัย ออกซฟอร์ด จนได้ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมสาขามหาวิทยาลัย (Oriental Studies) วิชาเอกภาษาบาลีและสันสกฤต ต่อมาใน พ.ศ.2474 ได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทจนสำเร็จการศึกษา ได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด สังกัดวิทยาลัยบเร็นโนส (Brasenose College) และใน พ.ศ.2498 ท่านสำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรและกลับมาเข้ารับตำแหน่งอาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนท่านได้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียน และมหาวิทยาลัยต่างๆ ขึ้นภายในประเทศ อาทิ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เป็นต้น

การศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของ ม.ล.ปิ่น มาลากุลพบว่าการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่ท่านได้รับการศึกษาและอบรมตั้งแต่เป็นเด็ก รวมถึงการได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กรับใช้สนองเบื้องพระยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีส่วนสนับสนุนในการหล่อหลอมนิสัยทัศนคติและปลูกฝังค่านิยมในความรักชาติบ้านเมืองรวมถึงการศรัทธาต่อองค์พระมหากษัตริย์เป็นอย่างมากดังแสดงในงานเขียนสคดีถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น *หนังสือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า*¹ หนังสือ *KING VAJIRAVUTH THAILAND'S PROLIFIC WRITER*² เป็นต้น การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อชาติ การภูมิใจในความเป็นไทย และการมีส่วนร่วมในการสานต่อกิจการต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อได้เข้ารับราชการโดยเฉพาะด้านการศึกษามห่อมหลวงปิ่น มาลากุลได้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาและขยายโอกาสทางการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมากทั้งการวางหลักสูตรการศึกษา การสร้างมหาวิทยาลัยในจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

¹ เป็นงานนิพนธ์ของ ม.ล.ปิ่นที่จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพระราชพิธีเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและค่ายหลวงบ้านไร่ พ.ศ. 2531.

² งานนิพนธ์ภาษาอังกฤษ ที่ม.ล.ปิ่นส่งให้องค์การศึกษา สหประชาชาติตีพิมพ์และส่งไปให้ประเทศสมาชิกทั่วโลกเพื่อประชาสัมพันธ์การจัดงานเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขณะที่ม.ล.ปิ่น มาลากุลได้ศึกษาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงได้รับการฝึกอบรมความรู้ด้านการทหารในกิจการลูกเสือซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงได้เข้าร่วมเพื่อฝึกหัดร่วมกับกองเสือป่า ดังที่ ม.ล.ปิ่น ได้แสดงทัศนะในเรื่องการฝึกลูกเสือ หรือนักเรียนเสือป่าของตนเองขณะนั้นว่าเป็นพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและทันสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ที่ได้ริเริ่มการฝึกการซ้อมรบแบบกองโจรขึ้น ความเป็น

“...เมื่อ พ.ศ.2459...เสือป่าต้องเดินทางไกล...ข้าพเจ้าอายุ 13 ปี เป็นนักเรียนเสือป่า...ไม่ได้สังเกตว่าเสือป่าพรานหลวงหายไปไหน...แต่พอเราจะพักร้อนรับประทานอาหารกลางวัน เสือป่าพรานหลวงก็ไหลออกมาจากป่าดักยิงพวกเรา...รบกัันอยู่เป็นเวลานาน...มาถึง ณ บัดนี้ ก็พอจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสมมติการซ้อมรบแบบกองโจรขึ้น ทำให้จึงได้ทรงทราบว่า กิ่งศตวรรษต่อมามนุษย์ จะใช้วิธียุทธแบบกองโจร...”¹

ม.ล.ปิ่น มาลากุลเป็นผู้ที่มีความรักและยึดมั่นต่อพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมากตามที่ได้รับทราบจากเรื่องความเคารพและยึดมั่นต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งม.ล.ปิ่นเป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวออกมาเผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้ทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงมีต่อประชาชนในหลากหลายด้าน ทั้งได้แสดงทัศนะและขยายความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่ท่านได้พบเห็นและมีโอกาสได้รับใช้ใกล้ชิดดังข้อความที่ปรากฏในบทความ “รำพึงถึงพระผู้” ที่ได้วิจารณ์หนังสือ *ประวัติการปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. 130* ของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ กับ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ประชุมก่อการครั้งแรกของคณะผู้ก่อการว่าเป็นการบ้านที่ที่มีความคลาดเคลื่อน ระบุนวันที่ประชุมครั้งแรกซึ่งเป็นครั้งที่สำคัญที่สุดผิดทำให้หนังสือเล่มนี้หมดความน่าเชื่อถือ ความเป็น

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2523). รำพึงถึงพระผู้ (๒). ใน รำพึงถึงพระผู้ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. หน้า 7-8.

“...เมื่อข้าพเจ้าอ่าน ข้าพเจ้ามีความประหลาดใจเป็นอันมาก ในข้อที่ว่าท่านผู้เขียนซึ่งเป็นผู้ก่อการขึ้นหัวหน้า ทำไมท่านจึงจำไม่ได้ว่าประชุมก่อการครั้งแรก (และควรจะเป็นครั้งสำคัญที่สุด) วันใด เพราะท่านเขียน (คล้ายจะย้ำด้วยซ้ำไป) ว่าประชุมก่อการในวันอาทิตย์ที่ 13 มกราคม ร.ศ. 130 ข้อประหลาดใจของข้าพเจ้าคือว่า วันอาทิตย์ที่ 13 มกราคม ร.ศ. 130 หามีไม่ คือถ้าเป็นวันอาทิตย์เดือนนั้นก็ต้องเป็นวันที่ 14 ถ้าวันที่ 13 ก็ต้องเป็นวันเสาร์...หนังสือเล่มนี้เท่ากับว่าเป็นตำรา เกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อ ร.ศ. 130 เมื่อผิดพลาดในเรื่องสำคัญเช่นนี้ทำให้หมดค่าไปมากทีเดียว ความเชื่อก็ยอมลดไปหลายเปอร์เซ็นต์ แล้วเราก็ก็นำมาใช้เป็นหนังสืออ้างอิงกันอยู่เรื่อย...”¹

ม.ล.ปิ่นได้ขยายความเพิ่มเติมในบทความต่อมาถึงหนังสือประวัติการปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. 130 ของ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ กับ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ที่ได้วิเคราะห์ถึงการสถาปนาของเสือป่ารักษาพระองค์ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 ซึ่งม.ล.ปิ่น ได้อธิบายเกี่ยวกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นการสร้างกองกำลังเพื่อปกป้องประเทศชาติให้รอดพ้นจากมหาอำนาจตะวันตกที่เข้ามาล่าอาณานิคมในยุคนั้น ตลอดจนได้โต้แย้งเรื่องที่มีผู้วิจารณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องยศตำแหน่งของผู้น้อยที่มียศตำแหน่งสูงทางเสือป่า ว่าเป็นการทดลองประชาธิปไตยของพระองค์ ดังข้อความที่ว่า

“...ข้อที่สะดุดตาสะดุดใจข้าพเจ้า ในเรื่องของกบฏ ร.ศ.130 อีกอย่างหนึ่ง คือมีผู้ตำหนิ พระบรมราชาไชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องยศและตำแหน่งหน้าที่ของเสือป่า โดยกล่าวว่า ผู้น้อยกลับได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งสูงทางเสือป่า...ข้าพเจ้ากลับคิดว่า นั้นพระองค์ทรงทดลองประชาธิปไตยอีกแล้ว คือทรงฝึกให้คนเห็นหน้าที่สำคัญว่าบุคคล...”²

นอกจากการกล่าวทศนะโต้แย้งกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ม.ล.ปิ่น มาลากุลยังได้ประพันธ์หนังสือเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและสร้างความเข้าใจในพระราชดำริและการดำเนินพระบรมราชาไชบายในการ

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2523). จำพึงถึงพระผู้ (๑). ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 3 – 4.

² ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2523). จำพึงถึงพระผู้ (๒). ใน *แหล่งเดิม*. หน้า 8.

บริหารประเทศของพระองค์ ซึ่งการประพันธ์พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ทำให้เข้าใจว่า ม.ล.ปิ่นมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการปลูกฝังและอบรมมาตั้งแต่เด็กซึ่งท่านมีโอกาสดำเนินการถวายงานเป็นมหาดเล็กรับใช้ เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 6 ปี ดังปรากฏในตอนท้ายของหนังสือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ความว่า

“...วาดพระราชประวัติสิ้น	สมประสงค์
เปรียบละครจบองค์	สุดท้าย
พระคุณแห่งพระมง-	กุฎเศศ สยามแฮ
ปกศรีชะช้าคล้าย	เมื่อครั้งก่อนกาล
นามมาเป็นข้าพระ	มหาธิ-รราชขอ
มอบถวายกายชี-	วิตไว้
แต่พระด่วนจรัส	เสด็จสู่ สวรรค์นา
พระราชสุดาได้	จากฟ้า มาแทนฯ...” ¹

การศึกษาชีวประวัติของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ทำให้ทราบถึงผลการดำเนินพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเน้นเรื่องความรักและยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ดั่งที่ ม.ล.ปิ่นได้สะท้อนทัศนะเกี่ยวกับการอธิบายเรื่องราวและพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านบทประพันธ์ต่างๆ ที่สดุดีและเทิดพระเกียรติพระองค์

ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่มีบทบาทกับกิจการด้านการศึกษาของไทยเป็นอย่างมาก แนวคิดในการจัดการศึกษาของท่านได้ใช้ประสบการณ์และความเห็นที่ตรงตามเหมาะสม ผสมผสานกับความรู้ที่ได้ศึกษาเป็นแนวคิดของตนเอง มิได้ยึดถือแนวความคิดปรัชญาใด เฉพาะเจาะจง ท่านได้อธิบายถึงแนวคิดด้านการศึกษาหลายประการด้วยกัน เช่น การศึกษาความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ต้องดำรงชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยอาศัยความรู้ที่ได้ศึกษามา ผู้เป็นกำลังสำคัญของการศึกษาคือครูจึงต้องส่งเสริมอาชีพครูให้มั่นคง เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการนำพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของสภาพสังคมไทยในรัชสมัยของพระองค์ที่ได้รับเริ่มให้มีการจัดการศึกษาในด้านอาชีพ เพื่อให้ราษฎรได้เข้าศึกษาด้านอาชีพศึกษา

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2531). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า. หน้า 116.

เพื่อมีความรู้และชำนาญในอาชีพต่างๆ อย่างแท้จริง ตลอดจนการส่งเสริมเรื่องการฝึกหัดวิชาชีพครูที่มีความสอดคล้องกับพระราชดำริของพระองค์ที่ทรงให้ความสำคัญกับการฝึกหัดครูเนื่องจากครูเป็นส่วนสำคัญในการให้ความรู้และปลูกฝังเด็ก

บทบาททางการศึกษาของม.ล.ปิ่น มาลากุล ส่งผลต่อการวางรากฐาน ปรับปรุง พัฒนา ขยายขอบข่ายงานทางการศึกษาของไทยซึ่งสอดคล้องกับยุคสมัยและยังมีผลต่อแนวคิด รูปแบบการบริหารการศึกษาในสมัยปัจจุบัน อาทิ การพัฒนาการศึกษาสู่ส่วนภูมิภาค การร่วมมือกับองค์การศึกษาระหว่างประเทศ การส่งเสริมการฝึกหัดวิชาชีพครู เป็นต้น

4.1.2 นายเอื้อ สุนทรสนาน : นักเรียนโรงเรียนพรานหลวง บุคคลสำคัญของโลก สาขาวัฒนธรรมดนตรีไทยสากล

นายเอื้อ สุนทรสนาน¹ เกิดเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2453 ที่จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนายดี สุนทรสนาน และนางแสด สุนทรสนาน มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 3 คน ได้แก่ หมื่นไพเราะพจมาน (อาบ สุนทรสนาน) นางเอื้อน แสงอนันต์ และนายเอื้อ สุนทรสนาน

ใน พ.ศ.2460 บิดาได้พาเข้ากรุงเทพมหานคร มาพักอาศัยอยู่กับหมื่นไพเราะพจมาน ผู้เป็นพี่ชาย ซึ่งรับราชการเป็นคนพากย์โขนในกรมมหรสพ นายเอื้อได้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนพรานหลวง ซึ่งเป็นโรงเรียนแบบบับบลิคสคูลที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อสอนวิชาสามัญตามปกติ (ภาคเช้า) และวิชาดนตรีทุกประเภท (ภาคบ่าย)² นายเอื้อเลือกเรียนดนตรีฝรั่งตามความถนัดเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใน พ.ศ.2465 พระเจนดุริยางค์เห็นว่ามีความสามารถพิเศษทางด้านดนตรีจึงได้เริ่มฝึกหัดไวโอลิน และแซ็กโซโฟน ทั้งยังให้เปลี่ยนมาเรียนดนตรีเต็มวัน ส่วนวิชาสามัญนั้นให้งดเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นต้นมา³

¹ สุนทรสนาน เป็นนามสกุลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลำดับที่ 1978 แก่ พลเสื่อป่าอาบ กรมเสื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ และประจำกรมมหรสพ .

² เอื้อ สุนทรสนาน. (2525). *อนุสรณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ นายเอื้อ สุนทรสนาน ต.จ.ว. จ.ช..* หน้า 1.

³ แหล่งเดิม. หน้า 1 – 2.

ใน พ.ศ.2467 นายเอื้อได้เข้ารับราชการประจำกองเครื่องสายฝรั่งหลวงในกรมมหรสพ กระทรวงวัง รับพระราชทานยศเป็น “เด็กษา” เงินเดือน 5 บาท จนกระทั่งมีความชำนาญมากขึ้นจึงได้เลื่อนขึ้นไปเล่นวงใหญ่ใน พ.ศ. 2469 เงินเดือนเพิ่มเป็น 20 บาท และ 2 ปีต่อมาก็ได้รับพระราชทานยศ “พันเด็กษาตรี” และ “พันเด็กษาโท”¹

ต่อมาใน พ.ศ.2475 ได้โอนไปรับราชการสังกัดกรมศิลปากรในสังกัดกรมมหรสพ นายเอื้อได้รับพระราชทานเหรียญรูปเสมาทองคำที่มีพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. จากพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ใน พ.ศ.2512 และเกษียณอายุราชการใน พ.ศ.2514

การศึกษาชีวิตประวัติวัยเด็กของนายเอื้อ สุนทรสนานที่ได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนพรานหลวงซึ่งเป็นโรงเรียนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนกึ่งนอนสำหรับเด็กที่มีความประสงค์จะมีความถนัดในศิลปะการแสดงด้านต่างๆ ทั้งไทยและสากล เพื่อจะฝึกหัดให้เด็กกลุ่มนี้มีความรู้และทักษะความสามารถด้านศิลปะการแสดงและการดนตรีซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในด้านดังกล่าวเป็นอย่างมาก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริและบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี งานวิจัยของศุภชัย จันทรสุวรรณ²ได้อธิบายถึงพระราชดำริของพระองค์ไว้ว่าทรงมีพระราชดำริที่จะยกฐานะของศิลปินให้เป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี จึงทรงสถาปนาโรงเรียนพรานหลวงใน พ.ศ. 2453 ซึ่งพัฒนามาจากโรงเรียนทหารกระบี่หลวงให้เป็นหนึ่งส่วนหนึ่งของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์²

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพรานหลวงเน้นที่การสอนดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ด้านโขน ซึ่งเป็นศิลปะที่แสดงความเป็นอารยประเทศ โดยนักเรียนพรานหลวงต้องเรียนวิชาสามัญควบ คู่กันไปโดยเน้นวิชาการด้านกรมมหรสพและการดนตรีมากกว่าวิชาการสามัญ รวมทั้งยังได้นำเอาบทละครพระราชนิพนธ์มาเป็นเครื่องมือในการสอนเด็กในโรงเรียนให้เกิดความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

¹ หน้าเดิม.

² ศุภชัย จันทรสุวรรณ. (2537). การวิเคราะห์แนวพระราชดำริและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์. บทคัดย่อ.

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งผลต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนพรานหลวงซึ่งเป็นสถาบันที่ผลิตศิลปินให้เข้าไปรับราชการในกรมมหรสพ มีหน้าที่เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยตลอดจนเป็นการฝึกหัดในศิลปวัฒนธรรมแบบสากล ตามสาขาและความถนัดอย่างที่น่ายเอื้อ สุนทรสนานได้เข้ารับการศึกษาด้านเครื่องดนตรีสากลและได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับราชการในระยะเวลาต่อมา

นายเอื้อ สุนทรสนานขณะศึกษาในโรงเรียนพรานหลวงได้รับราชการเป็นศิลปินในกรมมหรสพ ซึ่งกลุ่มเด็กหลวงที่ศึกษาในกลุ่มโรงเรียนแบบบับลิสคูลนี้จะมีสถานภาพและบทบาทเป็นนักเรียนใน พระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถเข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเสื่อป่าพรานหลวง และเป็นศิลปินในกรมมหรสพได้ตามความสามารถและพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงเลือกเด็กที่มีความประพฤติอย่างสุภาพบุรุษ มีบุคลิกภาพสง่างาม ทั้งยังได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา จริยธรรม บุคลิกภาพ มีสมรรถภาพทางกายอย่างสมบูรณ์

ชีวประวัติของนายเอื้อ สุนทรสนานแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการปลูกฝังและพัฒนาเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับเด็กหลวงให้มีทักษะและความสามารถที่นอกเหนือจากทางวิชาการ อย่างเรื่องการแสดงดนตรีและมหรสพก็สามารถได้รับโอกาสและการสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในอาชีพราชการได้เช่นเดียวกับเด็กหลวงที่ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อยังต่างประเทศ ตลอดจนกระบวนการในการปลูกฝังก็มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการสร้างอุปนิสัยให้มีความเป็นผู้ดี ผู้นำและความเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ดังที่พระองค์ทรงใช้การละคร และบทประพันธ์มาใช้ในการศึกษาและทำการแสดงในโรงเรียนพรานหลวง เป็นต้น

4.1.3 ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา: นักเรียนโรงเรียนราชินีราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา (นามสกุลเดิม ไกรยง) เกิดเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์¹ เป็นบุตรของนายฮันส์ ไกรเยอร์ นักธุรกิจชาวเยอรมันและนางเจียม ไกรยง ซึ่งเป็นข้าหลวงในพระราชวังสวนสุนันทา ขณะอายุ 3 ปีครึ่งบิดามารดาได้นำไป

¹ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์. 27 เมษายน พ.ศ. 2552. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 26. ตอนพิเศษ 62 ง. หน้า 32.

ถวายตัวกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง ได้รับพระราชทานชื่อให้ว่า “พูนทรัพย์” แต่เนื่องจากยังอายุน้อยจึงทรงฝากให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธรทรงเลี้ยงดูโดยโปรดให้อนนหน้าพระแท่นบรรทม จากนั้นได้เจริญวัยอยู่ในพระราชวังพญาไท เป็นเวลานานถึง 20 ปี และด้วยการอุปการะเลี้ยงดูอย่างดีจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ฯ ดังที่ท่านผู้หญิงได้เขียนลงในหนังสือ *มงคลครบพแก้ว* ไว้ว่า “ทูลหม่อมไม่เคยทรงเลี้ยงเด็กก็เลยสปอยล์ (Spoil) คือตามใจ พ่อแม่ก็สปอยล์ ให้ของเล่นเป็นของนอกราคาแพงๆ เช่น เครื่องบินก็บินได้จริงๆ”¹ เมื่อท่านผู้หญิงมีอายุมากขึ้นและยังอาศัยเป็นข้าหลวงอยู่ในวัง ท่านได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างชาววังจึงทำให้ท่านเป็นผู้ที่มีกิริยาวาจา เรียบร้อย สง่างาม ตามแบบกุลสตรีชาววัง

เมื่อท่านผู้หญิงอายุถึงเกณฑ์ที่จะเข้าศึกษาตามโครงการศึกษาพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ฯ จึงทรงสนับสนุนให้ได้เรียนที่โรงเรียนราชินี เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ท่านผู้หญิงได้ย้ายไปเรียนในระดับมัธยม 7 – 8 ที่โรงเรียนราชินีบนซึ่งเป็นระดับชั้นสูงสุดของโรงเรียนในขณะนั้นทำให้ท่านได้รับการศึกษาที่ทันสมัยและได้รับการปลูกฝังความเป็นกุลสตรี และผู้ดีตามแบบอย่างที่เราเรียนได้ปลูกฝังไว้ทั้งเรื่องกิริยามารยาท ความสุภาพอ่อนหวานตลอดจนการศึกษาสำหรับสตรีที่มีความทันสมัยมีความนับถือและเห็นคุณค่าในตัวเอง สามารถทำงานนอกบ้านได้เช่นเดียวกับบุรุษ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ได้เข้าศึกษาต่อในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์² จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรประโยคครูมัธยม และได้ศึกษาต่อในสาขาประกาศนียบัตรครูมัธยมแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อจบการศึกษาใน พ.ศ.2474 จึงได้เข้ารับราชการในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้รับทุนบาเบอริ์จากประเทศสหรัฐอเมริกาไปศึกษาต่อด้านจิตวิทยา การศึกษาที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจึงโอนมารับราชการเป็นอาจารย์ประจำที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ อาริยา บุนนาค. (2543). *งานมงคลครบพแก้ว*. หน้า 92.

² ใน พ.ศ.2477 จุฬาลงกรณ์ได้ขยายหลักสูตรประกาศนียบัตรครูมัธยมแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คือปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต ส่วนหลักสูตรประกาศนียบัตรครูมัธยมเปลี่ยนเป็นหลักสูตรอนุปริญญา 3 ปี ที่มา : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). *ต้นธารการศึกษาสว่างวัฒนาคุณพิลาศ*. หน้า 209.

ชีวประวัติของศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยาสะท้อนให้ทราบถึงการได้รับโอกาสทางการศึกษาสำหรับสตรี โดยการเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนราชินีซึ่งเป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระราชดำริให้ก่อตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ.2447 ซึ่งในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงดำรงอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร และเมื่อพระองค์ทรงเสด็จนิวัติกลับมายังประเทศไทยภายหลังสำเร็จการศึกษา พระองค์ได้ทรงเข้ามาช่วยพระราชมารดาในการจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ให้กับทางโรงเรียนราชินีและมอบหมายให้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเข้ามาวางโครงการศึกษา และเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีส่วนสำคัญในการวางโครงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้กับโรงเรียนราชินีเป็นอย่างมาก เนื่องจากทรงมีพระราชประสงค์เกี่ยวกับการศึกษาของสตรีที่ญี่ปุ่นจากการเสด็จประพาสเพื่อศึกษาดูงานที่ประเทศญี่ปุ่นก่อนเสด็จกลับประเทศไทย พระองค์จึงได้มีพระราชดำริจ้างให้ครูชาวญี่ปุ่น เข้ามาสอนเด็กในโรงเรียนราชินี เพื่อให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโรงเรียนสตรีที่ญี่ปุ่นด้วย

ใน พ.ศ.2447 ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนได้เรียนวิชาภูมิศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นใหญ่ โดยทรงโปรดเกล้าให้หลวงอภิรักษ์ราชฤทธิ์ (ต่อมาคือ พระยาสุรินทราชา - นกยูง วิเศษกุล) เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และให้สอนวิชาภูมิศาสตร์ ทั้งยังมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนเพิ่มพูนความรู้ของกุลสตรีในทางภาษาต่างประเทศและภาษาไทย ตลอดจนความรู้นอกเหนือจากวิชาภูมิศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ ทำให้เด็กหญิงที่อยู่ในโรงเรียนราชินีนั้นเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ที่ไม่เพียงแต่มีความรู้และทักษะของการเป็นกุลสตรีที่ฝึกหัดแต่งงานฝีมือเพียงอย่างเดียว ภายหลังที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2462 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ฯ เป็นผู้อุปถัมภ์และดูแลโรงเรียนราชินี และก่อตั้งโรงเรียนราชินีบนที่ถนนสามเสน เพื่อขยายระดับชั้นการศึกษาระดับชั้นมัธยม 7 – 8 ในเวลาต่อมากการบ่มเพาะรากฐานทางการศึกษาในวัยเด็กของท่านผู้หญิงพูนทรัพย์จากโรงเรียนราชินี ทำให้ท่านมีบทบาทอย่างมากในการก่อตั้งสโมสรซอนต้า¹

¹ สโมสรซอนต้าเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ให้บริการด้านสาธารณกุศล แต่ไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานราชการ (Non Government Organization หรือ NGO) มุ่งยกระดับสถานภาพของสตรีทางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และอาชีพ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นสตรีระดับบริหารในอาชีพต่างๆ ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้นำ และอุทิศเวลาให้แก่สังคม ที่มา สโมสรซอนต้าขอนแก่น. (2561). *ประวัติสโมสรซอนต้า*. (ออนไลน์).

ขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทยใน พ.ศ.2513¹ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสนับสนุนให้สตรีไทย ได้มีโอกาสแสดงความสามารถและเอกลักษณ์ของสตรีไทย นอกจากนี้ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ยังได้ ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิกตเวทินในพระบรมราชูปถัมภ์² เพื่อส่งเสริมพระราชกรณียกิจและ ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจน เป็นผู้ก่อตั้งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. 2500 และท่านยังได้ทำงาน ด้านการศึกษาของชาติมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาวิชาชีพครูซึ่งเป็นวิชาชีพที่เริ่ม เข้ามามีบทบาทสำคัญตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อสอดคล้องกับการ จัดการศึกษาในขณะนั้น

การศึกษาชีวิตประวัติของเด็กหลวงที่เกิดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทำให้เข้าใจถึงผลของการดำเนินพระบรมราชโบายในการปลูกฝังเด็กหลวงของพระองค์ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งพบว่า การปลูกฝังแนวคิดเรื่องความรักชาติ การยึดมั่นศรัทธาในพระมหากษัตริย์ ความเป็นผู้ดีส่งผลให้เด็กหลวงเติบโตขึ้นมาพร้อมกับระบบการจัดการศึกษาที่ดีอย่างโรงเรียน มหาดเล็กหลวง โรงเรียนพราน-หลวงที่มีการจัดระบบการศึกษาอย่างโรงเรียนกบินทอนทำให้เด็ก หลวงได้รับการปลูกฝังความคิดและค่านิยมต่างๆ ที่พระองค์ทรงต้องการให้เติบโตมาเป็นผู้นำและ ข้าราชการที่ดีได้ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงได้มีส่วนช่วยในการสนับสนุน การจัดการศึกษาที่ทันสมัยให้กับสตรีของไทยอย่างโรงเรียนราชินี ทำให้เด็กผู้หญิงในสมัยนั้นได้รับ การศึกษาที่มีหลากหลายวิชาได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองเช่นเดียวกับเด็กหลวงผู้ชาย จึงนับว่าพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็กหลวงนั้นได้เกิดผลดังที่นำเสนอ ไปในข้างต้น

4.2 ผลการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กราษฎร

การดำเนินพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ราษฎรนั้นนอกจากพระองค์จะทรงดำเนินการผ่านการปลูกฝังค่านิยมความรักชาติ ยึดมั่น ในพุทธศาสนา และความเคารพและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกันกับการปลูกฝัง เด็กหลวงแล้ว สิ่งที่พระองค์ทรงดำเนินการปลูกฝังค่านิยมให้กับเด็กราษฎรมีรายละเอียดที่แตกต่าง

¹ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2559). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ ออยุธยา ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. 5 มิถุนายน 2559*. หน้า 53.

² หน้าเดิม.

จากเด็กหลง คือการสร้างค่านิยมของความเป็นพลเมืองดีของชาติ การใช้กิจกรรมลูกเสือเข้ามามีส่วนสำคัญในการปลูกฝังเรื่องความสามัคคี การรักหมู่คณะของตน ตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นผู้เสียสละและบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะดำเนินพระราชดำริในการปลูกฝังค่านิยม และคุณธรรมให้กับเด็กราษฎรแล้ว พระองค์ยังทรงจัดวางโครงสร้างการศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้กับเด็กราษฎร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อภายหลังการสำเร็จการศึกษาในชั้นสามัญแล้ว อย่างการศึกษาต่อในโรงเรียนฝึกหัดครูที่จัดตั้งโดยกระทรวงธรรมการนั้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำริให้มีสถาบันสำหรับผลิตครูอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีการจัดการหลักสูตรในการฝึกหัดวิชาชีพครูที่มีมาตรฐานเดียวกันทั้งยังกระจายออกไปยังภูมิภาคต่างๆ มากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าเด็กราษฎรส่วนใหญ่ที่มีชื่อเสียงและเป็นบุคคลที่มีการศึกษาในระดับที่สูงจะได้เข้าศึกษาโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นส่วนมาก เนื่องจากประเทศไทยในสมัยนั้นมีการขยายการจัดการศึกษาและก่อตั้งโรงเรียนเป็นจำนวนมากอัตราการผลิตครูจึงจำเป็นต้องเพิ่มมากขึ้นไปด้วย

พระราชดำริในการปลูกฝังเด็กราษฎรพบว่ามีจัดการศึกษาภายในวัด ที่แบ่งการจัดการศึกษาได้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดการศึกษาให้กับเด็กราษฎรโดยอิงจากหลักสูตรของกระทรวงธรรมการและการจัดการศึกษาให้กับภิกษุและสามเณร ซึ่งการจัดการศึกษาให้กับภิกษุและสามเณรนั้นเป็นการศึกษาในเรื่องของภาษาบาลี สันสกฤต และการฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา อาทิวัดมหาธาตุที่ได้เปิดทำการสอนให้กับภิกษุและสามเณรในภาษาบาลีและมีการจัดการวัดให้มีระบบหมู่คณะตามลำดับความอาวุโสเพื่ออำนวยความสะดวกการปกครองภิกษุสามเณร เช่นเดียวกับการแบ่งคณะของเด็กในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้จำกัดระดับของการศึกษาให้กับเด็กราษฎร โดยภายหลังที่เด็กราษฎรสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในชั้นสามัญแล้ว เด็กราษฎรยังมีโอกาสในการพัฒนาตนเองเพิ่มเติมอย่างการสอบชิงทุนเพื่อไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ หรือการได้รับพระราชทานทุนจากกระทรวงต่างๆ ไปศึกษาต่างประเทศได้หากมีความสามารถ

ผลจากการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กราษฎรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดผลกับเด็กราษฎรที่เติบโตในรัชสมัยนั้นอยู่หลายคนด้วยกัน ซึ่งในส่วนนี้จะขอยกตัวอย่างบุคคลที่เป็นกลุ่มเด็กราษฎรที่เติบโตขึ้นมาในรัชสมัยของพระองค์และได้รับการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความรักชาติ ศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนได้รับการอบรมลูกเสือเพื่อฝึกให้มีความสามัคคี รู้จักบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม และเด็กราษฎรที่ได้รับ

การศึกษาด้านอาชีวศึกษาอย่างการฝึกหัดอาชีพครู บุคคลที่เป็นตัวอย่างของกลุ่มเด็กราษฎร ได้แก่ พันตรี หลวงวิจิตรวาทการ สามเณรเปรียญ 5 ประโยคจากมหาธาตุวิทยาลัย ที่เคยได้รับพระราชทานประกาศนียบัตรเนื่องในการสอบเปรียญธรรมได้คะแนนสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ นายอภัย จันทวิมล เด็กราษฎรจากจังหวัดจันทบุรีที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา และเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ทำงานเกี่ยวกับด้านการศึกษาของไทยตลอดจนได้วางรากฐานของกิจการลูกเสือไทยสำหรับเด็กและประชาชนไทยในปัจจุบัน และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เด็กราษฎรที่เป็นผู้หญิงในสมัยนั้นที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา และได้เข้าเรียนในสายอาชีวศึกษาอย่างการฝึกหัดเป็นครู ซึ่งต่อมาเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการของสตรีไทย

4.2.1 พันตรี หลวงวิจิตรวาทการ : สามเณรเปรียญ 5 ประโยค

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิจิตร วิจิตรวาทการ) เกิดเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2441 เป็นบุตรของนายอิน และนางคล้าย วัฒนปฤดา บิดามารดามีอาชีพค้าขาย อายุ 8 ขวบเข้าเรียนที่โรงเรียน วัดขวิด ตำบลสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี¹

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาบิดาได้นำไปฝากให้กับพระมหาซ้อย ที่วัดมหาธาตุและได้เป็นนักเรียนบาลีวิทยาลัยรุ่นแรก เมื่อศึกษาบาลีได้ระยะหนึ่งจึงบรรพชาเป็นสามเณรและสอบได้เปรียญ 3 ประโยคเมื่อ พ.ศ. 2457 ขณะอายุได้ 17 ปี และสอบได้เปรียญ 5 ประโยคเมื่อ พ.ศ. 2459 ได้เป็นลำดับที่ 1 ในประเทศไทยได้รับประกาศนียบัตรหมายเลข 1 จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว² ขณะนั้นมีอายุได้ 19 ปี ท่านจึงได้อุปสมบทเป็นพระและได้รับโอกาสให้เป็นพระอาจารย์สอนภาษาบาลีในมหาธาตุวิทยาลัย

ใน พ.ศ. 2461 หลวงวิจิตรวาทการได้ลาสิกขาออกมารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศเป็นระยะเวลา 2 ปี และมีโอกาสไปรับตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการ ประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส รับราชการที่สถานทูตแห่งนั้นได้ 6 ปีเต็ม แล้วได้ย้ายไปประจำการในสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักรระยะหนึ่งจึงเดินทางกลับประเทศไทย

¹ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. (2541). *รำลึก 100 ปี พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ: บทคัดสรรว่าด้วยชีวประวัติและผลงาน*. หน้า 7 – 8.

² แหลงเดิม. หน้า 13.

หลวงวิจิตรวาทการได้ดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เอกอัครราชทูตไทยในหลายประเทศ อธิบดีกรมศิลปากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ เป็นต้น ผลงานด้านวิชาการของท่านได้ประพันธ์หนังสือแบบเรียนอย่างหน้าที่ พลเมืองดี คำกลอน และบทเพลงต่างๆ รวมถึงงานเขียนด้านประวัติศาสตร์ไทยด้วยซึ่งนับว่าเป็นบุคคลสำคัญบุคคลหนึ่งในการการปลูกฝังความคิดชาตินิยมในสังคมไทย

การศึกษาชีวิตประวัติของหลวงวิจิตรวาทการทำให้เข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กราชกุมารีที่มีฐานะยากจนในช่วงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนทราบถึงระบบการศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นวัด อย่างวัดมหาธาตุที่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้จัดมีการศึกษาด้านบาลี สันสกฤตโดยดำริให้วัดมหาธาตุเป็นมหาธาตุวิทยาลัยในการอบรมและสอนภาษาบาลีให้กับภิกษุและสามเณรขึ้น ใน พ.ศ. 2430

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นและจัดการศึกษาแบบโรงเรียนปับบลิกสคูล ให้นักเรียนได้มีโอกาสเป็นผู้บังคับบัญชาและจัดเป็นระบบหมู่คณะ ส่งผลให้มหาธาตุวิทยาลัยได้ปรับระบบการจัดการภายในวิทยาลัยใหม่ให้มีความเป็นระบบหมู่คล้ายคลึงกันกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ดังข้อความที่หลวงวิจิตรวาทการได้บรรยายถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของวัดมหาธาตุตามอย่างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงว่า

“...พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภให้ตั้งกอง “มหาดเล็กรายงาน” โดยคัดเลือกเอาจากพวกเด็กชา จากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่มีปัญญา ว่องไว ไหวพริบ เอามาฝึกฝนอบรม ปฏิบัติงานใกล้ชิดพระองค์...แล้วส่งออกไปรับราชการฝ่ายการปกครองต่างพระเนตรพระกรรณ...ชะรอยข่าวการอบรมมหาดเล็ก ได้ผลดีอย่างนี้ คงส่งเข้ามาในวัดมหาธาตุ...สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีเถร) เห็นควรเอาแบบอย่างเข้ามาในวัดได้ โดยตั้งกองคัดเลือก พระภิกษุสามเณรที่ดี มีปัญญาเข้ามาศึกษาและอบรมใกล้ชิดทำนองมหาดเล็กรายงานขึ้นในวัดบ้าง...ภิกษุสามเณรรูปใดที่ท่วงที่มีปัญญา...ท่านเจ้าคุณฯ ก็เรียกตัวมาอยู่ที่คณะเลข 2 ซึ่งท่านเป็นเจ้าของคณะ เท่ากับเรียกตัวเข้ามาอยู่ในกองมหาดเล็กรายงาน...”¹

¹ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. (2541). *เล่มเดิม*. หน้า 13 – 14.

การปรับเปลี่ยนลักษณะในการจัดการคณะภายในวัดมหาธาตุวิทยาลัยส่งผลต่อการฝึกหัดสามเณรและภิกษุที่มีความสามารถได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านภาษาบาลีและสันสกฤต ตลอดจนการฝึกหัดเรื่องระเบียบวินัยและการเข้ากับสังคมกับบุคคลที่มีอาวุโสมากกว่าตนเอง ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการได้ถูกเรียกตัวให้ไปอยู่ในคณะ 2 เพื่อศึกษาอบรมกับสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีเถร) ส่งผลทำให้การศึกษาด้านภาษาบาลี และสันสกฤตของหลวงวิจิตรวาทการในขณะนั้นมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากตลอดจนกิริยามารยาทของท่านให้สามารถทำให้ได้รับคัดเลือกเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศภายหลังการลาสิกขาออกมา

การที่หลวงวิจิตรวาทการได้มารับราชการอยู่ที่กระทรวงการต่างประเทศ แสดงถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กภราษฏร์ที่มีความสามารถแม้จะไม่ได้เรียนจบในโรงเรียนของรัฐบาลหรือการศึกษาภายในกำกับดูแลของกระทรวงธรรมการ แต่สามารถที่จะได้รับโอกาสและความก้าวหน้าทางอาชีพได้ เมื่อหลวงวิจิตรวาทการได้เข้าไปทำงานในกระทรวงการต่างประเทศยังได้รับทุนจากกระทรวงการต่างประเทศไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศสและได้เข้าทำงานในสถานอัครราชทูตของไทยในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ซึ่งส่งผลต่อวิสัยทัศน์และความก้าวหน้าของท่านภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นอย่างยิ่ง

การปลูกฝังค่านิยมด้านต่างๆ ให้กับเด็กภราษฏร์ที่ศึกษาภายในวัด อาทิ เรื่องการเป็นพลเมืองดี การประพฤติตนที่เรียกว่าคนดี การใช้การสวดมนต์เป็นเครื่องฝึกความอดทน และการสั่งสอนให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพระราชดำริในการปลูกฝังเด็กภราษฏร์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชประสงค์ให้เด็กภราษฏร์มีความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีจากหลักธรรมของศาสนาพุทธ เป็นต้น หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงปาฐกถาที่วัดมหาธาตุเกี่ยวกับเรื่องการอบรมภายในวัดมหาธาตุที่เน้นเรื่องการสั่งสอนให้เป็นคนดีต่อชาติบ้านเมือง และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ความตอนหนึ่งว่า

“...การอบรมในวัด...ข้าพเจ้ากลัวที่จะกล่าวว่าเป็นการอบรมที่ดีที่สุด... การอบรมนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่วิธีการแสดงกันด้วยวาจา...แต่ละเอียดลอบยิ่งไปกว่านั้นคือการที่ยกตัวอย่างให้แลเห็น ทำตัวอย่างให้แลเห็น เราไม่สามารถอบรมคนให้เป็นคนดีได้ ถ้าเราไม่แสดงตัวอย่างความดีให้เขาเห็น...ท่านเป็นครูท่านก็ทำจริง ท่านแสดงการทำดี และเป็นพลเมืองดีให้เราเห็น...”¹

ชีวประวัติของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการทำให้เห็นถึงการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความเป็นพลเมืองดี และโอกาสทางการศึกษาของเด็กราษฎรในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงที่โรงเรียนและสถานศึกษาเท่านั้น นอกจากนี้ชีวประวัติของหลวงวิจิตรวาทการยังทำให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาตนเองด้านการศึกษาของเด็กราษฎรในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้เปิดโอกาสให้เด็กราษฎรที่มีความสามารถได้รับโอกาสในการเข้าสู่ระบบการทำงานและขยายโอกาสทางการศึกษาให้สูงขึ้นเช่นเดียวกับเด็กหลวง

4.2.2 นายอภัย จันทวิมล : เด็กราษฎร ผู้สืบทอดกิจการ “ลูกเสือ”

นายอภัย จันทวิมล เกิดเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2450 เป็นบุตรของนายเหม็ง และนางวรรณ จันทวิมล ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ² มณฑลจันทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2456 – 2464³ ที่สังกัดกระทรวงธรรมการ และจัดตั้งขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลจันทบุรีขึ้น

¹ หลวงวิจิตรวาทการ. (2480). ปาฐกถา ของหลวงวิจิตรวาทการ เรื่อง การอบรมในวัด แสดงที่วัดมหาธาตุฯ ในวันประชุมใหญ่ของสมาคม 8 พฤศจิกายน 2480. ใน ประลิลทิธิ รุ่งเรืองรัตนกุล. (2541). *เล่มเดิม*. หน้า 110 – 111.

² โรงเรียนเปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2454 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโอนนักเรียนชั้นประถม จำนวน 15 คน จากโรงเรียนวัดจันทนารามเข้าเรียน และได้ประกาศรับนักเรียนชาย หญิง เข้าเรียนชั้นมูล 1 ด้วย โดยได้แบ่งชั้นเรียนออกเป็น 9 ชั้น คือ ชั้นมูล 3 ชั้น ชั้นประถม 3 ชั้น และชั้นมัธยม 3 ชั้น ขณะนั้น จังหวัดจันทบุรี มีโรงเรียนวัดจันทนารามเพียงแห่งเดียว ที่เปิดสอนชั้นสูงสุด คือ ประโยคประถม (ป.3) ผู้ที่จบประโยคประถมถ้าต้องการเรียนต่อต้องไปเรียน ณ กรุงเทพฯ ที่มา: โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี. ประวัติโรงเรียนและที่ตั้ง. (ออนไลน์).

³ กระทรวงศึกษาธิการ. (2536). *นายอภัย จันทวิมล บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง*. หน้า 2.

ใน พ.ศ.2467 นายอภัยได้เข้ารับการศึกษามัธยมศึกษาในโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และใน พ.ศ.2468 นายอภัยสอบไล่ได้ชุดครุมัธยม เข้ารับการศึกษามัธยมศึกษาทางวิชาชีพครูเมื่อเรียนจบได้บรรจุเป็นครูสอนชั้นมัธยมที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

นายอภัย จันทวิมลได้สอบชิงทุนของกระทรวงธรรมการได้ ใน พ.ศ.2470 โดยได้ไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษ ที่อิมพีเรียล เซอร์วิส คอลเลจ (Imperial Service College) ที่เมืองวินด์เซอร์ เพื่อเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และเข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สำนักเนติบัณฑิตอังกฤษ (Inner of Count) และขึ้นทะเบียนเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ

ขณะศึกษาในประเทศอังกฤษนายอภัยได้เป็นนายกสมาคมศิษย์ไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และเมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ นายอภัยได้เข้ารับราชการใน พ.ศ.2477 และได้เป็นหัวหน้ากองโรงเรียนราษฎร กรมสามัญศึกษา จนกระทั่ง พ.ศ.2495 ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมสามัญศึกษา และเกษียณอายุราชการในตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ.2511

ชีวประวัติของนายอภัย จันทวิมลทำให้เข้าใจถึงลักษณะของการวางโครงการศึกษาด้านการส่งเสริมการศึกษาให้เด็กราษฎรได้เรียนด้านอาชีวศึกษา โดยเฉพาะด้านการฝึกหัดอาชีพครูซึ่งมีความต้องการเป็นจำนวนมากเนื่องจากการเกิดขึ้นของโรงเรียนเป็นจำนวนมาก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและการดำเนินพระราชดำริในการสร้างการศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้กับเด็กราษฎร ดังชีวประวัติของนายอภัยที่ได้สอบเข้าเพื่อเป็นครูโรงเรียนมัธยมภายหลังจบการศึกษาในชั้นสามัญ

นายอภัย จันทวิมลเป็นเด็กราษฎรที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจากกระทรวงธรรมการให้ไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษและมีความสามารถจนได้เป็นนายกสมาคมศิษย์ไทยในพระบรมราชูปถัมภ์โดยสมาคมนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2444 ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงประสงค์ให้สมาคมศิษย์ไทยได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการสมัครสร้าง และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในระหว่างนักเรียนไทย และระหว่างคนไทยในสหราชอาณาจักร ทั้งยังเป็นเวทีแห่งการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และเชิดชูเกียรติแห่งประเทศไทยสู่ชาวอังกฤษอีกด้วย ชีวประวัติของนายอภัย จันทวิมลนอกเหนือจากการทำงานด้านการศึกษแล้ว นายอภัยยังเป็นผู้สานต่อพระปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องการอบรมลูกเสือให้กับเด็กในประเทศไทย โดยนายอภัยได้พยายามสร้างระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนสนับสนุนกิจการด้านการลูกเสือของไทยควบคู่ไปกับการทำงานในกระทรวงศึกษาธิการ โดยท่านสามารถบรรจุหลักสูตรลูกเสือและเนตรนารีให้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในสถานศึกษาซึ่งใช้มาในปัจจุบัน

นายอภัย จันทวิมลได้ส่งเสริมให้กิจการของลูกเสือไทยมีความเจริญก้าวหน้า และท่านเป็นผู้วางรากฐานการจัดกิจกรรมลูกเสือให้มีการปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปลูกฝังให้กับเด็กหลวงและเด็กราษฎรในเรื่องความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสามัคคีของหมู่คณะ การบำเพ็ญประโยชน์ และการรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งปรากฏในการเน้นย้ำของท่านในการแสดงโอวาทในการเปิดกองลูกเสือที่ให้นั้นเรื่องการปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือที่มุ่งเน้นเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อยู่เสมอ

การศึกษาชีวประวัติของนายอภัย จันทวิมลชี้ให้เห็นถึงผลของการปลูกฝังค่านิยมให้กับเด็กราษฎรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้เด็กราษฎรมีความจงรักภักดีต่อชาติ และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการเป็นพลเมืองดีของชาติ ซึ่งนายอภัย จันทวิมลเป็นเด็กราษฎรที่เติบโตมาในรัชสมัยของพระองค์ และมีความสำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่เสมอในฐานะที่พระองค์ทรงพระราชทานกำเนิดกิจการลูกเสือขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏในคำเชิญชวนให้พี่น้องลูกเสือของไทยมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของชาติอยู่เสมอ ที่ว่า

“...วันนี้เป็นวันที่คณะลูกเสือแห่งชาติมีอายุครบ 60 ปี อันเป็นอภิลักขิตมงคลสมัยที่พวกเราทุกคนควรจะรู้สึกชื่นชมยินดี และน้อมเกล้าฯ ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์พระผู้พระราชทานกำเนิดลูกเสือไทย ...และเมื่อคำนึงถึงว่า องค์พระผู้พระราชทานกำเนิดคณะของเราเป็นพระมหากษัตริย์อันประเสริฐ ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราที่จะช่วยกันรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของลูกเสือไทย โดยบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดี และช่วยกันทำงานของเราให้ดีเด่นเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนอยู่เสมอ...”¹

ผลของพระราชดำริเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กราษฎรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกิดกับนายอภัย จันทวิมลซึ่งเป็นเด็กราษฎรนั้นทำให้เข้าใจถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ ทั้งยังมีการแสดงออกซึ่งการกระทำที่สานต่อเจตนารมณ์ของพระองค์อย่างเรื่องกิจการลูกเสือ ซึ่งไม่ใช่เพียงแต่ทำให้กิจการลูกเสือมาเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษา

¹ อภัย จันทวิมล. (2536). คำเชิญชวน. ใน. นิพนธ์การลูกเสือของอภัย จันทวิมล. หน้า 29 – 30.

เท่านั้น แนวทางในการจัดกิจกรรมและการสอดแทรกการปลูกฝังของนายอภัยเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจและเข้าใจในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเกี่ยวกับการสร้างพลเมืองดีของชาติที่มีความรักชาติ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี

4.2.3 ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม : ผู้ก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2446 ที่จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรของนายเจริญ และนางแหม่ม พันธุ์กระวี เมื่อมีอายุพอจะเรียนหนังสือได้ บิดาสอนให้อ่านเขียนเอง ที่บ้าน หนังสือที่เรียนชื่อแบบเรียนเร็วเล่ม 1 และเล่ม 2 และจินตตามณี¹

พ.ศ.2454 บิดาของท่านผู้หญิงละเอียด ได้ส่งเข้ามาให้ได้รับการศึกษาที่กรุงเทพมหานคร โดยเข้าเรียนโรงเรียนสตรีวิทยา และย้ายมาเรียนที่โรงเรียนตัวอย่างพิทยาคมใน พ.ศ. 2456 (ปัจจุบันคือโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม) ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมชายล้วนประจำเมืองพิษณุโลกในขณะนั้นซึ่งอนุญาตให้นักเรียนผู้หญิงเข้าเรียนได้จนอายุ 11 ปี ท่านผู้หญิงละเอียดจึงลาออกจากโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคมและเข้ามาศึกษาในโรงเรียนผดุงนารี จังหวัดพิษณุโลก (ปัจจุบันคือโรงเรียนผดุงราชบุรี) ของคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันเป็นผู้จัดตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2457

ใน พ.ศ.2461 ท่านผู้หญิงละเอียด ได้ลาออกจากโรงเรียนผดุงนารีมาแต่งงานกับร้อยตรีแปลก พิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) ขณะนั้นท่านผู้หญิงมีอายุได้ 14 ปี และกำลังศึกษาในหลักสูตรฝึกหัดวิชาครูอยู่ที่โรงเรียนผดุงนารี

พ.ศ.2467 – 2470 เป็นระยะเวลาที่ร้อยตรีแปลก พิบูลสงครามไปรับราชการยังประเทศฝรั่งเศส ท่านผู้หญิงได้มาเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนผดุงนารี จนร้อยตรีแปลกกลับมาประเทศไทยจึงลาออกและย้ายตามสามีไปตามท้องที่ต่างๆ จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามจึงได้เข้ามามีบทบาทกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ และกิจการเกี่ยวกับการยกฐานะสถานภาพของสตรีไทย

การศึกษาชีวประวัติของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามทำให้ทราบว่าการศึกษาของเด็กราชบุรีที่เป็นผู้หญิงนั้นมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับโอกาสในการศึกษา เนื่องจากสังคมไทย

¹ พลตรีอนันต์ พิบูลสงคราม. (2527). อนุสรณ์ในงานเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม. หน้า 3.

ยังคงไม่นิยมให้เด็กหญิงได้เข้ารับการศึกษามาก่อน แม้จะมีกฎหมายด้านการศึกษาออกมาบังคับให้เด็กต้องเข้าเรียนในชั้นสามัญ กล่าวคือการประกาศจัดมูลการศึกษาของทวยราษฎร์ กระทรวงนครบาล ลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 130 ที่ว่า “ให้ผู้ปกครองเด็กทั้งปวงส่งเด็กทั้งหญิงและชายซึ่งมีอายุย่างเข้า 8 ปีแล้ว อันสมควรจะเล่าเรียนให้ได้เข้าเล่าเรียนจนทุกคนในสถานโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งตามความพอใจ”¹ และมีปรากฏในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 “ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5 เรื่องเด็กอายุ 7 จนถึง 14 ปีต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา”² และจัดการศึกษาที่เน้นการส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ตาม หัวเมืองที่ห่างไกลศึกษาของเด็กราษฎรที่เป็นผู้หญิงยังคงมีน้อย ทำให้อาจจะไม่เห็นผลของการดำเนินการปลูกฝังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการดำเนินกิจการเกี่ยวกับเด็กราษฎรที่เป็นเด็กหญิงไม่เด่นชัดเท่ากลุ่มอื่น แต่ในกรณีของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นตัวอย่างหนึ่งของเด็กราษฎรผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาในต่างจังหวัด และได้รับผลจากการดำเนินพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านการให้เด็กราษฎรได้มีโอกาสในการศึกษาด้านอาชีพศึกษา³ ซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามได้เลือกเรียนเป็นครูฝึกหัด และสามารถนำอาชีพดังกล่าวกลับมาเป็นอาชีพหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวเมื่อสามีของตนเองต้องไปรับราชการในต่างประเทศ ซึ่งตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ดำริให้มีการจัดการศึกษาด้านอาชีพศึกษา เพื่อต้องการให้เด็กราษฎรมีความรู้ และชำนาญในการฝึกหัดอาชีพนั้นๆ อย่างจริงจังภายหลังจบการศึกษา และสามารถนำความรู้ด้านอาชีพนั้นไปประกอบอาชีพได้ต่อไป

การดำเนินพระราชดำริในการปลูกฝังเด็กราษฎรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเกิดผลกับเด็กราษฎร 3 ประการด้วยกัน ประการแรก การจัดการศึกษาด้านอาชีพศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้เด็กราษฎรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นและสามารถมีแนวทางในการประกอบอาชีพ ได้เป็นอย่างดี เมื่อศึกษาชีวิตประวัติของเด็กราษฎรส่วนใหญ่จะพบว่าเด็กราษฎรที่จบการศึกษาในระดับมัธยมแล้วมักจะเลือกศึกษาด้านการฝึกหัดเป็น

¹ ประกาศจัดการมูลศึกษาของทวยราษฎร์ 1 เมษายน รัตนโกสินทร ศก 130. อ้างถึง กฎหมายรัชกาลที่ 6 ร.ศ.130 หน้า 57. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2554). *แนวพระราชดำริในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา*, หน้า 7.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ลักษณะที่ 1 ข้อบังคับต่างๆ มาตราที่ 5. ใน *แหล่งเดิม*, หน้า 133.

³ การศึกษาด้านอาชีพศึกษาในปัจจุบันมีความหมายแตกต่างจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งการฝึกหัดครูถือเป็นการศึกษาด้านอาชีพศึกษา หรือเพื่อประกอบอาชีพครูในรัชสมัยนั้นประเภทหนึ่ง

อาชีพรู้ ดังเช่นประวัติของนายอภัย จันทวิมล และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามที่ได้รับการศึกษาด้านอาชีวศึกษาในการฝึกหัดเป็นครู ประการต่อมา แนวพระราชดำริในการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปลูกฝังเรื่องความเป็นพลเมืองดี มีความรักสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมนั้นได้สะท้อนผ่านการจัดกิจกรรมลูกเสือที่จัดให้มีการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ สำหรับเด็กราษฎร สำหรับการดำเนินพระราชดำรินโยบายการลูกเสือได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่นายอภัย จันทวิมลเด็กราษฎรที่ได้สานต่อพระปณิธานของพระองค์และนำแนวพระราชดำริในเรื่องดังกล่าวมาดำเนินการปลูกฝังให้กับเด็กในปัจจุบันด้วย และประการสุดท้ายพบว่า การจัดการศึกษาให้เด็กราษฎรนั้นครอบคลุมถึงการจัดการศึกษาและการอบรมปลูกฝังในวัด อย่างวัดมหาธาตุที่ได้มีการจัดรูปแบบภายในวัดคล้ายกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในเรื่องของการพักอยู่เป็นคณะและมีการอบรมดูแลช่วยเหลือกันในกลุ่มคณะของตนทั้งการศึกษาในวัดยังมีการจัดการอบรมความเป็นพลเมืองดีให้กับสามเณรและภิกษุที่ศึกษาด้วย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาชีวประวัติของเด็กราษฎรในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีข้อจำกัดด้านการสืบค้นชีวประวัติของบุคคลที่เป็นเด็กราษฎรเนื่องจากบุคคลที่เป็นเด็กราษฎรที่ได้ศึกษานั้นพบว่าเป็นเด็กราษฎรที่ได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองจากระบบการศึกษา และมีโอกาสได้ทุนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทำให้ชีวประวัติของเด็กราษฎรที่ยกตัวอย่างมานั้นเป็นภาพของการประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและการดำเนินชีวิตในระยะเวลาต่อมา

4.3 สรุป

การดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดระยะเวลา 15 ปี เกิดผลขึ้นกับเด็กในสมัยนั้นหลายประการด้วยกัน ดังปรากฏให้เห็นจากการศึกษาชีวประวัติของบุคคลที่เติบโตมาจากการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเด็กหลวงและเด็กราษฎร ซึ่งกลุ่มเด็กหลวงมี *ม.ล.ปิ่น มาลากุล* นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ที่ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่างประเทศ และกลับมาเป็นผู้นำด้านการศึกษาของไทยในเวลาต่อมา *นายเอื้อ สุนทรสนาน* นักเรียนโรงเรียนพรานหลวงที่ได้ถวายงานรับใช้ราชการในกรมมหรสพตั้งแต่อายุ 12 ปี และพัฒนาตนเองในด้านการดนตรีเป็นที่รู้จักกันในนามครูเอื้อสุนทราภรณ์ และท่านผู้หญิง *พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา* นักเรียนจากโรงเรียนราชินีที่ได้เข้ารับการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับสตรีเพื่อเปิดโอกาสให้มี

ความรู้และความสามารถในวิชาการต่างๆ และเข้าสู่การทำงานในระบบราชการได้เช่นเดียวกับผู้ชาย

ส่วนกลุ่มเด็กราษฎร์ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ สามเณรเปรียญธรรม 5 ประโยคที่ได้รับการศึกษาจากวัดมหาธาตุได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองจากกระทรวงการต่างประเทศและกลับมาทำงานให้กับรัฐบาลไทยหลายสมัยด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายอภัย จันทวิมล นักเรียนจากโรงเรียนประจำมณฑลจันทบุรีที่ได้รับการศึกษาและเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญด้านการสานต่อเจตนารมณ์ของพระองค์ด้านกิจการลูกเสือเป็นอย่างยิ่ง และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสตรีวิทยา และโรงเรียนประจำมณฑลอย่างโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม และได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเอกชนที่เป็นการจัดการศึกษาของกลุ่มคริสเตียนิกายโปรเตสแตนต์อย่างโรงเรียนผดุงนารี และท่านผู้หญิงละเอียดยังได้เข้ารับการศึกษาฝึกหัดเป็นครูตามการส่งเสริมของรัฐในการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาสำหรับเด็กในสมัยนั้น

ผลการดำเนินพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเด็กหลวงและเด็กราษฎร์ สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างในกระบวนการปลูกฝังและผลการดำเนินงานกับเด็กทั้ง 2 ประเภท ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ “เด็กหลวง” ว่าเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ในการสร้างบุคคลที่มีความสำคัญต่อระบบราชการไทย อย่าง มล.ปิ่น มาลากุล และสร้างเด็กหลวงให้เติบโตมาเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อย่างครูเอื้อ สุนทรสนานที่มีความสามารถด้านดนตรี และเป็นต้นแบบครูเพลงลูกกรุงของไทย ส่วน “เด็กราษฎร์” วิเคราะห์ถึงการดำเนินพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงขยายการจัดการศึกษาออกไปยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย และให้อิสระในการดำเนินงานของโรงเรียนและกระทรวงธรรมการ ทั้งยังมีการเปิดโอกาสให้เด็กราษฎร์ที่มีความสามารถได้สอบชิงทุนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเพื่อกลับมาทำงานในระบบราชการได้ อย่างตัวอย่างบุคคล เช่น หลวงวิจิตรวาทการ ที่รับการศึกษาจากในวัด และมีความสามารถในภาษาบาลีเข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศและชิงทุนได้ไปศึกษาต่อด้านที่ตนเองสนใจ และนายอภัย จันทวิมล ที่ได้รับอิทธิพลของการศึกษาในโรงเรียนต่างจังหวัด และได้เรียนในทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะกับเด็กราษฎร์ตามเจตนารมณ์ของพระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณูญ ลาขโรจน์ที่มีข้อเสนอว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามารับราชการ และเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และถูกต้องเฉพาะตามสาขาวิชาที่สำเร็จ

การศึกษาออกมา จะได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และตรงกับงานที่ทำอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับข้อสรุปในงานวิจัยของนันทา วิศิษฎ์โสภิตา ที่อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงได้มีการเลื่อนฐานะทางสังคม คือการมีโอกาสสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ไปเรียนสาขาวิชาอันเป็นความต้องการของประเทศ เมื่อกลับมารับราชการได้ใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ จึงมีโอกาสได้เลื่อนฐานะตำแหน่งของตนไปสู่การเป็นข้าราชการระดับสูง

การศึกษาชีวประวัติของกลุ่มเด็กหลวงและเด็กราษฎรมีข้อสังเกต 3 ประเด็น คือ *ประเด็นแรก* ความเหมือนกันของเด็กหลวงและเด็กราษฎรซึ่งเป็นบุคคลสำคัญกับวงการศึกษาของไทยมีชีวประวัติที่มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเป็นบุคคลที่มีความสามารถได้รับโอกาสทางการศึกษาและกลับเข้ามาทำงานในระบบราชการได้ *ประเด็นต่อมา* พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับเด็กราษฎรมีจำกัดเนื่องจากเด็กราษฎรที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นก็คือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่เติบโตขึ้นมาในรัชสมัยนั้น สะท้อนให้เข้าใจเกี่ยวกับภาพของความแตกต่างและความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากเด็กราษฎรที่สามารถพัฒนาตัวเองได้ แม้จะมาจากต่างจังหวัดแต่เด็กราษฎรเหล่านั้นได้เข้ามาศึกษาต่อในชั้นสามัญในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา และมักจะได้รับโอกาสที่มากกว่าเด็กราษฎรที่มีฐานะยากจนที่ได้รับการศึกษาในชั้นต้น แล้วก็เข้าสู่สังคมการทำงานและประกอบอาชีพในท้องที่ของตน *ประเด็นสุดท้าย* เกี่ยวกับการศึกษาของเด็กหลวงและเด็กราษฎรที่เป็นสตรี พบว่าเด็กหลวงที่เป็นสตรีอย่างท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยาที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในกลุ่มของเด็กหลวงจะได้รับการศึกษาและปลูกฝังความคิดตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีความสนพระทัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสตรีในประเทศญี่ปุ่นและนำมาวางระบบการจัดการศึกษาของสตรีไทยในโรงเรียนราชินี ทำให้มีความแตกต่างจากเด็กราษฎรที่เป็นสตรีอย่างท่านผู้หญิงละเอียดพิบูลสงครามที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนต่างจังหวัดซึ่งยังคงไม่ได้รับโอกาสในการปลูกฝังค่านิยมในความสำคัญของการศึกษาสำหรับสตรีเท่ากับโรงเรียนที่จัดการศึกษาของสตรีเพื่อให้ทัดเทียมกับการศึกษาของบุรุษ ส่งผลให้เด็กราษฎรที่เป็นผู้หญิงนั้นจะได้รับผลกระทบจากค่านิยมของคนในสังคมเรื่องการแต่งงานและการเป็นภรรยาที่ดีของสามีตามทัศนคติของคนไทยในสมัยนั้น แต่สิ่งหนึ่งที่อาจจะเหมือนกันของสตรีในสมัยนั้นคือช่องทางในการศึกษาระดับสูงหรือการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ คือ อาชีพในวงการศึกษาซึ่งแสดงให้เห็นว่าในเวลานั้นอาชีพที่เหมาะสมหรือที่ผู้หญิงจะทำได้มีจำกัด

บทที่ 5

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง พระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468) เป็นการศึกษาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงดำเนินพระราชบรม- ราชโบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็ก โดยศึกษากระบวนการที่ทรงใช้ในการปลูกฝังเด็ก ตลอดจนศึกษาผลสืบเนื่องจากการปลูกฝังเด็กในรัชสมัยนี้ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในเวลาต่อมา

การศึกษาพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็กทำให้ทราบว่า พระราชดำรินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเด็ก ส่วนหนึ่งมาจากพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ขณะทรงพระเยาว์ที่ได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนแบบบับบลิคสกูลและมหาวิทยาลัยที่ประเทศอังกฤษ เมื่อเสด็จกลับมาจึงได้ทรงนำแนวการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษามาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย ทั้งการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเด็กก็มุ่งให้มีความสอดคล้องกับแนวพระบรมราชโบายด้านชาตินิยมที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้เกิดขึ้นกับคนไทยเพื่อให้เกิดความรัก และสามัคคีกันของคนในชาติซึ่งเป็นการดำเนินพระบรมราชโบายที่สำคัญของรัชสมัยอันสืบเนื่องมาจากปัญหาจากลัทธิจักรวรรดินิยม เหตุการณ์การเมืองภายใน อย่าง เหตุการณ์ ร.ศ. 130 และการโค่นล้มสถาบันกษัตริย์ในประเทศต่างๆ เช่น จีน รัสเซีย ซึ่งอาจมีผลให้พระองค์ทรงกังวลถึงความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ของสยาม ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อพระราชดำรินของพระองค์ที่มุ่งจะปลูกฝังเด็กในสมัยนั้นให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงดำเนินการปลูกฝังพื้นฐานแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ อาทิ ดุสิตธานี กิจกรรมเมืองมั่ง สโมสรลีฟอเทีย และการเรียนรู้เรื่องกฎกติกาผ่านกิจกรรมลูกเสือ และกีฬา เป็นต้น

พระราชดำรินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นได้จากแนวคิดพื้นฐานของพระองค์กับการจัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในโรงเรียนและการพัฒนาเด็กให้เติบโตไปเป็นพลเมืองดี พบว่าพระองค์ทรงมีแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่อิงมาจากระบบของชาติมหาอำนาจในยุโรป ส่วนหนึ่งมาจากพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงเข้ารับการศึกษาในช่วงที่พระองค์ยังทรงพระเยาว์ กอปรกับความต้องการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศให้มีความรู้และค่านิยมความรักชาติ พระองค์จึงมีพระราชดำริในการสร้างมาตรฐานด้านการศึกษาของชาติ อย่างการประกาศการจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ของเสนาบดีกระทรวงนครบาล (เจ้าพระยามรราช) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 การตราพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เป็นต้น เพื่อพัฒนาพลเมือง ด้วยแนวคิดที่ว่าประชากรเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต โดยพระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริหลายประการที่มุ่งเน้นให้เด็กเกิดความรักและเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เช่น การจัดให้มีการฝึกอบรมลูกเสือ การใช้หนังสือหน้าที่พลเมืองดีเป็นแบบเรียนสำหรับเด็ก เป็นต้น ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับพระราชดำริทางการเมืองที่ทรงมุ่งเน้นเรื่องชาตินิยมด้วย

การวิเคราะห์จากหลักฐานประเภทประชุม ประกาศ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสะท้อนให้เห็นพระวิสัยทัศน์ของพระองค์ว่าการที่ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษานั้น นอกจากการสนพระราชหฤทัยต่อเด็กแล้วยังเป็นการสนับสนุนพระบรมราชาบายทางการเมืองของพระองค์ที่ทรงมุ่งเน้นเรื่องแนวความคิดการปลูกฝังเรื่องชาตินิยมให้เกิดขึ้นกับคนไทยในสมัยนั้น โดยเฉพาะการยึดมั่นศรัทธาต่อองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งหมายถึงการสร้างความจงรักภักดีต่อพระองค์เอง เหมือนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาของพระองค์ทรงเคยเป็นที่ยึดมั่นศรัทธาของประชาชน พระองค์จึงทรงดำเนินพระบรมราชาบายในด้านการเมืองและบริหารประเทศ อาทิ กิจการด้านการทหารที่พระองค์ทรงมุ่งแสดงบทบาทและภาพลักษณ์ของพระองค์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการของกระทรวงกลาโหมอยู่เสมอ การใช้บทพระราชนิพนธ์และหนังสือพิมพ์ในการเผยแพร่แนวพระราชดำริให้กับประชาชนได้รับรู้ และการดำเนินการปลูกฝังแนวความคิดเรื่องชาตินิยมกับระบบการศึกษาในเด็ก เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านเด็กนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นความสำคัญของเด็กที่มีต่อชาติบ้านเมือง จึงต้องฝึกฝนให้เด็กมีความแตกต่างกันออกไปในด้านแนวคิดและการปลูกฝังรวมถึงการเข้าสู่ระบบการทำงาน เช่น เด็กที่เป็นลูกของบรรดาข้าราชการบริวาร เด็กที่เป็นบุตรหลานของเชื้อพระวงศ์และขุนนาง การศึกษาสำหรับเด็กสามัญชน และการจัดการศึกษากับสามเณร เป็นต้น ซึ่งลักษณะการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันในเด็กแต่ละกลุ่มนี้ทำให้ผู้วิจัยแบ่งเด็กออกเป็นเด็กหลวง และเด็กราษฎร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราชาบายเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กหลวง ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่เป็นลูกของผู้ที่มีฐานะมาจากตระกูลขุนนางมีกำลังในการส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพนอกเหนือจากวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรของโรงเรียน ลักษณะของโรงเรียน

เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สนับสนุนให้เด็กหลวงได้เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เอื้อสู่การทำงานในสังคมราชการ พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริในการปลูกฝังให้เด็กหลวงมีความเป็นผู้นำ ผู้ดี และเป็นสุภาพบุรุษ โดยทรงดำเนินการอบรมสั่งสอนด้วยพระองค์เอง เช่น การพระราชทานพระบรมราโชวาทที่ทรงเน้นให้เด็กหลวงตระหนักถึงความสำคัญและภาระของตนเองในการมีหน้าที่รับใช้ราชการของชาติ ทรงให้บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเขียนหลักสูตรจริยธรรมสำหรับนักเรียนที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนอย่างหนังสือสมบัติของผู้ดีและการจัดตั้งสโมสรลีฟอ์เทียซึ่งเป็นสโมสรสำหรับเด็กหลวงขึ้น เพื่อฝึกให้เด็กหลวงได้เรียนรู้การเข้าสังคมชั้นสูง นอกจากนี้การปลูกฝังเด็กหลวงให้มีความเป็นสุภาพบุรุษนั้นทรงใช้พระบรมราโชวาทให้เด็กเกิดความคิดที่รู้จักวางตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีน้ำใจ ซื่อสัตย์สุจริต รักพวกพ้องและเสียสละเพื่อประเทศชาติ เป็นต้น โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มปลูกฝังเด็กหลวงครั้งแรกด้วยการก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นเมื่อ พ.ศ.2453 ที่พระราชวังสราญรมย์โดยโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กฝึกหัดของพระองค์เข้ารับการศึกษา ในจัดการศึกษาที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงนี้พระองค์ทรงทรงนำแนวความคิดต้นแบบมาจากโรงเรียนกินนอนที่พระองค์ทรงเข้ารับการศึกษาในประเทศอังกฤษ เพื่อตอบสนองพระบรมราโชบายทางการศึกษาของพระองค์ที่ต้องการให้โรงเรียนแบบนี้เป็นโรงเรียนส่วนพระองค์ เพื่อสร้างกำลังคนและฝึกหัดพลเมืองตัวอย่างตามอุดมคติของพระองค์ ดังนั้นกลุ่มเด็กหลวงจึงถูกบ่มเพาะด้วยการศึกษาจากโรงเรียนที่มีหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และบ่มเพาะค่านิยม จริยธรรมอย่างความเป็นผู้ดีและความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กให้เป็นพลเมืองดีของชาติ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงธรรมการจัดการศึกษาและวางโครงการศึกษาให้กับโรงเรียนประจำมณฑล ตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็กราษฎรได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งพบว่าโรงเรียนประจำมณฑลและโรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ที่กำหนดให้เด็กทุกคนต้องเกณฑ์เข้ารับการศึกษาจนจบการศึกษาในชั้นสามัญเพื่อให้เด็กราษฎรมีความรู้และเป็นกำลังในการพัฒนาบ้านเมืองต่อไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้มีการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาเพื่อให้เด็กราษฎรสามารถพัฒนาตนเองในด้านการมีวิชาชีพแขนงต่างๆ อย่างเช่น อาชีพครู อาชีพด้านงานศิลปหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น พระองค์ทรงดำเนินกระบวนการในปลูกฝังให้เด็กราษฎรเป็นพลเมืองของชาติที่มีความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และจงรักภักดีต่อ

พระมหากษัตริย์ ผ่านพระราชนิพนธ์ พระบรมราชาโฆวาทในวาระและโอกาสต่างๆ ส่วนการจัดการศึกษาเพื่อบ่มเพาะคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ทรงเน้นเรื่องระเบียบวินัย ความรักชาติ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยทรงใช้กิจการลูกเสือฝึกอบรมให้กับเด็กราษฎร รู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม และสร้างควมมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนสร้างความสามัคคีในหมู่คณะซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำและพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยตลอดรัชสมัย

การดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดระยะเวลา 15 ปี เกิดผลขึ้นกับเด็กในสมัยนั้นหลายประการด้วยกัน ดังปรากฏให้เห็นจากการศึกษาชีวประวัติของบุคคลที่เติบโตมาจากการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับเด็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเด็กหลวงและเด็กราษฎร พบว่ากลุ่มเด็กหลวงเป็นกลุ่มที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ดี มีการอบรมเรื่องศีลธรรม จรรยา มารยาทในการเข้าสังคม และการเป็นผู้นำ ตลอดจนการได้โอกาสในการเข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กตั้งแต่ยังเด็กส่งผลต่อโลกทัศน์และทัศนคติของเด็กหลวงในด้านมุมมองการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต เด็กหลวงจำนวนมากต่อมาได้รับราชการและมีตำแหน่งสำคัญในหน่วยงานต่างๆ สมดังพระราชดำริของพระองค์ที่ต้องการปลูกฝังให้เด็กหลวงมีความเป็นผู้นำและเตรียมความพร้อมในการรับราชการ ซึ่งแตกต่างออกไปจากกลุ่มเด็กราษฎรที่มุ่งให้เด็กราษฎรเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และมุ่งเน้นด้านการอาชีวศึกษาสำหรับเด็กราษฎรให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความสนใจและความถนัดของตนเอง ซึ่งการศึกษาชีวประวัติของบุคคลที่เป็นเด็กราษฎรในรัชสมัยนั้นทำให้เข้าใจเรื่องของความสนใจด้านการศึกษาของคนในสังคมไทยในขณะนั้น โดยเด็กราษฎรที่ได้รับความก้าวหน้าในอาชีพมาจากการขวนขวายในโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น การได้รับพระราชทานทุน หรือการได้รับทุนจากกระทรวงต่างๆ ส่งผลให้ชีวิตเด็กราษฎรได้รับความก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งกลุ่มเด็กราษฎรเป็นตัวอย่างหนึ่งในการสะท้อนภาพสังคมไทยในเรื่องโอกาสและความก้าวหน้าทางการศึกษาในสมัยนั้นของเด็กราษฎรได้เป็นอย่างดี

ผลจากการดำเนินพระราชดำริเกี่ยวกับการปลูกฝังเด็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดรัชสมัย ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดในการเห็นความสำคัญของเด็กในสังคม ตลอดจนสร้างความเข้าใจเรื่องโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทยในสมัยนั้นเรื่องการสร้างพลเมืองที่จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ตลอดจนเป็นผู้มีวินัย โดยปลูกฝังความคิด ค่านิยม และการดำเนินการใช้นโยบายชาตินิยมให้เกิดขึ้นในจิตใจของเด็กซึ่ง

เป็นผู้ที่ยังมีประสบการณ์ในชีวิตน้อยกว่าผู้ใหญ่ เมื่อได้รับการปลูกฝังแนวความคิดและค่านิยมมาก็ส่งผลต่อทัศนคติและโลกทัศน์ของตนเอง

แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งผลต่อสังคมไทยในเวลาต่อมา กล่าวคือ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กลุ่มเด็กหลวงและเด็กราษฎรที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาในรัชสมัยนั้นได้มีส่วนสำคัญในการเข้ามาพัฒนาการศึกษาของชาติ อาทิ มล.ปิ่น มาลากุลเด็กหลวงที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการจัดการศึกษาของไทย เป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เด็กหลวงจากโรงเรียนราชินีซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพครู หลวงวิจิตรวาทการ เด็กราษฎรที่ได้รับโอกาสไปศึกษาต่อยังต่างประเทศและกลับมาเป็นผู้นำด้านแนวคิดชาตินิยมของไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นายอภัย จันทวิมลเด็กราษฎรที่ได้นำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาดำเนินการสานต่อโดยเฉพาะการพัฒนากิจการลูกเสือของไทยที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

ปฏิญญาสิทธิเรื่องพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเด็ก (พ.ศ. 2453 – 2468) แสดงให้เห็นว่าแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาคนไทยให้มีลักษณะนิสัยและค่านิยมในลักษณะใหม่ ได้แก่ ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การเสียสละเพื่อส่วนรวม การเป็นสุภาพบุรุษที่ซื่อสัตย์สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ โดยทรงดำเนินนโยบายปลูกฝังชาตินิยมให้เกิดขึ้นกับคนไทยเพื่อให้เกิดความรัก และสามัคคีกันของคนในชาติ พระองค์ทรงเห็นว่าการสร้างคนต้องเริ่มจากการปูพื้นฐานตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ดังนั้นพระบรมราโชบายและพระราชดำริเกี่ยวกับการสร้างเด็กให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติของพระองค์จึงครอบคลุมทั้งในด้านการศึกษาและการปลูกฝังคุณลักษณะและค่านิยมใหม่ๆ ให้แก่เด็กที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต โดยทรงส่งเสริมให้เด็กได้เล่าเรียนศึกษาหลักสูตรวิชาภาษาไทย ภูมิศาสตร์ไทย และประวัติศาสตร์ไทย เพื่อสร้างพลเมืองที่มีหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ให้มีลักษณะและความรู้ที่เป็นคนไทย อ่าน เขียน ภาษาไทย และจงรักภักดีต่อชาติไทยและพระมหากษัตริย์ไทย รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เช่น การกีฬา กิจการลูกเสือ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก เช่น การมีระเบียบวินัย การเป็นสุภาพบุรุษ การเสียสละ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ซึ่งต่างไปจากการจัดการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อผลิตคนให้สอดคล้องกับระบบราชการแบบใหม่ที่มีความต้องการบุคคลที่มีความรู้เข้า

มารับราชการจำนวนมากและการพัฒนาราชฎาให้อ่านออกเขียนได้ในวิชาพื้นฐานเพื่อมีทักษะในการดำรงชีวิตและเตรียมความพร้อมกับระบบบริหารประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

งานวิจัยนี้ได้อธิบายทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับลักษณะของเด็กที่มีความแตกต่างกันส่งผลทำให้ทรงดำเนินพระบรมราชาไชบายและกระบวนการในการปลูกฝังเด็กไทยขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ โดยประวัติและผลงานของบุคคลที่เติบโตขึ้นมาจากแนวพระราชดำริและการดำเนินพระบรมราชาไชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นผลผลิตที่จะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการสร้างสังคมและค่านิยมแบบใหม่ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปฏิญญานิพนธ์เรื่องนี้จะช่วยการขยายองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจในส่วนของ การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ พระราชวิสัยทัศน์ของพระองค์ในการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาประชากรที่เป็นเด็กให้มี คุณภาพในสังคมไทยในขณะนั้น

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศวางรูปการณและพระราชทานนามโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เล่ม 43.

วันที่ 18 เมษายน พ.ศ .2469.

----- . ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เล่มที่ 26.

วันที่ 27 เมษายน พ.ศ 2552.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 ต.49/8. หนังสือพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์กราบบังคมทูล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.116.

----- .ร.5 ต.49/26. พระยาราชวัลลภานุสิษฐ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว. ลงวันที่ 15 มีนาคม ร.ศ. 118.

----- .ร.6 ต.1/18. พระบรมราชาวาท พระราชทานแก่คณะเสือป่า วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2457.

----- .ร.6 น.20.16/25. พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
ในพระบรมราชูปถัมภ์. วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456.

----- .ร .6 ร.6 ศ.10/13. ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 ตุลาคม ร.ศ.131

----- .ร .6 ที่ ศ./11. คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ลงวันที่ 2

มกราคม พ.ศ. 2457.

----- .เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.1/4. รายงานการประชุมอุปราชและสมุหเทศาภิบาล

วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2462.

----- . เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.4/5. คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ตอบข้อทักท้วงของเสนาบดีกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2464.

หอวิชาการอนุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01161/ป3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง

“ความเข้าใจผิด”.

----- . ว.01153/ป.3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “ไชโย”.

----- . ว.01163/ป.3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “เรียรายเงินสร้างเรือรบ”.

----- . ว 01194/ป3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “อำนาจคือธรรม”.

----- ว.02685/ป.3. สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเห็นราชการในกองทัพบก”.

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ; และ พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. (2506).

พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 1.

พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา

----- (2506). พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จ

สุเรนทราธิบดี เล่ม 2. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2484). พระบรมราชาโฆวาทและพระบรมราชาอนุศาสนีย์

แสดงคุณาคุณในงานวิชาบูชาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎ

เกล้าเจ้าอยู่หัว.

----- (2504). ประมวลบทความพระราชนิพนธ์ : ภาคปกิณกะ ส่วนที่ 2. พระนคร: โรงพิมพ์ศิริสาร.

----- (2506). พระราชนิพนธ์ที่นำรัฐของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6. พระนคร: รวมสาสน์.

----- (2515). ปกิณกะดีพระราชนิพนธ์ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม ; และ, ความเป็นชาติโดย

แท้จริง. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

----- (2516). ปลุกใจเสือป่าและเทศนาเสือป่า. กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาการ.

----- (2554). แนวพระราชดำริในรัชกาลที่ 6 ด้านการศึกษา. อนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพศาสตราจารย์เกียรติคุณ ท่านผู้หญิงศรีนารถ สุริยะ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลา

อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 18 กันยายน

พุทธศักราช 2554.

หนังสือ

ภาษาไทย

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2559). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว.

5 มิถุนายน 2559. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา. (2472). ตำนานโรงเรียนเด็กของพระอัศวชายาเธอฯ.

ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

- (2480). *ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรัตยุบันแห่งประเทศสยาม*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. (2526). "นักกีฬา". *โครงการลอนของกรุงเทพ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2522). *ชบวนการ ร.ศ. 130*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. (มปป.). *ลูกเสือสี่แผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: รวมข่าว.
- ประสิทธิ์, จางวางโทพระยา. (2519). *พระบรมราโชวาทที่บวชวิชาวุฒิววิทยาลัย*. พระนคร: ไทยเชชม.
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. (2523). *รำพึงถึงพระผู้ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. (2516). *สมบัติของผู้ดี*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2519). *พระบรมราโชวาทที่บวชวิชาวุฒิววิทยาลัย*.
อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์ตรี พระยาภะรตราชา
(ม.ล.ทศทิศ อิศรเสนา) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2519
- (2529). *พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : รวม 100 ครั้ง*.
กรุงเทพฯ: คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมสามัญศึกษา. (2497). *แบบเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*.
พระนคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- (2512). *รายงานการประชุมทางวิชาการ กรมสามัญศึกษา ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- (2516). *สัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาภาคบังคับ*. รายงานการวิจัยอันดับ 8. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์การศาสนา.
- (2536). *นายอภัย จันทวิมล บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง*.
กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน. (2554). *สารานุกรมลูกเสือ Scout Encyclopedia 100 ปี ลูกเสือไทย เล่มที่ 1*. กรุงเทพฯ: ม.ปพ..
- เสถียร ลายลักษณ์. (2477). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 36*. พระนคร: (ม.ป.ก.).

ไสว วัฒนเศรษฐ์. (2506). *วาทะพระมงกุฎ*. พระนคร: ธรรมเสวี.

วงเดือน นราสัจจ์; ชมพูนุช นาคริรักษ์; และสุวรรณา สัจจวีรวรรณ. (2553). *อิราชย์เจ้าจอมสยาม*

The Siamese lord. กรุงเทพฯ: ธนาคารกสิกรไทย.

วิจิตรวา (วิจิตรวาทการ) รัชสิยานนท์. (2541). *รำลึก 100 ปี พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ:*

บทคัดสรรว่าด้วยชีวิตประวัติและผลงาน. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2527). *100 ปีการประณตศึกษาของทวยราษฎร์*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

----- (2541). *เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 – 7*. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.

----- (2554). *สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

----- (2556). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

อมรรตุนารักษ์, จมื่น, (แจ่ม สุนทรเวช). (2511). *มหาดเล็กในทำเนียบ*. กรุงเทพฯ:

องค์การค้าของคุรุสภา.

----- (2513). *พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ:

องค์การค้าของคุรุสภา.

----- (2514). *เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า*

เจ้าอยู่หัว ตอน 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

----- (มปป.). *พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*.

เรื่องการศึกษาของชาติ. เล่ม 7 ตอน 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2555). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึง*

พุทธศักราช 2475. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันต์ พิบูลสงคราม, พลตรี. (2527). *อนุสรณ์ในงานเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ*

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร 14 สิงหาคม

พ.ศ. 2527. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์.

อภัย จันทวิมล. (2536). *นิพนธ์การลูกเสือของอภัย จันทวิมล*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมการลูกเสือ

แห่งประเทศไทย.

อาริยา บุนนาค. (2543). *งานมรดกครบพแก้ว*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.

เอื้อ สุนทรสนาน. (2525). *อนุสรณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ นายเอื้อ*

สุนทรสนาน ต.จ.ว. จ.ช.. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์.

ภาษาอังกฤษ

Vella, Walter F. (1978). *Chaiyo! King Vajiravudhand the Development of Thai Nationalism*. Honolulu: The University Press of Hawaii.

Greene, Stephen Lyon Wakeman. (1999). *Absolute Dreams: Thai Government under Rama VI, 1910 – 1925*. Bangkok: White Lotus Press.

Kullada Kesboonchoo Mead. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolute*. London: Routledge Curzon.

บทความ/วารสาร

ชัชพล ไชยพร. (2549). แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจัดตั้งสมาคมชาวไทยในต่างประเทศ. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. ปีที่ 25 (ฉบับที่ 3 1 กรกฎาคม 2549). หน้า 51 – 55.

บัว ศศิเสวี. (2535). พระราชไมตรีระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระเจ้าจอร์จแห่งประเทศอังกฤษ. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. ปีที่ 12 (ฉบับที่ 4 11 พฤศจิกายน 2535): หน้า 14 – 44.

ภาคิน นิมมานนรวงศ์. (2558). เด็กวัยเด็ก: ทบทวนภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์. *วารสารศิลปศาสตร์*. ปีที่ 15 (ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558): หน้า 71 – 100.

ยุพา ชุมจันทร์. (2513). พระบรมราโชวาทในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. ปีที่ 3 (เมษายน - มิถุนายน 2513) หน้า 27-34.

โรงเรียนราชินี. (2553). โรงเรียนราชินีได้ร่วมพระบารมี “พระมหากษัตริย์เจ้า”.

วารสารฐานุสรณ์สาร. ปีที่ 24 (ฉบับที่ 4 11 พฤศจิกายน 2553) หน้า 54 – 55.

รามจิตติ, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2458). ผลแห่งวิธีการศึกษาของเยอรมัน. *วิทยากรยฉบับรวมเล่ม เล่มที่ 16* : 104; 2458.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2541). การศึกษาไทย - ญี่ปุ่นเปรียบเทียบ : มุมมองทางประวัติศาสตร์.

วารสารโลกประวัติศาสตร์. ปีที่ 4 (ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2541): หน้า 5 – 37.

ศิริพร ดาบเพชร. (2554). นโยบายทางการเมืองของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ 6.

วารสารประวัติศาสตร์ 2553 – 2554. หน้า 30 – 47.

- สุมน อมรวิวัฒน์. (2536). พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. ปีที่ 13 (ฉบับที่ 3 1 กรกฎาคม 2536): หน้า 34 – 50.
- (2536). พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารฐานุสรณ์สาร*. ปีที่ 13 (ฉบับที่ 4 11 พฤศจิกายน 2536): หน้า 5 – 22.
- อลิศรา พรหมโชติชัย. (2557). เด็ก รัฐ ประชาสังคม?: การก่อตัวและความเปลี่ยนแปลงของแนวนโยบายว่าด้วยเด็กในสังคมไทย ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546. *รัฐศาสตร์สาร*. ปีที่ 35 (ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2557): หน้า 37 – 80.

วิทยานิพนธ์

- กกรภิมรย์ สุวรรณานนท์. (2524). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิระพันธ์ ชาติชินเชาวน์. (2537). *การดำเนินนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทรัตน์ ประวาลปัทม์. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพ บุญตานนท์. (2556). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทา วิเศษภูโสภา. (2522). *การเลื่อนชั้นทางสังคมของนักเรียนไทยที่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7*. วิทยานิพนธ์ ส.ม. (สังคมวิทยา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัทนา เกษกมล. (2517). *การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครอง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 – 2468)*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มนูญ ลาขโรจน์. (2521). นโยบายการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 - 2468). วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รัชดา ภูมิรินทร์วรากุล. (2538). การวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเป็นสุภาพบุรุษ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี ไอสถารมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ.2411 – พ.ศ. 2475. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศุภชัย จันทร์สุวรรณ. (2537). การวิเคราะห์แนวพระราชดำริและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงวน เลิศโชคชัย. (2538). ความสำคัญของโรงเรียนแบบปับลิสคูลต่อการศึกษาของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 – 2468). วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัฉรา เจริญรัต. (2533). แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาวุธ ธีระเอก. (2555). การจัดการศึกษาภาษาอังกฤษของรัฐสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แหล่งข้อมูลออนไลน์

ธนาคารออมสิน. (2561). *ภาคแรกปฐมเหตุแห่งการออม “แบงก์สี่ฟอเทีย” พ.ศ. 2450 – 2456.*

วิวัฒนาการออมสิน. สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <https://www.gsb.or.th/about-us/history-bank.aspx>

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2561). *ประวัติมหาวิทยาลัย ความเป็นมาก่อนการจัดตั้ง*

มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2561, จาก http://www.ku.ac.th/web2012/index.php?c=adms&m=selcon_th&time=20120627204346

โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี. (2561). *ประวัติโรงเรียนและที่ตั้ง.*

สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2561, จาก <http://www.bj.ac.th/main/?name=aboutus&file=history>

โรงเรียนราชินี. (2561). *ประวัติโรงเรียน.* สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2561,

จาก <http://www.rajini.ac.th/school/history.html>

วรชาติ มีชูบท. (2560). *โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่.* สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2560,

จาก http://www.vajiravudh.ac.th/VC_Annals/vc_annal40.htm

สโมสรขอนแก่นขอนแก่น. (2561). *ประวัติสโมสรขอนแก่น.* สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2561,

จาก <https://www.zontakhonkaen.com/our-club/>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วรพล ศิริชื่นวิจิตร
วัน เดือน ปี เกิด	21 พฤษภาคม 2533
สถานที่เกิด	พิจิตร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2551 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จาก โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ภาคเหนือ จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2556 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาสังคมศึกษา จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2561 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน	885 ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300